

Музично-Літературний Журнал
Bandura
Бандура

Year 20

ЛИПЕНЬ - 2000 - JULY
ЖОВТЕНЬ - 2000 - OCTOBER

No. 73-74

БАНДУРА

квартильний

видає Школа Кобзарського мистецтва
в Нью-Йорку

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

США: Ірена Андреадіс, д-р Тамара Булат, Стефанія
Досінчук-Чорна, д-р Ігор Махлай (ТУБ), Роман
Савицький

КАНАДА: д-р Андрій Горняткевич, Мирослав
Дяковський, Віктор Мішалов, Валентина Родак

УКРАЇНА: Роман Гриньків, Віолетта Дутчак,
Володимир Єсипок, Богдан Жеплинський, Лідія
Матіяшек

ІНШІ КРАЇНИ: Олесь Береговий, Ольга Попович

Головний редактор - Оля Герасименко Олійник (916) 482-4706
Адміністратор - Остап Венгерчук (718) 658-7449

Редакція застерігає за собою право скорочувати статті
та правити мову. Статті, підписані авторами, не обов'яз-
ково висловлюють погляди чи становище Редакції. Пере-
друк дозволений за поданням джерела.

© Журнал "Бандура" Всі права застережені.
Жодної частини цього видання не дозволяється видавати,
зберігати в системі інформатики чи передавати в будь-
якій формі чи будь-яким способом - електронним, механіч-
ним, фотокопіювальним, записним, тощо, без попереднього
дозволу власника авторських прав.

ВСІ МАТЕРІАЛИ ДО РЕДАКЦІЇ ПРОСИМО
НАДСИЛАТИ НА АДРЕСУ:
N. Y. SCHOOL OF BANDURA
84-82 164th Street
Jamaica, NY 11432, USA

e-mail: banduramagazine@yahoo.com

Адреса в Україні:
Київ - 01001
а/с В222
Матіяшек Лідія

Обкладинка - В. Пачовський

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ

США
Річна передплата: ----- \$25.00
Подвійне число: ----- \$14.00
Канада
Річна передплата: ----- Can \$27.00
Подвійне число: ----- Can \$17.00
Інші країни
Річна передплата: ----- US \$27.00
Подвійне число: ----- US \$17.00

ЧИТАЙТЕ, РОЗПОВСЮДЖУЙТЕ, ПРИЄДНУЙТЕ
ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ДЛЯ ЖУРНАЛУ "БАНДУРА"!
ПЕРІОДИЧНІСТЬ ВИДАННЯ ЖУРНАЛУ "БАНДУРА"
ЗАЛЕЖИТЬ ТІЛЬКИ ВІД ВАС!

BANDURA

A Quarterly Magazine

Published by the
New York School of Bandura

EDITORIAL BOARD

USA: Irene Andreadis, Dr. Tamara Bulat, Stefania
Dosinchuk-Czorny, Dr. Ihor Mahlay (TUB), Roman
Savycky

CANADA: Dr. Andrij Hornjatkevych, Morris
Diakowsky, Victor Mishalow, Valentyna Rodak

UKRAINE: Violetta Dutchak, Roman Hrynkyv, Lydia
Matiaszek, Bohdan Zheplynsky, Volodymyr Yesypok

OTHER COUNTRIES: Alejandro Beregovoy, Olha
Popovycz

Editor-in-chief - Ola Herasymenko Oliynyk (916) 482-4706
Administrator - Ostap Wengerchuk (718) 658-7449

The editor reserves the right to edit all submitted mate-
rials. Submitted articles, signed by the author, do not
necessarily reflect the views of "Bandura" Magazine.

© Bandura Magazine. All rights reserved.
No part of this publication may be reproduced, stored in
a retrieval system, or transmitted in any form or by any
means, electronic, mechanical, photocopying, recording,
or otherwise, without the prior permission of the copy-
right owner.

PLEASE SEND
ALL MATERIALS TO:
N. Y. SCHOOL OF BANDURA
84-82 164th Street
Jamaica, NY 11432, USA

e-mail: banduramagazine@yahoo.com

Address in Ukraine:
Kyiv - 01001
a/c B222
Lydia Matiaszek

Cover design - V. Pachovsky

SUBSCRIPTION INFORMATION

USA
Annually: ----- \$25.00
Per double issue: ----- \$14.00
Canada
Annually: ----- Can \$27.00
Per double issue: ----- Can \$17.00
All other countries
Annually: ----- US \$27.00
Per issue: ----- US \$17.00

THE BANDURA MAGAZINE IS AN IMPORTANT
JOURNAL DEVOTED TO UKRAINIAN FOLK MUSIC.
URGE YOUR FRIENDS TO SUBSCRIBE TODAY!
BANDURA MAGAZINE CANNOT BE PUBLISHED
WITHOUT YOUR SUPPORT!

З НОВИМ 2001 РОКОМ, РІЗДВОМ ХРИСТОВИМ І СВЯТИМ ЙОРДАНОМ!

З цим Новим 2001 роком ми вступаємо у нове тисячоліття! Нехай цьогорічні свята будуть для всіх веселими і щасливими, хай наповнять наші серця новою енергією для дальшої праці на кобзарській ниві.

Традиція живе й нині – від історичних кобзарів до відомих сучасних бандуристів. Колядуючи на бандурах, вітаємо з радісними Святами Різдва Христового весь Український народ, та всіх наших бандуристів, розсіяних по найдальших закутках світу.

Вітаємо Всеукраїнську Кобзарську Спілку, Державну капелю бандуристів у Києві, викладачів, студентів, учнів у всіх музичних закладах України, а це - Київ, Львів, Луцьк, Рівне, Харків, Дніпропетровськ, Миколаїв, Івано-Франківськ, Донецьк, Крим, Тернопіль, Дрогобич, Чернівці, Луганськ, Крим, Кубань, та ін.

У діаспорі вітаємо Капелю бандуристів ім. Т. Шевченка, школи гри на бандурі в Клівленді, Нью-Йорку, Ньюарку, Сакраменто, Торонті, та інших містах США й Канади, ансамблі та окремих бандуристів в Аргентині й Бразилії, Польщі й Німеччині, Австралії, та всюди, де живуть українці та дзвенять золотострунні бандури!

Редакція

MERRY CHRISTMAS and a HAPPY NEW YEAR 2001

The New Year 2001 ushers us in to the new millennium. May this Christmas be happy and joyful for all and fill our hearts with new energy for further efforts toward our common goals. Our tradition lives today inspired by historic kobzars of the past and accomplished bandurists of today. We greet the entire Ukrainian nation and all bandurists wherever they may be.

We send greetings to the Ukrainian Kobzar Association, The State Bandurist Chorus in Kyiv, and all instructors, students, and performers in Kyiv, Lviv, Lutsk, Rivne, Kharkiv, Dnipropetrovsk, Mykolaiv, Ivano-Frankivsk, Donetsk, Crimea, Ternopil, Drohobych, Chernivtsi, Luhansk, Crimea, and all other cities and regions of Ukraine, as well as the Kuban' region by the Black Sea.

In diaspora we send greetings to the Shevchenko Bandurist Chorus in Detroit, schools of bandura in Cleveland, New York, Newark, Sacramento, Toronto and other cities in the USA and Canada, as well as all bandurists in Argentina, Brazil, Poland, Germany, Australia, and everywhere where the sound of the bandura may be heard!

The Editorial Board

Олег Махлай, мистецький керівник капелі бандуристів ім. Т. Шевченка
Анатолій Мурга, голова капелі бандуристів ім. Т. Шевченка

ПАМ'ЯТІ ПЕТРА ГОНЧАРЕНКА- КОРИФЕЯ КАПЕЛІ БАНДУРИСТІВ

19 вересня 2000 року відійшов у вічність довголітній голова й адміністратор Української капелі бандуристів ім. Т. Шевченка (США) Петро Федорович Гончаренко. На похоронах, які відбулися 25 вересня в Савт Баунд-Бруку, були присутні мистецький керівник капелі Олег Махлай, голова капелі Анатолій Мурга і члени капелі з Нью-Йорку, Філядельфії, Торонта та інших довколишніх міст східної Канади і Сполучених Штатів Америки.

Побратими покійного, члени Капелі бандуристів ім. Тараса Шевченка складають щире і глибоке співчуття його родині в Америці й в Україні.

Петро Федорович Гончаренко народився 11 грудня 1910 р. в селі Ольшаниця Таращанського району на Київщині. Від народження він любив музику і був майстер на всі руки. Тому, коли він у 12 років уперше побачив бандуру, він так нею захопився, що вирішив змайструвати цей чарівний інструмент. Отак воно й почалося.

Свою першу бандуру він зробив з допомогою батька і брата Олександра, але опанував гру на ній самотужки без їхньої допомоги. Напевно він тоді не міг собі уявити, як тісно його доля буде пов'язана з бандурою.

Петро Федорович вступив до Капелі Бандуристів у Німеччині в 1945-му році, і хоча його прийняли як інструменталіста, він виявив себе і як співак, і як людина, яка вміє робити бандури, тобто майстер. Від 1945 до 1949 року брати Гончаренки зробили понад 50 бандур для капелі і для хору ім. М. Леонтовича.

У Німеччині братам Гончаренкам удалося створити тип бандури, який поєднував кращі особливості і харківської, і чернігівської бандур, та який дозволяв обидвом рукам однаково зручно грати по цілому діапазоні інструменту. За допомогою перемикачів ці бандури можна швидко й зручно перестроювати в різні тональності і для капелі це вдосконалення відкрило нові й великі технічні можливості.

Щоб здобувати якісні матеріали для

бандури в повоєнній Німеччині, Петро Федорович збирав різні продукти, щоб обмінювати їх на дерево, кілки та інструменти для виробу бандур.

В 1949 році Петро Федорович разом з капелею емігрував до Сполучених Штатів Америки і оселився в Детройті. В цей самий час він був обраний головою капелі й адміністратором. Як він сприйняв свої нові обов'язки, видно зі слів самого Петра Гончаренка, які Микола Кагарлицький наводить у своїй книзі про нього:

“І за дружину мені стала капеля, в якій я був головою й адміністратором. А що таке останнє? Це і господарник з великими й малими турботами, це і проблема сценічного вбрання бандуристів, і фінанси, і пошуки спонсорів, і випуски реклями, платівок, касет, і гастролі... Все це лежало на мені. І це мені вдавалось. На наші виступи були лише похвальні рецензії. А скільки це мені й колективові коштувало сил і здоров'я, аби капеля трималася постійно у формі?”

За час свого головування від 1949 до 1989 рр. він організував і успішно провів 34 концертні подорожі й понад 550 успішних концертів, включаючи європейську концертну подорож 1958 року та австралійські гастролі 1980 року.

Петро Федорович був не тільки енергійним адміністратором, але й талановитим артистом. Він видав кілька записів, які показують його майстерність гри на бандурі. Ми чуємо його чудовий тенор у записі “Козак Мамай”. Його голос часто звучав на концертах та записах капелі. Тим часом Петро Гончаренко далі продовжував свою працю над майструванням бандур та був спеціалістом щодо ремонту “полтавок”.

Щодня Петро Федорович переживав за рідну неньку Україну, надаючи своїй Батьківщині щедрі моральну і фінансову допомогу. У 1991 році його мрія про звільнення Батьківщини від поневолення була здійснена. 24 серпня Україна проголосила незалежність. Того самого року капеля з Петром Гончаренком вернулася в Україну із тріумфальними гастроями.

Наш голова дбав не тільки про сьогоднішню капелю, він думав також і про завтрашній день. Він підтримував кобзарські табори, щоб забезпечити приплив майбутніх бандуристів і співаків. Він також працював над тим, щоб помножити кількість майстрів й фахівців бандури - так завдяки його зусиллям до лав майстрів бандури включилися Юхим Приймак, Павло Степовий, Василь Гірич, і Василь Вецал.

Останній ще по сьогоднішній день майструє випробувані хроматичні гончаренківські бандури.

У 1992 році Міністерство культури України нагородило Петра Гончаренка званням Заслуженого Артиста України за його мистецькі та інженерні заслуги в галузі бандури і її вжитку. Цією нагородою держава підкреслила, що робота Гончаренка для кобзарства, мистецтва та України була

Петро Гончаренко Petro Honcharenko, 1980s

потрібна, важлива і дорогоцінна.

Зі смертю Петра Гончаренка Капеля Бандуристів втратила не тільки бандуриста, майстра бандури, соліста і довголітнього адміністратора нашого ансамблю, вона втратила корифея капелі і

кобзарського мистецтва. Він жив капелею і не відомо, чи капеля вижила б цих пів-століття без нього.

Його спадщина - це його надхнення робота. Він увійде в історію бандури, як один з найкращих її сподвижників.

IN MEMORY OF PETRO HONCHARENKO (1910-2000)

The whole bandura community, but especially the Ukrainian Bandurists Chorus suffered an irreparable loss when Petro Fedorovych Honcharenko passed away in Detroit on 19 September 2000, just a few short months before his ninetieth birthday.

He was born on 11 December 1910 in the village Olshanytsya, Tarashcha district of Kyiv province and took an interest in the bandura even in elementary school when he heard a visiting bard. This inspired him to build a bandura with the help of his father and brother Oleksander.

In Stalinist times it was anything but politically expedient to take an interest in this national instrument, but Honcharenko continued to play the bandura, and it gave him the moral strength to survive the injustices that had fallen on his family and country.

During the Nazi occupation of Ukraine, he and his brother were deported as forced laborers to Germany in 1944. He lost his family, but soon he found another in the Ukrainian Bandurists Chorus which he was invited to join in 1945. In the extremely difficult conditions of the displaced persons camps, he and his brother exerted seemingly supernatural efforts to ob-

tain needed lumber and implements to build banduras for the chorus. It is at this stage that the Honcharenko brothers designed the Poltava bandura which permitted both hands to play easily over the entire range of the instrument, and the system of ditals allowed it to be retuned easily in a large number of keys. This type of bandura became the standard not only for the Ukrainian Bandurists Chorus, but for numerous other performers.

Honcharenko emigrated to the USA in 1949 with other members of the chorus and here became not only an instrumentalist and vocal soloist, but also bandura builder and, most importantly, the administrator of the ensemble. All this, while holding on to a full time daytime job to support himself and his varied interests. His work as administrator drew on all his seemingly inexhaustible energies. He had to do everything, plan concert tours, make the necessary bookings, provide for the necessary costumes and logistics, and on occasion soothe the ruffled feathers of sensitive performers.

His joy knew no bounds when Ukraine declared its independence in 1991. Then, he returned to his beloved homeland with the chorus and be reunited with the family with which he

Похорони Петра Гончаренка на українському цвинтарі в Свѣт-Бавдн-Бруку, Нью-Джерсі, США (фото Л. Майстрѣнка)

P. Honcharenko's Funeral at St. Andrew's Cemetery in South Bound Brook, New Jersey, USA

had to part during the war. The government of Ukraine recognised his tireless work on behalf of his native culture by bestowing on him the title of Merited Artist of Ukraine.

Petro Honcharenko has departed from this world, never to return, and in doing so he left a void that cannot be filled. Although he

is gone, the mighty work to which he had given all his tireless energies continues. His beloved Ukrainian Bandurists Chorus is now made up of a new generation of musicians, playing the instrument that he and his brother had designed.

Memory eternal.

*Петро Гончаренко другий справа у першому ряду в Капелі бандуристів ім. М. Леонтовича, яка народилася у німецьких таборах, 1946. Бандури роботи братів Гончаренків
Petro Honcharenko - second from right in front row. M. Leontovych Bandura Ensemble formed in a displaced persons camp in Germany. Banduras made by the Honcharenko brothers.*

ПЕТРО ГОНЧАРЕНКО У СПОГАДАХ СУЧАСНИКІВ

Я знав Петра Гончаренка, це був учитель з України, надзвичайно культурна людина, я з ним співпрацював понад 10 років, бо він помимо капелі бандуристів, співав також соло з нашим хором "Трембіта", де я був директором. Він віддав усе своє життя капелі, купив дім, де зустрічав гостей, де провадилися проби, де зберігав програмки, бандури, костюми. Бандури вони робили з братом і постачали капелю.

Богдан Сторожук - громадський діяч з Сакраментта

Я з ним поїздив на кілька концертів і пізнав, що то за людина - він буквально не спав (хіба кілька годин під час переїздів). Перед концертом полагоди́ть усі адміністративні справи, в останню хвилину вдягне костюм і виходить на сцену. В той час він був одним з ведучих інструменталістів. А після концерту - зразу ж знову по справах - підрахунки, білети, касетки і т.д. В готелі - підготовка до наступного концерту.

Дуже прикрий випадок також стався з ним - на лівій руці перерізував жили і вказівний палець втратив, і це відпала можливість розвинути харківський спосіб гри. Він був майстер, присвятив себе справі. Можна відверто сказати - без нього б не було капелі.

Він не мав багато часу для гри на бандурі, а коли робив записи, то приїжджав на оселю "Діброва" коло Детройту і там вправляв як влітку, так і взимку. Прорубував ополонку і купався. Знав, які вітаміни вживати, щоб триматися у добрій формі, мав високу самодисципліну, і тому для оточуючих був децю дивакуватим.

Юліян Китасти́й, бандурист з Нью-Йорку

Для мене він був як рідний дідусь. Весь час працював. Спадщина у нього велика - майстер та конструктор різних типів бандур (вчитель по майструванні бандур, виконавець, педагог-композитор і громадський діяч. Скромна людина - на своїй платівці ім'я та прізвище навіть не надрукував. На обробках і на композиціях мало де підписувався, тільки де-не-де ставив ініціали П.Г.

Все, що він робив то він робив для справи. Були моменти, що приходилося робити вибір, який не був приємним для декого, але він це не робив заради персональних амбіцій, як інші. В нього був накреслений певний план і мета, і рішення були зроблені, щоб досягнути тої мети. В той час, в тих умовах святішу людину важко було знайти.

Віктор Мішалов, бандурист із Торонта

ПАМ'ЯТІ ВІКТОРА КИТАСТОГО

Відколи письменник Леонід Полтава у статті про кобзарський табір 1975 року в Аккорді, штату Нью Йорк (США), користуючись літературною свободою, написав, що учні з любов'ю називали мене "Мико" (а зі статті я вперше почув таке скорочення мого імени), Віктор так до мене і звертався до останнього часу. Я ж у "помсту" називав його "Віко". А наступні 10 років ми з "Віком" доволі часто зустрічалися в Північній Америці.

Майже щоліта він навчав на якомусь кобзарському таборі, а частіше також і організовував такі табори. Зустрічались ми ще то на якомусь інструкторському курсі, то на кобзарському з'їзді, то на гастролях Капелі Бандуристів ім. Тараса Шевченка. Чи просто так, коли він приїжджав до Клівленду відвідати свого батька Григорія Китастого. Або ми з "Віком" переписувались у якихось організаційних справах стосовно таких же літніх кобзарських таборів, чи Товариства українських бандуристів, котре він якийсь час очолював, чи концертів або звукозаписів бандуристів.

Віктор був постійно зайнятий цією роботою. А дуже часто він такі заходи й організовував. Ходив і щось записував у своєму маленькому записничку, говорив з людьми, домовлявся, а від того якимсь чином виходили курси, табори, з'їзди, концерти, записи. Особливо хочу відзначити декілька найскладніших таких заходів - інструкторський курс у Детройті 1981 року, виступ біля 150 молодих бандуристів на конференції Світового конгресу вільних українців (СКВУ) в Торонті 1983 року, запис платівки "Літа молодії" в Детройті 1982 року, концерт бандуристів в Нью-Йорку в "Тавн Гал" у 1984 році. Працював спокійно, не-

втомно, помітно, але й непомітно. Помітно, бо ці заходи відбулися, і то з великим успіхом. А непомітно, бо він не ставив себе на середині сцени, а працював більше за кулісами. Не шукав ніякої слави, визнання для себе. Йому вистарчало, що кобзарські заходи відбувалися успішно, Його насправді цікавив розвиток кобзарства, а не те, щоб хтось потім згадував, що це саме він, Віктор Китастий, те зробив. Залишається нам не забувати, що без Віктора

Китастого багато чого в кобзарському русі 1970-х і 1980-х років у Північній Америці не відбулося б.

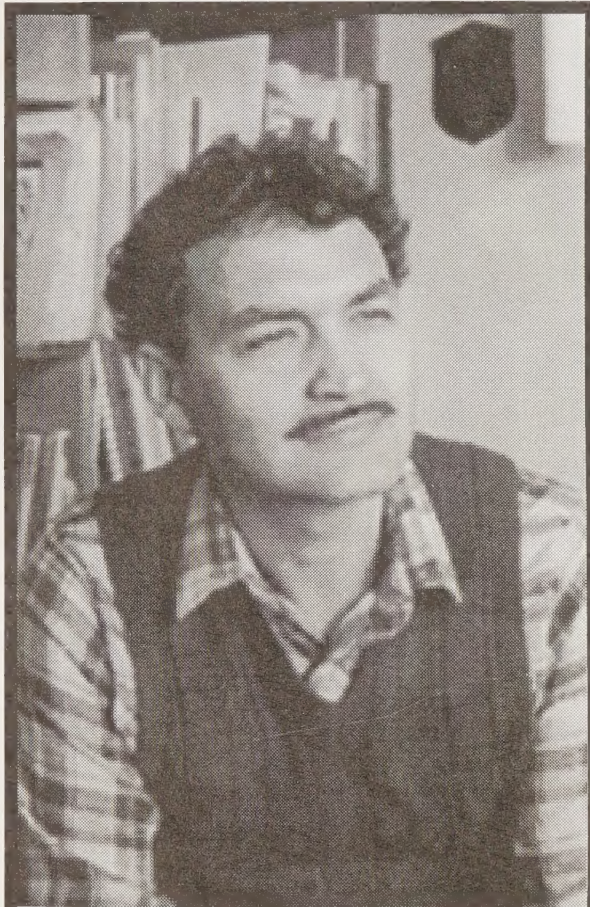
Віктор завжди був молодший за свій справжній вік, як своїм зовнішнім виглядом, так і духом. Люди, молодші на 15-20 років, бачили в ньому цікаву, дотепну, життєрадісну, близьку за духом людину, з якою відразу можна було бути "на ти". Таким він був. Любив сміятись, жартувати, бути товариським. Любив бандуру. Любив кобзарство. Любив українську пісню. Любив Україну.

Був скромним. Віддавав свій час, свою енергію, свої здібності іншим. Не чекав на віддачу для себе. Прагнув тільки

хорошого висліду, і саме це додавало йому наснаги, а не публічні подяки, поклони, визнання чи інша компенсація.

Наше знайомство продовжувалось і в 1990-х роках, але в більшості вже в іншій площині, вже коли я жив і працював у Києві. "Віко" досить швидко після проголошення Україною своєї незалежності переїхав до Києва. Допомігав і тут. Іноді це було за плату, частіше просто так. Бачив потребу, намагався щось зробити.

У 1992 році, коли я працював у Консультативно-дорадчій раді при Верховній Раді України, він до мене звернувся з таким

*Віктор Кумасмуй - Victor Kytasty
(1943-2000)*

питанням. Багато чиновників хотіли, щоб їм хтось допоміг з вивченням англійської мови. Чи не можна це зробити на базі нашої структури? Я сказав, що не знаю, чи будуть на те якісь кошти. Відповідь Віктора була такою: "Давай, я почну, а ти коли довідаєшся, чи твій шеф виділить кошти чи ні, дасиш знати." І так він трохи в мене працював, а помагав людям у нашій структурі набагато більше, ніж лише в цій справі.

Так було і коли він пішов працювати директором Американського дому в Києві. Свою основну роботу виконував блискуче, але поза тим робив багато більше справ. У сфері бібліотекарства. У сфері електронних комунікацій. У сфері вищої освіти. У сфері літератури. І, очевидно, про кобзарство не забував, допомагаючи Музеєві народних інструментів, Центральній бібліотеці ім. Вернадського, Всеукраїнській спілці кобзарів, видавництву "Музична Україна". Ми мали нагоду разом попрацювати над організацією концерту в Києві у 1997 році, відзначаючи 100-ліття від дня народження Григорія Китастого.

Наші життєві стежини продовжували перехрещуватись у Києві до 2000 року на професійному рівні, у його роботі в Американському домі, в посольстві США, з магістерською програмою економіки в Києво-

Могилянській Академії, з програмою інтернів (стажування) у Верховній Раді України. А поза тим, останній раз, що я бачив живого Віктора, було влітку, коли він мені перписав і передав відеокасети мультфільмів для мого маленького сина. І про це він думав.

Аж на похороні я довідався наскільки багатьом людям він дуже допомагав у безлічі справ. Робив це тихо, непомітно, не шукаючи слави. Радів, коли робив іншим добро.

Віктор був справжнім оптимістом. Без грандіозних ілюзій бачив, як ще багато негараздів в Україні. Не впадав у відчай, а завжди знаходив, де конкретно він міг якось допомогти, де міг вирішити справу, щоб вона просувалась. Замість "ойкання" про те, що щось не так, відразу переключався на те, що можна змінити на краще. Не намагався "рятувати Україну", а малими (або не дуже малими) конкретними справами допомагав потихеньку змінювати ситуацію на краще.

Не так я давно запитав у Віктора: "Чи збираєшся повертатись до Америки?" І почув у відповідь: "Чого? Мені і тут добре."

Боляче, що так рано Бог його покликав до Себе. Нам Віктора ще довго буде бракувати. Україна втратила вірного сина, кобзарство втратило рушійну силу, а багато людей втратило доброго друга.

Вічна йому пам'ять!

---

*Студенти й співробітники та адміністрація
Національної Української Києво-Могилянської Академії*

ВІКТОР ГРИГОРОВИЧ КИТАСТИЙ

Завжди важко повірити в смерть людини молоді, повної енергії та планів на майбутнє. У смерть Віктора Китастого повірити просто неможливо. "Я ж його щойно бачив!" - незмінна реакція на цю страшну новину. Це людина, яку всі знали, яка скрізь встигала, добровільно брала на себе безліч обов'язків і - попри всі труднощі, попри всі парадоксальні обставини нашого сьогодення буття - все ці обов'язки блискуче виконувала. Віктора не потрібно було про щось просити. Він мав дивовижний талант бачити чужі проблеми й знаходити їх вирішення - він сам пропонував допомогу, і не було такого випадку, щоб ця допомога була зайвою, нав'язливою чи невчасною. Допомагати людям - таким був його великий і веселий талант.

Народився Віктор Китастий 30 липня 1943 року в м. Немирів, Вінницької області. У шестимісячному віці потрапив разом з матір'ю до німецьких таборів для переміщених осіб (ДП), звідки родина Китастих пере-

їхала до США. Там здобув середню освіту й закінчив відділення Каліфорнійського університету в м. Сан-Дієго.

1979 р. Віктор Китастий захистив дисертацію на здобуття вченого ступеня кандидата наук у галузі компаративістики. Продовжував займатися науковою працею і 1984 року захистив докторську дисертацію в галузі порівняльного літературознавства.

1992 року з глибоких патріотичних міркувань приїхав працювати в незалежну Україну і віддавав усі свої знання та вміння розбудові нашої держави. З квітня по грудень 1992 року - професор Інституту українознавства в Київському національному університеті ім. Т. Шевченка. Від вересня 1992 р. по січень 1993. р - консультант з питань науки та зовнішніх зв'язків Групи радників Верховної Ради України. З січня 1993 р. по жовтень 1997 р. - директор Американського дому Інформаційного агенства США при Посольстві США в Україні; з листопада 1997 по

лютий 1998 - відповідальний працівник Посольства США з питань торгівлі та інвестицій в Україні. У 1998 р. Віктор Китастий працював науковим консультантом Парламентської бібліотеки й очолював інформаційний проєкт "Розвиток інформаційно-дослідницької бази Парламентської бібліотеки України". З 1998 року й подосі був директором Українського відділення "Асоціації колишніх членів конгресу США", під орудою якої кілька років поспіль успішно втілюється в життя запроваджена для випускників українських вузів програма стажування "Помічник голови Комітету Верховної Ради".

Проте це лише частина неймовірно плідної і справді самовідданої діяльності Віктора Китастого на благо України. Важко виміряти його внесок у розбудову української освіти, зокрема, Національного університету "Києво-Могилянська Академія". З перших днів його створення Віктор завжди був поряд, завжди з'являвся тоді, коли справді був потрібний, і допомагав, допомагав, допомагав... Він брав найактивнішу участь у розвитку викладання англійської мови, інформаційно-комп'ютерного забезпечення, розбудови бібліотеки, магістерських програм. З 1998 р. й до останньої хвилини свого життя працював старшим радником магістерської програми з економіки Консорціуму економічних досліджень та освіти.

За великі заслуги в розвитку університету 1998 р. Віктор Китастий був удостоєний високого звання почесного доктора НаУКМА. Окрім іншого, саме тут розкрився його світлий талант ученого й педагога: в останні роки він був професором кафедри філології НаУКМА, вельми успішно викладав теорію літератури, виступав з науковими студіями, керував унікальним науково-дослідним семінаром на магістерській програмі з компаративістики і пов'язував своє майбутнє в Україні саме з любов'ю його серцю професорською працею.

І це, мабуть, єдиний проєкт, який йому не судилося реалізувати повною мірою - просто не вистачило життя. Але якщо можна говорити про відведене людині на цьому світі, як про своєрідний проєкт, то проєкт Віктора Китастого - величний задум вільної, творчої, доброї, завжди усміхненої людини - відбувся вповні.

Неможливо повірити в те, що Віктора з нами більше не буде. Весь час не полишає відчуття, що зараз у коридорі Академії завітатиме його життєрадісна і трохи сором'язлива посмішка, що дасть тобі наснагу на весь наступний день...

Цього не буде. Ми більше не зустрінемося з Віктором на подвір'ї Академії. Але розминутися з ним, як з надією - на це ми не маємо права. І ми не розминемося.

Lydia Matiaszek, Mykola Deychakiwsky, Eleanor Valentine

IN MEMORY OF VICTOR KYTASTY

For most of us that were involved with bandura anywhere in North America, Victor Kytasty holds a special place in our memories--as an instructor at a bandura camp or seminar, as a driving force on various bandura-related projects such as the grand joint concerts at the World Congress of Free Ukrainians in 1983 or the Town Hall concert in New York City the following year, the joint bandura recording of "Lita molodiyyi" directed by his father Hryhory Kytasty, as a member of the Ukrainian Bandurist Chorus, as a good friend and colleague. It was natural for him to be the first president of the Society of Ukrainian Bandurists, as he was always committed to the goal of promoting the bandura, getting youth involved and joining forces together to that end. His vision helped form the younger generation of bandurists and activists today, and probably most of them directly connect their best experiences and encouragement to this single person.

Victor Kytasty was also an integral part of so many projects in Ukraine. Since his death, a number of people have come forward to share their memories and stories about the tremendous contributions that he had made. Although I was in contact with him here in Kyiv pretty regularly both professionally and personally, I never realized just how diverse and far-reaching his interests and efforts were. I find I'm not alone in my amazement at everything he found the time to do and just how contagious his positive can-do attitude and good-natured disposition were. Time and again, I hear the same from those fortunate enough to have worked with him. In a country like Ukraine, where everyone sees problems--Victor focused on the solutions. When others sought to make a mark for themselves, Victor sought to make a difference for others. Whether he was working with youth -- at America House and USIS, at the Kyiv Mohyla Academy, the

Economic Education and Research Consortium or bandura students at the Kyiv Conservatory; or working with members of the *Verkhovna Rada* (Parliament), the All-Ukrainian Kobzar Union (of which he was a member of the Great Council), libraries, cultural and educational institutions-- by his own example, he showed everyone that they were responsible for their own destinies and could impact change. He not only downplayed his part in all these efforts, but also never belittled anyone else's contribution. And most importantly, every person he encountered, regardless of their age or position in life, remembers his generous, unassuming, disposition -- his warm smile that always greeted you and the twinkling in his eyes that showed he truly cared.

Victor Kytasty passed away on September 22, 2000 at the age of 57, with both accomplishments and many more plans that could fill a number of lifetimes. He was like a real-life guardian angel that was always there to help out, but rarely seen. Victor was one of the few truly happy people I knew. He loved Ukraine and felt fulfilled living and working here. He will be sorely missed, but his memory should be kept alive by focusing on the positive in life, working together and remaining true to the causes we believe in. Our sincere condolences to Victor's mother Halyna Kytasty, his brother Andriy with wife Ingrid and children Chrystia and Marko, and the entire Kytasty family.

Staff of Kyiv Mohyla Academy

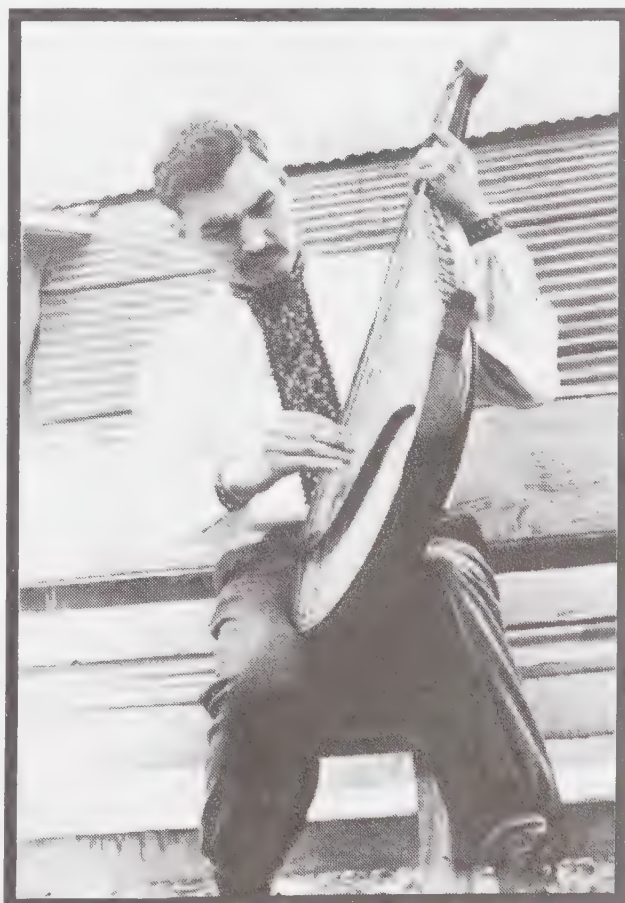
VICTOR KYTASTY

It is always difficult to accept the death of a young person so full of energy and plans for the future. When confronted with the horrible news of Victor Kytasty's death, the incredulous reaction repeated over and over was, "But I just saw him!" This individual was known by all, managed to find time for everyone and took on numerous obligations. And somehow, amazingly, beyond all the paradoxical, difficulties of our everyday life, he always magnificently managed to fulfill those obligations. It wasn't even necessary to ask for his assistance -- he just had a wonderful, God-given talent for spotting a problem and finding its solution, in a timely manner.

Victor Kytasty was born 30 July 1943 in Nemyriv, Vinnytsia Oblast. At the young age of six months, Victor and his mother ended up in a displaced persons camp in Germany, from which the Kytasty family moved to the US. Victor graduated from the University of California at San Diego. In 1979, he earned his PhD and later earned his doctorate in Comparative Literature.

In 1992, Victor's strong sense of Ukrainian patriotism brought him back to Ukraine, where he dedicated his knowledge and skills to the development of a newly independent country. From April to December 1992, Victor was a professor at the Kyiv National University at the Institute of Ukrainian Studies. From September 1992 to January 1993, he was an education and international affairs consultant to the Parliament of Ukraine. January 1993 - October 1997, Victor Kytasty was the Director of the United States Information Service

America House, and from November 1997 to February 1998, he worked on issues of trade and investment with the Foreign Commercial Sector of the United States Embassy. In 1998, he worked with the Parliamentary Library and spearheaded the development of the Parliamentary Library Informational-research Database Project. From 1998 to the time of his death, Victor was also the Director of the Parliamen-

Віктор Кутастий в армії, 1967 р., Корея
Victor Kytasty in the army, 1967, Korea

tary Internship Program run by the US Association of Former Members of Congress, which for many years has assisted university students intern with Parliamentary Committees.

However, this is just a snippet of the wide spectrum of the fruitful and truly selfless efforts of Victor Kytasty in Ukraine. For example, it is difficult to gauge his tremendous contribution to educational development Ukraine, particularly in his support of the National University Kyiv Mohyla Academy (NaUKMA). From its rebirth, he was always available to help, whenever and with whatever possible... He was actively involved in curriculum development for English language studies, the creation and support of information and computer networks and labs, library development, masters' program development. Since 1998, he also worked as a Senior Advisor of the Economics Education and Research Consortium (EE-RC). For his great contributions to NaUKMA, he was awarded an honorary doctorate. At NaUKMA these past years, he demonstrated his prowess and talent as a pedagogue. As a professor of the Philological Faculty, Victor taught literary theory, led master's program seminars in comparative literature and was able to apply his interests and beloved profession to his future work in Ukraine.

Ironically, this was the one project time did not allow him to fully realize. However, when one looks at the lifespan of an individual as a project, then Victor Kytasty's life -- whose great vision, creativity and goodness was evident in his everpresent smile -- was exceedingly successful.

It's impossible to imagine that Victor isn't with us anymore. As we round a corner in the corridors of the Academy, we keep expecting to see his somewhat shy, but always cheerful and joyous smile that would ignite you full of

positive energy for the rest of the day...

That chance meeting with Victor in our courtyard may not happen anymore, but we can't help but live on with the hope he gave us all.

John Erlenborn, President of USAFM

A TESTIMONIAL TO VICTOR KYTASTY

The United States Association of Former Members of Congress wishes to extend its deepest sympathy to Victor Kytasty's family and friends for the sudden and tragic death of our friend and

associate. Victor was a unique person, dedicated to helping his native country Ukraine, and his adopted country, the United States. He fostered close relations between our two peoples and was particularly committed to help build democracy in newly independent Ukraine.

Victor Kytasty was deeply aware of the long and proud history of the Ukrainian people and for the past decade committed himself to helping his Ukrainian brothers build a strong and open society. He was an inspiration to young people and this was reflected in the creativity and brotherly friendship, which he extended to the hundreds of young Ukrainians who have been engaged in a parliamentary staff intern program in the *Verkhovna Rada*. He believed that these young

Ukrainians could help strengthen the democratic parliamentary process at this stage in their lives. Their longer-term commitment to building a better Ukraine will give the Ukrainian nation the kind of human resource, which is so vital to the success of a country.

It was an honor to have had Victor Kytasty lead the Association's program in Ukraine. This view was shared by our membership, including former President Matthew McHugh, the Association's Executive Director Linda Reed and the Association's Ukrainian Program Coordinator Walter Raymond.

*Віктор Кутастий на кобзарському курсі
Victor Kytasty at a bandura seminar*

Марина Гримич,
Кандидат філологічних наук

ВИКОНАВЦІ УКРАЇНСЬКИХ ДУМ

Продовження. Початок у № 71-72, 2000 р.

Надзвичайно важливим для розуміння духовної суті кобзарів та лірників є питання репертуару, вибір якого був далеко не довільною справою. Існувала строга панотча цензура, за виконавським складом стежила панотча (судна, думна) рада, не допускаючи свавільного ставлення до вибору творів.

Кобзар Опанас Савченко-Бар, малюнок
О. Сластіона

*Kobzar Opanas Savchenko-Bar,
drawing by Slastion*

Кобзарсько-лірницький репертуар можна поділити на кілька жанрових груп. До першої слід віднести професійні тексти: “жебранки”, “запроси”, “заплатки”, “благодарствія”, “просьби”, “запросницькі жалі”, “причити”. З них, як правило, починався і ними закінчувався “виступ” кобзаря чи лірника. “Жебранка” - це текст у формі речитативу, в якому старець просив “шматок хліба”, “запрос” - це прохання подати “шматочок полотна” чи якусь одежину.

“Причити” - це жебрацькі жалібні голосіння, нарікання на свою долю. В “благодарствіях” висловлювалася подяка за подану милостиню.

Другу жанрову групу складали псалми, духовні вірші. Надзвичайно популярною в Україні, як серед слухачів-замовників, так і серед виконавців-кобзарів та лірників, була псалма “Лазар”. Крім того співалися “Ісусе прелюбезний”, “Ісусе пренаслащающий”, “Царю Христе, Спасе мира”, “Радуйся, Маріє”, “Дивна твоя тайна”, “Блудний син”, духовний вірш “Олексій, Божий чоловік” та ін.

До третьої групи належать розважальні пісні й танцювальні мелодії. Твори такого “легкого” жанру серед кобзарів та лірників називалися “штучками”. Серед них “Компанець”, “Чоботи”, “Закаблуки”, “Киселик”, “Чечітка”, “Хома та Ярема”, тощо.

До четвертої групи можна віднести пісні - історичні, алегоричні, повчальні: “Правда й неправда”, “Сиротина”, “Сковородинська”.

І, нарешті, окрему групу становили думи, котрі виконувались лише одиницями серед кобзарів та лірників.

Слід сказати весь репертуар був чітко zorganizований і систематизований в єдину систему. Кожен твір мав своє певне місце в сакральних кобзарсько-лірницьких “Устиянських книгах”, що складалася з 12 книг (розділів) і 11 промежків (часом вказується інша кількість). Усі дванадцять книг знали напам’ять лише панотці старшини-порадники і великі майстри. Ознайомлення з ними починалося для зрілого майстра після прийняття Другої присяги, в якій містився цілий ряд дуже суворих клятв і проклять на адресу того, хто посміє розголосити їхній таємний зміст. Слід сказати, що лише окремі розділи “Незрячих книг” були таємними для рядових виконавців.

Структура “Устиянських книг” була наступною: кожна книга мала строго визначений зміст, скорочувати, змінювати чи доповнювати який суворо заборонялося. Між книгами розміщувалися “промежки”, в яких також містилися виконавські твори.

На відміну від “книг”, тексти “промежків” могли змінюватися чи доповнюватися після відповідного рішення судної ради. За розміром промежки втричі перевищували обсяг книги.

У першій книзі, що звалася “Звичайник”, були сформульовані звичаї козацько-лірницького старчачого панібратства. У другій - “Подячнику” - містилися тексти псалмів, подяк за подану милостиню; третя книга - “Порадник” - давала інформацію про місця, де найкраще збирається милостиня: монастирі, міста, села. У четвертій книзі (“Годувальник” або “Кормивець”) давалися вказівки до гри на лірі, тексти “журних пісень”, “запросницького жалю” до подателів, причитів, сердешних подяк. П’ята книга, що носила назву “Струнник-порадник-думник”, була присвячена кобзарській науці; тут повідомлялися кобзарські, сирітські, “неборацькі” пісні, оповідання про визначних представників кобзарсько-лірницького панібратства. “Хвахівець-духовець” (шоста книга) навчав сліпецькій “лебійській” мові, включно з лайками, примовками, а також досить важливій справі: “як орудувати костурикою при зашиті од проклятущої собачні, як поступати з грошатами, як спасатись од блуду плотського”. (14)

“Одкровенник-радник-пісенник” - сьома книга - розповідала про звичаї, громадські справи кобзарсько-лірницьких товариств, про права рядових його членів і норми стосунків, про діяльність цехових і судних рад. Восьма книга (“Вірним повчальник”) була присвячена епічному репертуарові - думам, історичним пісням. У дев’ятій, десятій та одинадцятій книгах, що відповідно називалися “Умовик, глумовник”, “Мудровник-толкователь-повчальник” і “Просвітник, про діла земні розповідник”, були різні оповідання на історичну тематику, повчального, філософського характеру, де зачіпалися такі питання, як “яка була Україна і що з нею сталося”, “Чи буде уп’ять Україна”, “Чи буде правда на землі і коли вона прийде”, а також проблеми порятунку кобзарського мистецтва. І, нарешті, дванадцята книга - “Тайник, щоб злий дух до серця не проник”.

“У дванадцятій книзі-устинизі - тайна-тайниця. Хто її одкриє, хай тому язик одпаде...” (15). Існувала ще одна книга, яка, подібно до дванадцятої, зберігалася в таємниці. Називалася вона “Сподарь -

усім устин-книгам і промежкам толковник.” (16) У промежки входили, в основному, думи, бувальщини, оповідання (“битовщини”), які складалися кобзарями та лірниками і приймалися до виконавства після прослуховування.

Існують спогади кобзарів та лірників про те, що “Устиянські книги” були створені по пам’яті на основі іншої народної книги - “Кахтиря”. Так, співачка-оповідачка Мотрона Бондаренко розповідала П. Мартиновичеві, що в перший рік після відміни кріпаччини поліція зробила обшук у всіх панів і грамотних селян і вилучила всі до одної “Кахтирські книги”. Наступного року зійшлася велика рада у Костянтинограді, на якій зібралося близько 500 душ: кобзарі, лірники, стихівничі, пани, селяни, тощо. Всіх прийняв у себе пан Олександр Григорович Матушевський. Серед гостей були відомі кобзарі та лірники, зокрема Іван Крюковський з Лохвиці, Іван Хміль з Зінькова, баба Оксана Кобилянка і сама Мотрона Бондаренко. Там і було вирішено на основі писаних “Кахтирів” створити нові усні народні книги (17).

Репертуар кобзарів та лірників і співоцько-оповідальний репертуар села існували окремо, функціонували паралельно і, як правило, не перетиналися. Це значить, що кобзарям заборонялося виконувати “світських” пісень, а селяни майже ніколи не співали творів кобзарів та лірників.

Безперечно, кожен кобзар і лірник мав свій власний репертуар і власну манеру виконавства, свою неповторну особистість. Звертаючись до текстів дум, зокрема, спостерігаючи відмінності між варіантами, виникає питання: яка міра в них індивідуального, яка міра місцевої (регіональної) традиції, і яка міра загального стандарту? Для цього варто зібрати всі наявні відомості про виконавців дум і згрупувати їх за хронологічним і регіональним принципами. Досі упорядкуванню даних про кобзарів та лірників не надавалося великого значення: про них розповідалося в алфавітному порядку, або й взагалі довільно. Тим часом, якщо проаналізувати життєвий і творчий шлях окремого співця в регіональному контексті і спробувати встановити генеалогію або бодай спадкоємність окремих виконавських поколінь, то це значно поглибило б уявлення про духовний світ думи: як він

мінється в залежності від часу і місця виконання.

Відомо, що в Україні існувало дві могутні кобзарсько-лірницькі школи, дві виконавські традиції - полтавська і харківська. Це не значить, що кобзарство і лірництво обмежувалося Полтавською і Харківською губерніями. Однак, це були епіцентри традиції, кожен з яких у різний час охоплював різну територію, причому інтенсивність її слабне від центру до периферії. На Полтавщині і Харківщині були сконцентровані кобзарсько-лірницькі цехи, братства, однак співці ходили на заробітки й у інші райони (Катеринославщина, Донбас, Поазов'я, Причорномор'я, Крим), де це мистецтво було представлене або ж поодинокими місцевими представниками, або ж прибулими, мандрівними. Наприклад, за свідченням полтавського лірника Василя Білокриницького, "В Катеринославську губернію набивалися через те, що там заводи, рудні, завжди готова копійка. Робочі давали харащо. Любили слухати "Барині", "Попаді", "Шахтьора", щоб повеселитися. І по селах теж харащо давали." (18). За іншими відомостями "лірники і бандуристи заходять у Ростов-на-Дону із Харківської губернії, і там проводять літо, на зиму повертаються додому." (19).

У певні періоди територія певного цехмайстерства була досить великою. Скажімо, під час перебування прапанотцем Хведора Вовка його цехмайстерство охоплювало не лише Слобожанщину, а й Поазов'я, Причорномор'я, Катеринославщину, Крим і навіть Самарщину, яка вважалася "старчачою вольницею", тобто куди, як правило, не поширювалися права старцівського братства.

Окремо можна говорити і про Чернігівську традицію. Тут переважає лірництво і значно слабне епічна традиція, а натомість поширене псальмопівство, виконання пісень "жалібною" тематики. Навіть виконання дум (в основному про Івася Коновченка) мало моралізаторське спрямування. За словами чернігівського лірника Никона, думу про Коновченка "примушують співати батьки непокірних дітей ("виплачуться добре"), а особливо надають перевагу йому (тобто Івасю Коновченку) парубки, котрим черга іти в солдати.

Вищезгадані три кобзарсько-лірницькі традиції навіть конкурували між собою. "Настоящі заправські кобзарі - полтавські,

- переконувала П. Мартиновича співачка й оповідачка Мотрона Бондаренко, полтавчанка. - А чернігівські кобзарі не глибокі. Бо в їх і бандури кривобокі. А харківські кобзарі - аж ніякі харківські кобзарі. І вони так прославлявали, що вони совсім нічого не знали: кобзарські пісні як співати, і козацькі пісні як співати".

Полтавщина, безперечно, була колискою думи. Навіть серед самих кобзарів і лірників існувало переконання, що кобзарська традиція - корінням із цих країв. Цей регіон у ХІХ ст. звався "Гетьманщиною" з цілком об'єктивних історичних умов. І цікаво, що термін "дума" у цей час не вживався взагалі кобзарями та лірниками. Їх називали виконавці "козацькими", "запорозькими", "мудрецькими", а також "гетьманськими" піснями. Останню назву можна розуміти як пісні походженням з Гетьманщини, тобто Полтавщини. "Ото всі, скільки не єсть їх, так вони гетьманські: "Озовські брати", "Олексій Попович", "Коновченко", "Удова" - воно оце ж Гетьманщина і єсть. І вона пишеться "вольна губернія", а Харківська - "гражданська" (21). Це й закономірно. Адже Полтавщина, як головний осередок гетьманської території - в козацьку епоху цілком могла бути тим місцем, де зародилися, де культивувалися думові традиції, де була вдячна для виконавства дум аудиторія. Тож не дивно, що тут у ХІХ ст. фіксується могутній думовий масив. Більшість клясичного типу - з Полтавщини, а деякі фіксуються виключно в цьому регіоні і ніде більше. ("Самійло Кішка", "Невільницькі плачі").

На Полтавщині функціонувало багато кобзарсько-лірницьких цехів, які гуртувалися у повітових містах - Миргороді, Зінькові, Лохвиці, Прилуках, Лубнах, Пирятині, Константинограді. Між кобзарсько-лірницькими осередками, братствами, існували тісні контакти, відбувався активний обмін репертуаром. Полтавську школу відзначала не лише дуже розвинена епічна традиція, а й суворі порядки всередині цеху. Тут строгіше, ніж на Харківщині, оцінювалася професійна придатність, охоронялися територіяльні права кобзарсько-лірницьких гуртів. Тут учень, який на цеховій панотчій раді "не склав іспита", не мав права ставити "одклінщину" і, таким чином, йому відмовлялося в праві на самостійне старцювання з коб-

зою чи лірою. “В Харківщині, - згадував кобзар Василь Білокриницький, - там ставляє кожний, хоть зучився - не зучився, а тут, на Полтавщині, порядки иначі” (24).

14. Рукописні фонди Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Рильського Академії Наук України (далі ІМФЕ), ф. 8-4, од. зб. 338, арк. 10. Запис Ф. Дніпровського.

15. Там же, арк. 14.

16. Там же, арк. 40.

17. Текст цієї оповіді знаходиться: ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 755, арк. 293 (зв.) 296.

18. ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 161/4, арк. 48.

19. ІМФЕ, ф. 3-6, од. зб. 376, арк. 17

20. ІМФЕ, Ф. 11-3, од. зб. 99, арк. 8

21. ІМФЕ, ф. 11-3, од. зб. 99, арк. 8.

22. ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 755, арк. 301.

23. ІМФЕ, ф. 11-3, од. зб. 99, арк. 8 (зв.)

24. ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 161/4, арк. 47 (зв).

Maryna Hrymych

Candidate in Philosophy

PERFORMERS OF UKRAINIAN DUMY

(continued from Bandura magazine #71-72)

In order to understand the spiritual essence of kobzars (musicians who played the kobza or the bandura) and lirnyks (who played the lira – hurdy-gurdy), one must consider their repertoire, which was not chosen freely but rather vigorously prescribed by the guild masters.

This repertoire may be divided into the following categories: The first group consisted of begging songs for food (“zhebranky”), appeals for clothing (“zaprosy”), crying songs or lamentations over their fate (“zaplachky” or “prychyty”), and blessing songs offering thanks (blahodarstviya). These were always sung at the beginning and at the end of each performance.

The second group included “psalms” with biblical themes. The third were humorous and entertaining songs, while the fourth were historic, allegorical and apocryphal songs with a moral and instructional character.

Dumy or historical ballads were performed only by some individuals among kobzars and lirnyks and belonged to a separate category.

The entire repertoire was listed in 12 vol-

umes of the Kobzar-Lirnyk Christian Book Set. These were committed to memory only by the grand masters and council-fathers of the guild. Ordinary members were introduced to these secret books only after the second oath with severe punishment of spells and curses for those who would breach their confidentiality. Each volume covered a specific subject such as the laws and regulations of the guild in the first book, psalms and blessings in the second, advice on the choice of best locations for begging in the third, instructions on playing the hurdy-gurdy in the fourth. The fifth volume was devoted to the lives of famous kobzars, lirnyks and their repertoires; the sixth contained practical instructions on how to defend oneself with a stick against dogs and assailants, how to manage money, and how to stay chaste. In the seventh book there was information about the organizational, inter-relational matters of the guild members and their panels of judges. The epic ballads-dumy were listed in the eighth volume while the ninth, tenth and eleventh volumes contained philosophical stories and raised questions about preservation of the kobzar-lirnyk traditions. The twelfth was a secret book that listed ways to preserve the purity of one’s heart against the evil spirits.

In her memoirs Motrona Bondarenko tells of the time after the abolition of serfdom in 1861, when the Russian police searched the homes of all literate farmers and members of Ukrainian nobility and confiscated all books of this character (“Kachtyr Books”) in order to break the kobzar-lirnyk tradition which preserved Ukrainian historic information among the illiterate segment of the population. The following year a great council of kobzars and lirnyks was called (about 500 participated) in order to recreate the information in a new set of “Ustiansky Books.”

The repertoire of the lay villagers and that of the kobzar-lirnyks existed as two separate entities without any crossover between the two.

Kobzars differed considerably in the repertoire, which they assimilated for their own use, as well as in the manner and style of their presentation. There were two great schools of kobzars in Ukraine – that of Kharkiv and that of Poltava. They were the centers of specific traditions for guilds and brotherhoods. Each kobzar or lirnyk had his prescribed territory, which was quite large. Fedir Vovk was the head of a guild that had jurisdiction over

continued on page 20

ВАСИЛЬ ЄМЕЦЬ У ЗВУКОЗАПИСАХ

до 110-річчя з дня народження

Василя Ємця вважають першим віртуозом бандури міжнародної слави: він же представив Європі, США й Канаді національний інструмент України в найкращому світлі. Він теж один із перших бандуристів на Заході, що утривалив і тиражував своє мистецтво у відомій фірмі платівок “Columbia” у 1930 р. Його зацікавлення у тому напрямі можливо прищепив його батько. Біограф В. Ємця, Л. Горлиця записала в 1970 р., що “батько стежив за новим і в 1905 році купив фонограф, яким записав спів своїх дітей і кількох кобзарів”.

Майстерність Ємця характеризує українсько-канадський музикознавець Павло Маценко так: “Спосіб гри В. Ємця постав із використанням кращих рис засобів гри слобідської, чернігівської та полтавської шкіл, із доданням власних штрихів, як ось тремоло, арпеджіо, тощо. Техніка його гри бездоганна... Хто знайомий з грою кобзарів-бандуристів, тим відомо, що гра та завжди довольна. Навіть граючи ту саму річ, бандурист не завжди виконує її однаково... Ту саму “канву” артист зодягає й оздоблює по різному, залежно від свого надхнення... Його нюансування завжди прозоре й логічне, та через те й зрозуміле. Воно свідчить про глибинне розуміння твору, чим чарує людські серця. В руках Ємця бандура не лише грає - вона говорить людською мовою, вона плаче й сміється”. (із реферату, Вінніпег, 1936).

На початку 1960-х років були в україн-

ській пресі вістки про появу більшого запису Ємця у престижній американській фірмі. Але ці статті не подавали адреси, куди спрямовувати замовлення на платівку віртуоза.

Із Ємцем я вперше познайомився листовно у 1964 році, коли він і повідомив, що готує повну, довгограючу платівку у

відомій фірмі “Capitol” (мабуть студіо було в Лос-Анжелесі чи Голлівуді). Одна сторона платівки вже була готова записом твору самого Ємця під назвою “В горах України”, а про другу сторону писав мистець з Голлівуду 25 червня 1964 року так:

“Вже довший час пляную награти другий бік платівки, але з огляду на стан пагністів [нігтів], що заломлюються й неможливіють щоденне довше вправляння... Плянував награти мою композицію “Танцюючі сніжинки”, щоб залишити пам’ятку про велику техніку в грі, та мабуть замість того награю “Місячну сонату” Бетговена, що не вимагає такого великого тертя пагністів.

Зрештою, буде так, як Бог дасть. Може справді було б вартішим щось залишити з класичної музики світової слави композиторів, яких ще либонь ніхто з кобзарів не грав, ніж мої власні композиції...”

Через сім років я поновив листування з митцем у справі платівки “Capitol” і 11 лютого 1971 р. він повідомив про стан справи: “Так, згадана Вами фірма мала випустити мою платівку, що вже давно була награна на одному боці з моїм творивом музичної поеми “В горах України”

Василь Ємець під час виступів у Бельгії,
1927 рік

*Vassyl Yemetz during his concert tour of
Belgium in 1927*

(15 хв.). На другому боці мала йти “Місячна соната” Бетговена, яку я вже перед тим грав. Але зачали заломлюватися пагністі і я все менше й менше, та з великими перервами вправляв. Спершу тижнями, а пізніше й місяцями, я не торкався струн бандури... Останніми часами зачав звертати увагу на їжу і ніби є познаки, що пагністі ніби міцнішають. Тож маю надію, що бодай награю другий бік платівки, а саме згадану вгорі сонату.”

Після перегляду різного листування, виходить, що компанія “Capitol” дала бандуристові лиш один пробний диск, записаний з одного боку; його мистець випозичав П. Маценкові (Канада), а згодом ред. Олександрі Костюк (Міннеаполіс) для музичного журналу “Вісті”. Другого боку згаданого диска Ємець так і не записав.

Після смерті заслуженого сеньйора бандуристів В. Ємця (1890-1982), його спадщина стала предметом вивчення. Проте, ситуація в 1980-х роках із зібранням його записів, ба навіть точних відомостей про них, була складна і швидко почала набирати рис містерії.

Найбільш покликаний до цієї справи дискограф-колекціонер Степан Максим’юк (США) доклав чимало зусиль у тому на-прямі. Він наполегливо листувався із вдовою та друзями Ємця, яким, з різних причин, було тоді неможливо незалежно забезпечити фоноспадок митця. Керівник радіопередачі в Лос Анжелесі, д-р Святополк Шумський, прихильник бандуриста, не мав доступу до архіву Ємця, та скоро переїхав до Австралії. Вдова митця, Марія Ємець, упокоїлась незадовго по смерті мужа, увесь їхній архів мабуть запечатано, про нього не було вісток ні в пресі, ні в приватних джерелах.

Але таємниця з записами поглиблювалась, бо в одному листі до С. Максим’юка, Марія Ємець згадала що були “та-сьми, плити, тільки нема кого, щоб взявся за цю справу.” Правда, в колекції С. Максим’юка була давня, тиражована, короткограйна платівка “Columbia”, та кілька українських статей, які інформували про згаданий уже диск “Capitol”, але без точніших відомостей про його прокат (яко-го фактично не було).

Отже, були статті з-перед 35 літ про такий запис, навіть докладний аналіз твору “В горах України” пера П. Маценка, проте самої платівки не було; її одинокий примірник лежав призабутий невідомо де.

Саму фірму “Capitol” закупила в 1975 р. інша компанія, а в такій ситуації знайти оригінальну стрічку запису Ємця ледь чи було вже можливо.

При співпраці із С. Максим’юком виявилось, що В. Ємець від багатьох років спілкувався з Миколою Чорним-Досінчуком, відомим пропагатором бандури в Нью-Йорку і міг був йому переслати свої записи для використання Школою кобзарського мистецтва.

Та прийшов знову удар. Зі смертю засновника і головного редактора журналу “Бандура” М. Чорного (1999) справа Ємця могла й даліше зупинитись, якби не вдова покійного, дбайлива пані Стефанія. Не зважаючи на перевантаження роботами при впорядкуванні архіву і продовженням праці свого чоловіка, вона швидко відгукнулась на наш пошук кількома потрібними касетами із 1970-х рр., які надіслав був з Каліфорнії В. Ємець.

Ось опис п’ятих записів, які пощастило зібрати, дещо поправивши та урівномірнити звук, переписавши цілість на нову плівку в 6 мм на швидкості 19 см в сек.

1-2 Диск, 25 см проміру на швидкості 78 об. в хв:

а. “З українських степів” (бандура соло)

б. “Максим козак Залізняк” (народна пісня, голос з бандурою), Columbia, USA, F-27240, Вип. 1930 р.

*STINSON, USA, 207 , копія, вип. в 1940-х р.р.

*Колекція С. Максимюка, США, диск у доброму стані. Час тривання обидвох записів 6’35.

3. Монофонічна касета AMPEX Тип I, однобічний запис двома руслами: “В горах України” (Згідно із статтею Р. Діденко цей твір присвячений дружині Марії) Дата, подана на касеті 2 січня 1978 р. У вступі голос В. Ємця заповідає “Свята 1977” та вітає ними родину М. Чорного-Досінчука. За ним лунає сам твір, який автор переписав із платівки “Capitol” для М. і С. Чорних.

4. Стерео-касета SONY Тип I, “Родинне свято - 85-ліття славного віртуоза В. Ємця” (у нього вдома, Голлівуд, 1975 р.)

Після вступного слова С. Шумського, доданого згодом, який перечисляє зібраних при спільному столі, розгортається гутірка господарів із гостями; настрої погідний, часом гамірний, хоча теми розмов поважні, вдумливі. Спогади ювілята

та його дружини Марії, Русь-Росія, росіяни, психологія українця, бандура, українська жінка, козацтво і гетьманський устрій, як ідеал правління України. Звук на загальний добрий, сильний сигнал. Час 52'35.

5. Монофонічна касета REALISTIC (Radio Shack) Тип I. Фрагменти спеціальної радіопередачі "Пісня України" (Лос-Анжелес, 22 березня 1981 (диктори Марія і Святополк Шумські). В передачі між іншим давній твір В. Ємця "З українських степів" із запису 1930 р.

АНАЛІЗ ТВОРУ "В ГОРАХ УКРАЇНИ"

Досі найповнішу оцінку твору подав у 1961 році П. Маценко. Він писав про "дійсно прегарний і перший того роду зразок програмної музики для бандури на новому і незнайомому перед цим щодо сили й спромоги інструменті". (У своїй статті Маценко теж інформує про довголітню працю Ємця над конструкцією нової, концертної бандури із збільшеними можливостями - 1950-ті р.р.).

Хоч твір "В горах України" має деякі риси вільної фантазії, П. Маценко називає його "бандурною поемою" довжиною запису в 14'54. В основі музичного викладу - гуцульський танок "Аркан", як теж первні коломийок та козацьких дум. Огляд теж подає думки самого композитора про поему, її програму-зміст, та його побажання-прагнення, як речника національної музики.

ЛЮБИТЕЛЬ ЛИСТІВ

Проживаючи десятиліттями на чужині, В. Ємець, подібно до Олександра Кошиця, "листувався з усім світом" (вислів П. Маценка), щоб бути поінформованим про музично-громадські справи. В листах бандуриста було чимало автобіографічного матеріалу, як от досі неопублікованих відомостей у листуванні із М. Чорним (Школа кобзарського мистецтва плянувала видати запис "В горах України").

Ця переписка налічує понад 40 машинописних листів за період 1973-1981 рр. Лист із 26 січня 1974 наприклад згадує раннє "захоплення клявіром", та пізнішу форму цього ж захоплення - виконання Ємцем фортепіанної музики Бетговена, як теж творів Дворжака, Чайковського на концертній бандурі власної побудови у 1950-х роках. Дня 5 жовтня 1973 свою школу бандури Ємець визначає як харківську. Бандурист згадує теж відповідаль-

ний виступ на радіомережі CBS (Голлівуд, 1943) та з приємністю пише про візит сучасного бандуриста В. Мішалова (1979), який виніс сильні враження із платівки "В горах України".

Як уже знаємо із листів Ємця, після запису фірми "Capitol" (1961), йому вже стало важко працювати через стан рук. Не забуваймо, що тоді йому був 71 рік, а для бандуриста чи піяніста це іноді вік поважний.

У листі від 15 лютого 1978 р. до панства Чорних Ємець із сумом писав: "Я вже дуже давно не лишень нікого не вчив грати, але навіть й не пригадую, коли саме тримав у руках бандуру... До цього спричинилися не так ті вороги, як наші "добрі люди" та моя вразливість й почуття..., що дуже корисні для кожного музики, але малокорисні, або й шкідливі в практичному житті людини. Саме цього закуштував і я...".

Та нам найцікавіший лист із 22 грудня 1980 р., в якому В. Ємець починає розмову про можливе видання своїх записів, які поіменно називає. Пише, що назву першої платівки - "З українських степів" волів би замінити новою, тобто "З козацьких степів України". Бандурист зазначає теж: "маю 2 магнетичних стрічки: "В горах України" і "Танцюючі сніжинки" ("Сніговій"). Крім того, маю платівку "В горах України"..."

Це несподіване речення підтверджує наявність досі не віднайдених записів віртуоза. Оскільки він згадує стрічку "В горах України" окремо від відомого вже запису "Capitol", то вона, правдоподібно, становить інше виконання того твору. Стрічка "Сніговій" - твір, який Ємець плянував на другу сторону платівки "Capitol". Про походження обидвох стрічок можна б зробити припущення, що це пробні, домашні записи і зроблені вони були перед 1960-м роком, коли митець був ще в добрій технічній формі. Оскільки "Сніговій" існував лише в аматорському записі, Ємець біля 1960 р. міг був постановити зробити остаточний запис у професійному студію "Capitol", так як і сталось через рік із твором "В горах України".

Були непідтверджені вістки, що архів Ємця зберігає інститут ім. В. Липинського у Філадельфії. Якщо це є правда, то лише там можна буде остаточно розв'язати музичну загадку із бракуючими ще записами, як також перевірити стан диску "Capitol".

РИСИ СТИЛЮ. КОБЗАР У ФРАКУ

Запис поеми “В горах України” здійснено на великій концертній бандурі, яку Ємець поступово вдосконалював у численних версіях - інструментах власної конструкції (перша експериментальна бандура постала ще в 1945 р.). Звучання поеми виразне, доволі сильне, особливо в середньому та низькому регістрах. Хоч ця платівка не записана стереофонічно, її виконання сповнене резонуючим, розкішним тоном, широтою динаміки, і майже орієнтальним витонченням деталей. Там фінезійність і поліфонія, що нагадує Леонтовича так звану “вокальну інструменталізацію”, лишень у Ємця було навпаки - бандурист співав струнами і виходила інструментальна вокалізація, така ж поліфонія.

Соліст-віртуоз зручно “виспівував” верхній голос на тлі приструнків та бунтів. Наголос був на культурі звуку, немає такої пестрої показовості, як у деяких записах З. Штокалка, але стиль уважно випрацьований, чарівний, із так само “літаючими” пальцями.

Як уже згадано, у приватних листах Ємець писав про свій молодіжний ентузіазм до фортепіано, а в друкованих спогадах згадав про власний концертний репертуар, позичений із фортепіанної чи оркестрової класики Бетговена, Дворжака, Ліста, Чайковського. До такої музики, зрештою, намовляла бандуриста його публіка Заходу, яка відчувала тоді ще не здійснений потенціал соліста із побажаним концертним репертуаром.

Критики вважали, що інструментальна ефективність Ємця, тобто його виконавча проєкція на залю, та загальний “імідж” дорівнювали скрипалеві Гайфедові та гітаристові Сеговії. Такого феноменального рівня не досягнув мабуть жодний інший бандурист - сучасник Ємця. При цьому критика Європи та Америки звертала теж увагу на чарівну субтильність і ніжність звуку, вможливлену граничною зручністю пальців. Лише майстер гарантує, що потрібні струни відозвуться, навіть у найтихших фразах.

Можна б логічно припустити, що давнє захоплення фортепіано послужило добре й природньо при довгих роботах над оформленням концертної бандури. Впродовж років Ємець подвоїв число струн свого інструменту, і тим самим дещо наблизив нову бандуру (і навернув себе са-

мого), до фортепіано, його репертуару. В остаточному стилі Ємця - ідеальний контроль подачі та звукова рівновага регістрів.

Ще Маценко звернув увагу на технічні збагачення в інтерпретаціях Ємця, як тремоло, арпеджіо - поняття, які часто вживають про фортепіано. Зрештою, при бігах, його віртуозність пальців могла б стати предметом заздрощів і визначного піяніста.

І американські критики відзначали митця в такому відношенні: Один писав про “діамантові пассажи”, а другий ще в 1930 р. констатував, що “нам би довелося лиш здивуватись від тих чудес, яких Ємець міг би доклати на відкритому, великому фортепіані.”

КОДА

Як жаль, що записів не зроблено більше, як навіть дивно, що на вершку слави й спроможності цей віртуоз не мав ні пропозицій, ні контрактів на більше платівок.

Перед нами й у наших програвах - це врятоване із незвичайної кар’єри кобзаря, що виступав у фраку із національним інструментом власної реалізації - переконання. А звук, що чуємо, це відгомін минулого, що входить уже в майбутнє.

Використана література:

Ємець, Василь. *У золоте 50-річчя на службі Україні*. Голівуд, 1961.

Маценко, Павло. “В горах України”, *Свобода*, 25 липня 1961.

Діденко, Раїса. Золотий ювілей Василя Ємця в Лос Анжелесі, *Свобода*, 16 січня 1962.

Горлиця, Лада. Василь Ємець - кобзар, віртуоз, композитор, *Вісті* (Міннеаполіс), Вересень 1970.

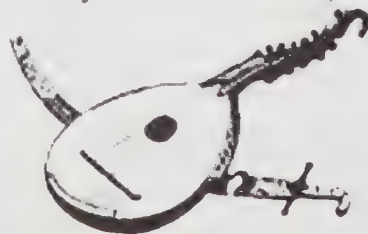
Шумський, Святополк. Бандурист-віртуоз проф. В. Ємець хворий, *Свобода*, 8 січня 1982.

Помер Василь Ємець, бандурист віртуоз, *Свобода*, 9 січня 1982.

Шумський, Святополк. Бандурист-віртуоз проф. Василь Ємець відійшов від нас, *Свобода*, 20 січня 1982.

Відійшла від нас св. п. Марія Ємець, *Свобода*, 11 червня 1983.

Encyclopedia of Ukraine edited by D. N. Struk, University of Toronto Press, 1993, 5:768.

VASSYL YEMETZ IN COLLECTED RECORDINGS

(On the 110 th Anniversary of His Birth)

The noted Ukrainian-Canadian musicologist Paul Macenko had explained that V. Yemetz, the performer, brought in to play the best elements of three bandura playing methods -- the Slobidska, Chernihiv and Poltava schools. These he further enriched with his own and characteristically personal touches, like tremolo, arpeggio, etc. Macenko said that the Yemetz technique was beyond reproach... his nuances always clear, logical, and, therefore, understandable, testifying to his profound grasp of the music, charming the heart of listeners. "In the hands of Yemetz," declared Macenko, "the bandura not merely plays but speaks a language; it cries and laughs like a human being."

V. Yemetz (1890-1982) is considered to be the first international bandura virtuoso who introduced Ukraine's national instrument to Europe and North America in optimum performance. Although singing has traditionally represented the most common and natural way of music making among Ukrainians, the bandura sound symbolized a cherished instrumental way into the historical past. It's eminent exponent, Yemetz, also became first in the West to record (for the Columbia label in 1930), although the disc became his only published issue.

From Yemetz's correspondence with the late champion of bandurists, Nick Czorny, and with myself, the details of his most important recording come into focus. In 1961 the Capitol record label (Hollywood) recorded Yemetz's own work "In the Mountains of Ukraine," depicting the country's history in sound. This instrumental poem took up only one side of the long-playing disc; for the other, the virtuoso planned to record the first movement of Beethoven's "Moonlight Sonata," since he also favored the classics. However, the Beethoven work was never taped due to procrastination and the gradually failing health of the soloist.

The unpublished test-pressing of the LP containing "Mountains" was in Yemetz's possession until his death but its present location is unknown. In spite of repeated efforts by distinguished discographer Stefan Maksymiuk to locate this and other Yemetz recordings after his demise, this legacy of the famed

bandurist seemed to have vanished under mysterious circumstances.

The big break came at last when several cassette tapes were located and graciously forwarded to the undersigned by Mrs. Stefania Czorny, the widow of Nick (Mykola Czorny) of the New York School of Bandura. They contained satisfactory dubs of "Mountains" (15 minutes, monophonic), and of a radio program "Song of Ukraine" (Los Angeles, 1981) featuring Yemetz in recording and his significance in historical perspective. There was also another cassette, forwarded long ago from Yemetz in Hollywood, just like the other items, -- a lengthy gathering of family and friends at the Yemetz home on the occasion of his 85th Anniversary. This tape unravels his biography, artistic and political preferences from statements and Yemetz's own conversation, while other topics of human interest also enter the microphone in the general banter of voices. Overall the sound quality of the above cassettes is good to very good.

Besides placing the bandura on the musical maps of Europe and America, V. Yemetz's other pioneering task was the gradual development of an augmented instrument of his dreams. The first stage was an early "experimental" bandura in 1945. Building many more instruments, each more complex than the previous, Yemetz succeeded in doubling the number of strings, and accordingly, he also widened his repertory, branching out into performances of Beethoven, Liszt, Dvorak and Tchaikovsky -- another "first" for a "kobzar" in the classic mold.

By his own admission, Yemetz became captivated by piano music when still very young, and if some aspects of his musicianship may be open to question, there is tangible evidence he was charmed by the technical possibilities of the piano throughout life. The creative outcome of such a long-standing feeling within the obvious parameters of his own instrument was its steady augmentation, the pseudo-pianistic approach to finger technique and use of piano scores by master composers.

Such very classical repertoire was in fact suggested by avid listeners and Yemetz's appearances had enormous impact on audiences

and critics alike. His stage “projection” and bandura image became similar to Heifetz’s violin and Segovia’s guitar. The one, short recording of his voice shows it to be not phonogenic enough for a singing career but the bandura sang for all seasons.

Today’s generation cannot know just how Yemetz performed Beethoven or Liszt. While praising Z. Shtokalko, Yemetz did not share his colleague’s enthusiasm for recording one’s

repertoire and the classic transcriptions could not have been preserved for posterity. Highly personal also were the large banduras and the accompanying aesthetics may not be acceptable to today’s technicians of the digital persuasion.

But only time will tell if the handsome, learned “kobzar” in a tail-coat dress will remain a famous musical maverick still able to influence bandura styles and awe new fans.

*Zaporizhian Descendants - Kozak Bandurists of the Kuban-Black Kozak Army, 1913
from left last row: Pavlo Buhay, Vasyl' Farmiga, Ivan Kulisha, Zenon Konohraj,
middle row: Antin Chorniy, Kyrylo Os'machka, Vasyl' Yemetz, Nastia Sotnychenko, Svyrid
Sotnychenko, Mykola Riabovol, first row: Petro Buhaj, Ivan Obabja*

*На фото з 1913р. в Катеринограді козаки-бандуристи Кубанської армії
Зліва направо: в першому ряду: Петро Бугай, Іван Обаб'я, в другому ряду: Антін Чорній,
Кирило Осьмачка, Василь Ємець, Настя Сотниченко, Свирід Сотниченко, Микола Рябовол
В третьому ряду: Павло Бугай, Василь Фарміга, Іван Куліша, Зенон Конограй*

*'Performers of Ukrainian Dumy," continued
from page 14*

the entire southeastern region of Ukraine. Chernihiv had a third tradition, which was separate from the two mentioned above. There was an active rivalry between the three centers. According to Motrona Bondarenko and singer P. Martynovych, the Poltava kobzars were superior to both the Chernihiv and the Kharkiv kobzars.

Poltava, undeniably, was the cradle of the “duma.” Poltava was the heart of the Hetman State during the Kozak period in Ukraine (15th

through 18th centuries), and it is small wonder that most “dumy” with epic-historic themes originated in this region. Many kobzar-lirnyk guilds were based in this region. They actively exchanged repertoire and information.

There were strict examinations that each member had to pass in order to gain the right to become a kobzar or lirnyk. Vasyl Bilokrynsky relates that in the Kharkiv region such examinations were much more lenient and almost anyone could perform as a traveling minstrel. In the Poltava region, however, “different rules were in force.”

КОБЗАРСТВО

(Суб'єктивні міркування)

На сторінках журналу “Бандура”, в особистих розмовах, навіть на міжмережі і, мабуть, деінде в наших дискусіях щораз частіше виникають слова “кобза” та “кобзарство”, а разом з ними якась невизначеність. З однієї сторони, ми неначе знаємо про що говоримо, а рівночасно настирливо проникають якісь сумніви, якась непевність: Про що тут насправді мова?

Правда, для деякого слова “кобза” і “бандура”, а тим самим “кобзар” і “бандурист”, просто синоніми. Може перше слово в кожній парі звучить якось святковіше, але властиво на тому й кінець. Але для інших ця справа не така проста і, як та бобинка під десятима матрацами, не дає принцесам спати. І тому мені прийшло на гадку поділитися деякими думками. Вони, розуміється, наскрізь суб'єктивні, і я певен, що в багатьох читачів виникнуть застереження, чи сильніші, чи слабші, а в деякого просто протилежні погляди. Мушу застерегти, що хоч я переконаний у правильності моїх поглядів, але нікому не збираюся їх нав'язувати і кожної хвилини я готовий їх передумати і погодитися з чужими.

Почнім із загально прийнятого.

1. Починаючи з 1970-х років в Україні використання таких явно чужих інструментів як домра в нібито українських оркестрах народних інструментів стало вже разити і вуха, і очі. Щоб не позбавити цих інструменталістів хліба, перероблено ці чотириструнні інструменти, їм дано більший та овальніший коряк і названо кобзами. Подібне зроблено з гітарами і такі “кобзи” вживалися тривалий час навіть у Державній заслуженій капелі бандуристів УРСР. (Але цікаво, що й капелі було якось ніяково з ними. Коли після номера бандуристи повертали свої інструменти декою до публіки, “кобзарі” опускали свої інструменти вниз, до долівки, неначе їх соромлячись.)

У своїй праці про народні інструменти Гуменюк обговорює кобзу й бандуру в одному розділі (67-79), але про ці “відроджені кобзи” нічого не пише.

У першому виданні *Атласа музыка-*

льных инструментов народов СССР автори дуже скупко говорять про кобзу й навіть не згадують про неї, як про інструмент, що ще побутує в народі (Вертков 1963:41). У другому виданні стаття про кобзу значно розширена (Вертков 1975: 52-54), але знов передовсім у історичній площині. Одинока згадка про реконструйовану кобзу, насправді перелицьовану домру, бачимо під фотографією оркестру народних інструментів Музично-хорового товариства України під керівництвом Я. Орлова від 1970-го року (Вертков 1975: 57). Тут коряк ще досить малий і округлий. Кобзи, які використовуються в Державному оркестрі народних інструментів, дещо більші й овальніші (Колганов).

На мою думку, ці інструменти ніякого прямого відношення до кобзарства не мають.

2. Ще в XVIII ст. кобза та бандура були споріднені, але інакші інструменти. У праці *Летописное повествование о Малой России* Олександр Рігельман (4, 87) вичисляє музичні інструменти українського народу, кажучи:

“Із них дуже багато музикантів добрих буває: Найбільше грає на скрипках, на скрипковому басі, на цимбалах, на гусях, на бандурі и на лютні, при тому й на трубах. А сільські й по селах також на скрипках, на кобзі (рід бандури) і на дудках... (1)”

На жаль, Рігельман не каже, чим кобза відрізняється від бандури, але якась різниця між ними тоді була, хоч вони споріднені інструменти.

Загально прийнята думка, що впродовж XIX ст. бандура витиснула кобзу з побуту й не дивно, що Остапа Вересая (1803-1890) вважали останнім кобзарем (Русов). Можна припустити, що Вересаєва кобза саме тим відрізнялася від тогочасних бандур, що він притискав баски, щоб добути бажаний тон, коли на бандурах того часу струн до грифу не притискали (Лисенко).

На щастя, досить багато фольклористів (Лисенко, Русов) присвятили чимало уваги Остапові Вересаєві, й ми маємо ду-

же ясну картину не тільки його інструменту, але й способу гри на ньому. Це дозволило Володимирові Кушпетові реконструювати цей інструмент у 1980-х рр. Він опанував техніку гри на ньому, відтворив давній репертуар і створив новий, навчав інших грати на ньому, і нещодавно видав підручник гри на цьому інструменті (Кушпет).

Ті, що грають на Вересаєвій кобзі і виконують його репертуар, мають право називати себе кобзарями, але не знаю, чи можна вважати їх єдиними носіями кобзарських традицій і навіть чи кожен що грає на такому інструменті має право називати себе кобзарем. Допустім, що бандурист також може бути Кобзарем, але далеко не кожен, що грає на бандурі ним є. Отже не в інструменті суть справи, а в чомусь іншому.

3. Так що є тим кобзарством, яке стараюся визначити?

Не зважаючи на різні посмертні романтизовані картини Шевченка з кобзою чи бандурою, немає доказів, що він справді грав на тих інструментах. Але все ж, таки так його називаємо Великий Кобзар. І не тільки за те, що так він назвав першу збірку своїх віршів, або що в деяких поемах дав картину кобзаря.

Одна Шевченкова поетична картина має для нас дуже важливі дані, що можуть допомогти відповісти на тут поставлене питання. Це постать Перебенді й мені здається, що саме тут можемо наблизитися до суті Кобзарства.

Зараз можна почути голоси з застереженням: Але ж це дев'ятнадцяте століття, а ми з вами крокуємо в двадцять перше. Зовсім слушно, але допустім, що дещо, що було правдиве в минулому, може бути правдивим і в майбутньому, отже нічого не втратимо, коли заглянемо в ту давнину, може навіть відкриємо щось таке, що можна взяти у майбуття.

У поемі бачимо дві сторони Перебенді - прилюдну і приватну. У першій змальовано спершу фізичну картину кобзаря: він сліпий, бездомний жебрак. Гримич уважає, що "кобзарі та лірники, в першу чергу, були жебраками, а вже потім - мандрівними співцями, і аж ніяк не навпаки" (9). Хоч Перебендине життя важке, але він потішає себе піснею "Ой, не шуми луже". Коли прочитаємо, що Перебендя співає людям, нам може здаватися, що це просто перелік пісень з репертуару Кобзарів. Але,

на мою думку, ці пісні підібрані зовсім не випадково. Маємо тут чергування полярностей: веселе - поважне, для дівчат - для парубків, для молодих - для старих, розважальне - повчаюче, сучасне - історичне. Перелік пісень, які Кобзар співає людям або з людьми починається й закінчується історичними піснями.

Перша "Про Саву Чалого" має характер балади і розповідає про помсту запорожців над зрадником. Вона хвилювала не тільки старих, які ще могли пам'ятати козацькі часи, а зокрема Гайдамаччину, але й молодих, яких цікавить елемент фантастики (чари) та пригодницька розповідь. Після трагічної пісні про Чалого йде "Горлиця". Про неї чимало пісень і більшість з них про кохання; вони мають веселий чи жартівливий, а то й танцювальний характер.

Перебендя тепер переходить на дівочі пісні. Перша - широковідома "Ой, не ходи, Грицю" - знов сумна балада про зраду й убивство. Коли в "Чалому" йшла мова про зраду віри, народу й товариства, то в "Грицеві" описані зрада коханої та її помста за кривду. Друга дівоча пісня - веснянка - обрядова, хоч може мати також любовні елементи. Веснянки звичайно бували хороводами, отже це рівночасно танцювальні пісні.

Тепер на черзі парубочькі пісні й деякі з них також балади. Не багато пісень про Сербина збереглися до наших часів, але можемо розглянути баладу "Ой, сербине, сербиночку, сватай мене, дівчиночку", у якій дівчина отрує свого брата, бо любить Сербина. Пісня про Шинкарку може бути балада. "А в полі корчомка" - про зведення й убивство дівчини чорноморцями.

Коли вищенаведені пісні були для неодружених, молодих, то зі старшими одруженими Перебендя співає про лиху долю, а конкретно балади про "Тополю" та "Угаю". В обидвох баладах невістка паде жертвою лихої свекрухи.

На базарі Перебендя співає псалму "про Лазаря". Ця євангельська притча (Лк. 16:19-31) має гострий суспільний зміст, який дуже сильно промовляв до Перебендиних слухачів, які були кріпаками. Причину того рабства знаходимо в останній - історичній пісні "Про Руйнування Січі", бо ж коли не стало запорожців, не було вже кому боронити права бідного народу.

У цих піснях бачимо основний репертуар Кобзарів. Тут погідні пісні про кохання та дівочі обрядові пісні. Балади, які описують зраду або загибель невинної людини, звичайно, закінчуються карою злочинця. Значить, балада - не тільки цікава розповідь для розваги, але рівночасно моральна наука. Завдяки своєму релігійному характерові псалми й канти були завжди пройняті глибоким моральним змістом.

Історичні пісні оспівують волю і якою ціною треба не раз за неї боротися. Ними Кобзар пригадує своїм слухачам про славне минуле і як трагічно воно закінчилося. Минуле треба пам'ятати, бо хто забуває історію, приречений її повторяти. Хоч Шевченко не згадує дум (ця назва жанру прижилася шойно в другій половині XIX ст.), але гадаю, що вони тут зручно вміщаються. Звернім також увагу, що пісні того типу були радше сольного типу; коли всі могли співати Гриця, то тільки кобзарі співали про Лазаря.

Кобзарі об'єднувалися в цехи і тільки братчики могли заробляти свій хліб насушний кобзарюванням. Щоб стати членом братства, учень, пройшовши програму навчання, мусив скласти іспит перед "нищенською братією" і доказати, що він опанував основний репертуар (Ємець: 76, Гримич: 11, Кононенко: 66-85). Чільне місце в тому репертуарі займав кант "Ісусе мой прелюбезний, серцю сладосте", який написав святий Димитрій Туптало, Митрополит Ростовський (Івченко: 124). У репертуарі головну увагу приділялося словам, яким була підпорядкована мелодія, а їй інструментальна гра (Колесса: 50-59). Репертуар, який учень засвоював від свого панотця, складався передусім з релігійних, історичних та епічних пісень (Кононенко: 98).

Та повернімося до Шевченка. Змалювавши Перебендю та його репертуар серед громади, Шевченко малює зовсім інакшу картину Кобзаря на самоті, на могилі. Тут, неначе шаман, що віддаляється від своєї спільноти, щоб набратися наснаги від природи, Кобзар розмовляє передусім з Богом, молиться, а тоді говорить із сонцем, морем, землею та вітром. (Цікаво, що тут можемо побачити чотири стихії античних філософів - вогонь, вода, земля та повітря). Це спілкування мусить відбутися на самоті й громаді його не вільно бачити. Сіра маса не зрозуміла б цієї розмови і в

своїй глупоті висміяла б Кобзаря. Шаман також готується на своє діло не серед громади, а віддаляється від неї, іде в природу.

У коментарі до цієї поеми В. Сімович підкреслює: "Через се ця поема дуже важна, бо з неї видно, як Шевченко дивився на завдання народних співаків, чи то вони для людей на кобзі вигравали, чи для них писали вірші." Виходить, що поет мусить половинитися: одна частина для громади (будь у громаді, служи їй), друга для себе (Шевченко: 29).

Згадаймо, що всякий музикант присвячує відносно малий відсоток свого часу слухачам, а куди більше уваги мусить приділяти праці над самим собою. Це час на вправи та засвоєння нового репертуару.

Кобзар тим відрізняється від інших бандуристів, що час на самоті він присвячує душевному відновленню. Він мусить скріплювати свою душу, спілкуватися з Богом, усвідомити своє місце в природі, ба навіть у всесвіті, щоб набравши духовної наснаги, він міг повернутися в громаду й служити їй своїм мистецтвом.

4. Хто є справжнім Кобзарем? Жебракування можемо зараз вилучити з дискусії. Здається, що ніде ніякий бандурист не проживає жебракуванням. Той, що працює над собою на самоті? Але чи цього не робить кожен музикант, коли вправляє, працює над репертуаром? Так, і тут криється частина відповіді: репертуар. Він служить народові, є в ньому щось для кожного, і для молодого, і для старого, для дівчини й парубка, але в тому репертуарові, іноді майже непомітною, але червоною ниткою тягнеться філософський елемент. Справжній Кобзар є наставником, який навчає своїх слухачів моралі. Не як священник з амвону, а нишком, так, що слухач сам доходить до правильного висновку.

У своїй праці Кононенко підкреслює тісний зв'язок Кобзарства з православною церквою (133-152). І тут насувається паралель. У православних монастирях відома постать старця. Це може бути простий монах, який після довгої підготовки й духовного подвигу стає старцем. Треба підкреслити, що той монах старчества зовсім не прагне. Але за якийсь час його мудрість і духовне провідництво стають відомими не тільки в самому монастирі, але й поза його мурами, і до такого старця за духовною порадою звертаються монахи, а згодом і миряни з-поза монастиря.

Мені здається, що подібне може бути

з Кобзарем. Він звання Кобзаря не прагне, він працює над собою на самоті і серед природи. Спілкуючись з природою і серед неї Кобзар застановляється над основними питаннями життя й існування. Він може не знайде відповіді на свої питання, але тут може шлях важніший, як досягнення мети. Відповіді на деякі питання не завжди можна знайти, але треба постійно їх шукати. Пройшовши цей духовний подвиг, кобзар повертається й служить громаді. І, якщо він достойний того, громада визнає його Кобзарем.

БІБЛІОГРАФІЯ

Вертков, К., Г. Благодатов и Э. Язовицкая. 1963: *Атлас музыкальных инструментов народов СССР*: [Первое издание] Москва: Государственное музыкальное издательство.

Вертков, К., Г. Благодатов и Э. Язовицкая. 1975: *Атлас музыкальных инструментов на-родов СССР*: Издание второе, дополненное и переработанное: Москва: "Музыка".

Ємець, В. 1923. *Кобза та кобзарі*. Берлін: "Українське слово".

Гримич, М. 2000. "Виконавці українських дум". *Бандура* 71-72: 8-12.

Гуменюк, А. 1967. *Українські народні музичні інструменти*. Київ: "Наукова думка".

Івченко, Л. (упор.) 1990. *Український кант Х II-X III століть. Украинский кант веков. Ukrainian kant of the 17th-18th centuries*. Київ: "Музична Україна".

Колесса, Ф. 1969. *Мелодії українських народних дум*. Київ: "Наукова думка".

Колганов, Є. 1989. *Державний оркестр народних інструментів УРСР - Государственный оркестр народных инструментов УССР - State Folk Orchestra of the UkrSSR*. Київ: "Реклама".

Kononenko, N. 1998. *Ukrainian Minstrels. And the Blind Shall Sing*. Armonk, NY: M.E. Sharpe.

Кушпет, В. 1997. *Самовчитель гри на старосвітських музичних інструментах*. Київ: "LitSoft".

Лисенко, М. 1874. "Характеристика музыкальных особенностей малорусских дум и песен исполняемых кобзарем Вересаем": *Записки го Западного отдела Императорского русского географического общества*, 1: 339-366.

Ригельман, А: 1874: *Летописное повествование о Малой России*. Москва. Русов, А. 1874. "Остап Вересай, один из последних кобзарей малорусских" *Записки Юго-Западного отдела Императорского русского географического общества*, 1.

Шевченко, Т. 1921. *Кобзарь*. Народне видання з поясненнями і примітками д-ра Василя Сімовича. Катеринослав: Українське видавництво.

Andrij Hornjatkevych

THE KOBZAR'S ART

(Subjective meditations)

While the words "kobza" and "bandura," and by the same token "kobzar / kobza player" and "bandurist" have become synonymous in most circles, others tend to distinguish them to some degree, using the former word in each pair with a loftier or more solemn meaning than the latter.

It is accepted here as a premise that the kobza and bandura are two different instruments, but whoever plays the kobza, whatever its form, is not automatically a Kobzar. Likewise, a bandurist can be a Kobzar, but certainly not all bandurists are Kobzars.

Taking Shevchenko's poem "Perebendia" as a point of departure, one can approach a solution of this conundrum. The public aspect of the Kobzar's life is his repertoire which has something for everyone, female or male, single or married, young or old, but it is often suffused with a profound historical and moral content. The secret aspect of his life involves withdrawing from the community in which he lives and to commune with God and nature, meditate on philosophical questions. This must be done secretly, because if the common man were to see and hear the Kobzar in his shamanic function, the latter would be subjected to ridicule. Only after the spiritual energizing in nature can the Kobzar return to the community which he serves with his art. Finally, a bard never sets out to become a Kobzar, it is not a conscious process. Like the *starets* (leder) in Eastern Orthodox monasteries, he grows into the role and is recognized as a Kobzar by the community.

БАНДУРА В ДІАСПОРИ - BANDURA IN THE DIASPORA

Natalia Basladynsky,

Instructor, H. Kytasty School of Bandura

CLEVELAND BANDURA STUDENTS FLOURISH

On May 18, 2000, the students of the Hryhory Kytasty School of Bandura at St. Vladimir Ukrainian Orthodox Church in Parma, Ohio sat apprehensively in their chairs. They awaited the moment, when they would take the stage in front of a crowd of 100 eager listeners including their families and friends. Throughout the year they had worked diligently to learn their assigned songs, especially their recital pieces, and were about to stand the moment of judgment. Despite all the anxiety, they individually gave a strong and wonderful performance. Two students even prepared and performed, independently of their instructors, a more advanced piece. It was apparent from the recital performance, that each student had put in hard work and effort during the year, that each student, whether beginner or advanced, had grown in bandura technique and musicality.

Since the establishment of the school in 1983, over 140 students have walked through its musical doors. Many have gone on to attend such summer camps as Kobzarska Sich in Emlenton, Pennsylvania, or Ukraina in London, Ontario. Some have even taken on instructor positions at the Kytasty School, as well as at these summer camps. Two such former students, Michelle Schitowka and Natalia Basladynsky, have been teaching at the school for already two

years, and will serve as instructors at the camp this summer. The staff also includes Dr. Ihor Mahlay, coordinator of the school since 1983, and Oleh Mahlay, artistic director of the Ukrainian Bandurist Chorus. All four instructors have been active on the bandura scene over the years, and have actively encouraged the development of this unique instrument within the Cleveland community.

This year, the school had 26 students. Unfortunately, the Kytasty School had to refuse some students, since it did not have the capacity to satisfy the demand for bandura lessons. However, this serves as a positive sign that the bandura is becoming increasingly popular among young Ukrainian-Americans in Cleveland. In the fall of 1999, instructors Schidowka and Basladynsky furthered the reach of the instrument by establishing a female ensemble under the sponsorship of the Kytasty School. The ensemble consists of bandura and non-bandura female students between the ages of thirteen and eighteen, and incorporates bandura music into its repertoire. The group has had the opportunity to go Christmas caroling and perform at various Ukrainian functions, such as the annual Shevchenko Concert in Cleveland.

The instructors at the school appreciate the importance of individual lessons during the year, as well as the opportunity to work with fellow bandurists at summer camps. Since it is the duty of bandura instructors to help students develop their artistic talents, the school awarded three hard-working, talented students with scholarships to attend the summer bandura camps. It is also imperative that communities encourage and support various bandura activities, in order to secure the future of Ukraine's national instrument.

Clearly, the bandura has a very bright future in the Cleveland community. With similar enthusiastic and hard working students all over the world, there is no doubt that the beautiful sound of this instrument will continue to ring for generations to come.

Ансамбль бандуристок з Клівленду, 12 березня 2000 р. на Шевченківському святі

Performance of singing ensemble with bandura players at the Annual Shevchenko Concert on March 12, 2000

КЛІВЛЕНДСЬКА ШКОЛА БАНДУРИСТІВ ПРОЦВІТАЄ

18 травня учні Школи бандурного мистецтва ім. Григорія Китастого при Українській православній церкві св. Володимира в Пармі Огайо нетерпляче очікували моменту, коли вони вийдуть на сцену перед понад сотнею уважних слухачів, включаючи їхніх родичів та друзів. Протягом року бандуристи старанно працювали, вивчали пісні, а особливо свої сольні твори, і вже були готові для показу своєї праці. Незважаючи на певну нервовість, вони всі справилися із завданням сумлінно і відіграли свої пісні та твори прекрасно. Двоє старших учнів навіть працювали без допомоги інструкторів. Очевидно, що кожен

учень доклав багато праці й зусиль протягом року, і кожен бандурист, чи то початківець, чи старший - виріс технічно і музично за рік.

Починаючи з 1983 р., коли засновано школу в Пармі, більше як 140 учнів перейшли через неї. Багато з них відвідували такі бандурні табори, як "Кобзарська січ" в Емлентоні (Пенсильванія), та "Україна" в Лондоні (Канада). Деякі з них самі стали інструкторами в школі, а також на тих таборах. Двоє з таких колишніх учнів - Мішел Житовка і Наталя Баслядинська вже самі навчають бандуристів протягом двох років і працюють інструкторами на табо-

Учні й учителі Школи гри на бандурі ім. Г. Китастого при Українському православному соборі св. Володимира: Олег Махлай, Мішел Житовка, Наталя Баслядинська і отець диякон д-р Ігор Махлай - адміністратор

Students and teachers of the Hryhory Kytasty School of Bandura of St. Volodymyr's Ukrainian Orthodox Cathedral in Parma, Ohio. Faculty: Oleh Mahlay, Michelle Zhytovka, Natalia Basladynsky and Rev. Deacon Ihor Mahlay - administrator

рах. У штат школи входить також д-р Ігор Махлай, координатор школи з 1983 року, та Олег Махлай, мистецький керівник Української капелі бандуристів у США. Усі чотири інструктори уже роками займаються бандурною справою і активно заохочують інших для розвитку цього унікального інструменту серед клівлендської громадськості.

Цього року школа мала 26 учнів. На жаль, школа ім. Г. Китастого змушена була й відмовляти деяким бажаючим, оскільки не мала змоги задовольнити всіх у приватних лекціях через брак часу в інструкторів. Але це позитивний знак, бо він показує, що бандура стала надзвичайно популярною серед українсько-американської молоді в Клівленді. Восени 1999 р. інструктори Житовка і Баслядинська організували дівочий ансамбль при школі ім. Г. Китастого. Ансамбль складається з бандуристок та вокального ансамблю віком від 13 до 18 років, і включає бандурну му-

зику в свій репертуар. Ця група має можливість виступати в різдвяних та інших українських заходах, як, наприклад, Шевченківському концерті у Клівленді.

Інструктори школи сумлінно ставляться до проведення індивідуальних бандурних занять протягом року, як також до можливості працювати з іншими бандуристами під час літніх таборів. Оскільки обов'язком інструкторів є допомогти учням розвивати свої мистецькі здібності, школа цього року нагородила трьох найкращих учнів преміями, за які вони змогли відвідати літні бандурні табори. Важливим є також і те, щоб громадськість підтримувала різні бандурні справи, щоб наш національний інструмент розвивався.

Отже, можна сказати, що бандура має майбутність у Клівленді. З такими захопленими й працюючими учнями можна не сумніватися, що прекрасні звуки бандури будуть дзвеніти для майбутніх поколінь.

Mykhailo Andrec

KUPALO CELEBRATION IN NEW YORK

On Saturday, July 22, 2000, a group of dancers, artists, and musicians staged the second "Ivana Kupala" (Midsummer Night) celebration in a community garden in Lower Manhattan (6th Street and Avenue B). Yes, we were a bit late with respect to both the summer solstice and the feast of St. John, but hey, you can't always get busy New York musicians and dancers together in synch with the solar system...

Julian Kytasty - Юліян Китастий

The "happening" went very well. We had a sizable crowd (I can't really estimate, but it was much bigger than last year's), possibly as a result of good advance publicity (one of the local TV stations featured it as one of their "picks of the weekend" on their morning show). They were quite diverse, with everybody from kids to 70-year olds, from hippie throwbacks to recent immigrants, from agnostics to a couple of Hasidic Jewish men who happened to wander in during the latter part of the program. It would be safe to say that the majority of the crowd was not Ukrainian.

The beginning of the "program," if you can call it that, consisted mainly of dancers associated with Katja Kolcio's "Kolo Project" and friends (Roksolana Luchkan-Humphries and Suzi Myers), playing such roles as gypsy fortune teller, helping the visitors make wreaths from flowers, or improvising choreography around the garden as various nature spirits and interacting with the visitors as they searched for "jewels" (gaudy plastic trinkets) hidden about. A few of the kids had a good deal of fun chasing the nature spirits around the garden.

The Experimental Bandura Trio (Julian Kytasty, Jurij Fedynsky and myself) started

continued on page 33

СВЯТКУВАННЯ КУПАЛА в НЬЮ ЙОРКУ

Михайло Андрець - Michael Andreć

В суботу 22 липня група танцюристів, артистів та музикантів відзначила вдруге Свято Івана Купала в міському парку в Нижньому Мангетені (між 6 вулицею та авеню Б в Нью-Йорку). Так, ми трохи запізнилися відносно дати літнього сонцестояння і святом Св. Івана, але тяжко зібрати разом завжди зайнятих музикантів і танцюристів Нью-Йорку та ще й щоб це співпало разом із точною датою природи.

Вийшло гарне свято. Ми мали пристойний натовп, і хоч я не можу й приблизно сказати, скільки було людей, але набагато більше ніж минулого року. Можливо, що це був наслідок хорошої реклами, бо на місцевому телебаченні про цю подію говорилося як про одну з найцікавіших на тижні. Публіка була дуже різноманітна - від дітей до 70-річних пенсіонерів, гіппі та свіжих іммігрантів, від агностиків до пари євреїв-гасидів, які брали участь у пізнішій частині програми. Можна спокійно сказати, що більшість натовпу складала не-українці.

На початку свята почали танцювати учасники групи Каті

Кольцо з друзями, у ролі циганок-ворожок та допомагаючи глядачам робити вінки з квітів, або імпровізуючи танці в саду, представляючи різних духів. Кілька дітей мали з того велику радість, наздоганяючи їх.

Експериментальне бандурне тріо, тобто ми з Юліаном Китасти́м і Юрієм Фединським, почало свої ролі "живих музичних садових прикрас". Кожен з нас вибрав собі куточок у саду і почали музикувати: Я вибрав собі лавку під великим деревом, де було досить темно, хіба що дві свічки миготіли за 3 метри від мене. Час до часу підходили слухачі, які закривали й це слабе світло, отже я імпровізував у темноті...

Після десятої вечора ми всі втріох пересіли на сцену, де ми були вже підсилені звуковою апаратурою, а танцюристи поступово роздавали глядачам свічки. Оскільки не можна було запалювати живого вогню в саду, тому що правила міста це забороняють, кожен слухач поставив свою свічку перед сценою і так сформувалося коло з маси свічок і можна було собі уявити, що це справжнє вогнище, через яке бажаючі перескакували, як це прийнято в Україні. А далі слідувало "водне очищення", тобто присутні мали б занурювати пальці у велику посудину з водою і обрізкувати себе, але натомість багато обливало себе цілими пригоршнями води. Під час цієї церемонії нас троє імпровізувало музику, основу на кількох традиційних купальських мелодіях.

Ця романтична подія закінчилася великою процесією, в якій ми були учасниками, тримаючись за руки у живому ланцюгу від Б авеню і аж три квартали на схід, а Юліан був на чолі, як "Сопілкар Східної Сторони", від ФДР шосе аж до Іст Ріверу (Східної Ріки). Біля річки ті, хто мали з собою вінки, пустили їх на воду. Я певний, що сторонні перехожі були вкрай здивовані таким ланцюгом співаючих людей, які йшли за молодими жінками у білих сорочках. (Гмм... А це що за культ?) Це був досить цікавий вечір і я маю надію, що він стане традицією.

Поки що виглядає, що так і буде...

Юрію Фединський - Jurij Fedynsky

БАНДУРА ДЛЯ РАДОСТИ

Два тижні цього літа були для учасників табору “Кобзарська січ” надзвичайно цікавими - їм удалося поєднати активний відпочинок на лоні прекрасної емоційної природи з навчанням гри на нашому улюбленому музичному інструменті бандурі.

Це є надзвичайно гарна і корисна ідея, яку започаткував св. п. Григорій Китастих ще в 1979 році. і вона стала традицією - у серпні на два тижні злітаються діти українського походження з різних куточків Канади та США для спілкування, вивчення мистецтва гри на бандурі та хорового співу, як також для змістовного відпочинку. Цього року їх було 28 дівчат і хлопців віком від 13 років і старших - зі штатів Мічиган, Огайо, Пенсильванія, Міннесота, Массачусетс, Нью Йорк, Каліфорнія, Орегон, як також з канадської провінції Онтаріо.

Зразу ж у перший день, коли учасники з'їхалися в неділю 6 серпня, відбулося прослуховування і їх було поділено по групах - на початківців, середнього та старшого рівня. Заняття відбувалися кожного дня від 9:00 до 1:00 дня, з 4:00 до 6:00 дня та з 7:00 до 9:00 вечора і було вивчено чимало інструментальних та хорових творів під час групових та загальних репетицій з бандурами та просто хорових розспівок.

Крім практичних занять з бандурою, студенти прослухали лекції з мистецтва

та української культури барокового періоду, підготовлені Левком Майстренком (архітектура та мистецтво українського барокко), Олегом Махлаєм (творчість Ми-

Члени команди:

комендант Микола Житовка, музичний директор Юліан Китастих та адміністратор Анатолій Мурга
Members of the staff: Kommandant Mykola Zhytovka, Musical Director Julian Kytasty and Administrator Anatoly Murha

коли Дилецького - українського композитора того ж періоду), Юліаном Китастих (Історія “Думи про Конотопську битву”, яка була складена Г. Китастих на слова Петра Карпенка-Криниці), концертні виступи Михайла Андрєця (комп'ютер і бандура), Юліана Китастого, Юрія Фединського (твори з “Емоційного циклу”,

Музичний керівник табору Юліан Китастих пояснює програму та говорить про українську барокову музику

Music director Julian Kytasty tells about Ukrainian Baroque music

Група початківців: Оля Герасименко - керівник, Орест Микита, Степан Трела, Едді Трела, Олеся Комічак, Христина Михайлів, Софія Майстренко, Тамара Сопка, Аля Головатий, Лариса Рейді, Олександра Скляренко

Beginner's group: Ola Herasymenko (instructor), Orest Mykyta, Stevie Trela, Eddie Trela, Alexandra Komichak, Kristina Mykhaliv, Sofia Maystrenko, Tamara Sopka, Alexandra Holowatyj, Larissa Reidy, Alexandra Sklierenko

зокрема "Карпатська рапсодія № 348" і спільна в дуеті з Юліяном композиція - деконструкція мелодії "Верховино, світку ти наш", де Юрій уживав бандуру не як струнний, а як ударний інструмент, а також гостинний виступ Олі Герасименко - прослухання уривку із запису Концерту №2 для бандури і симфонічної оркестри Юрія Олійника та демонстрація репертуару бандуристів України. До цього треба також додати перегляд фільму "Вогнем і мечем" з поясненнями мистецького керівника Ю. Китастого.

У параді талантів, який відбувся одного вечора, також були цікаві виступи - прекрасне вокальне тріо інструкторів табору Наталі Баслядинської, Мішел Житовки та Роми Конецької виконало кілька українських пісень, а Орест Микита склав пісню про табірне життя і виконав її в супроводі гітари.

Учасники табору Богдан Кошіль разом зі Степаном Ревою продемонстрували власну композицію "Вогонь", наслідуючи глісанда Юрія Фединського, який також брав участь у параді талантів, виконавши композицію на гітарі.

Спільно повним складом ансамблю під керівництвом мистецького директора Юліяна Китастого учасники програми вивчили такі твори для бандурного ансамблю: Три старовинні танці, В'язанку козацьких пісень (Морозенко та Запорізький марш), пісні у супроводі бандур - традиційну "Взяв би я бандуру", "Вийди,

Грицю, на вулицю" (обр. Ю. Китастого), яку дівчата дуже радо співали, твір сучасного канадського композитора Романа Гурка "Семіраміс" на текст Павла Тичини (англійський переклад Вірляни Ткач), як і прекрасні акапельні хорові твори епохи бароко - Кант Дмитрія Туптала і складний хоровий концерт Миколи Дилецького "Іже образу твоєму".

Крім того, дівчата під проводом Наталі Баслядинської та Мішел Житовки підготували Весільний вінок, який складався з трьох пісень, прекрасно аранжованих Олегом Махлаєм, мистецьким керівником Української капелі бандуристів.

Напевно, що ця композиція скоро ще раз прозвучить у Клівленді, адже під час табору сталася приємна подія - Олег Махлай та Наталя Баслядинська заручилися! Чоловічий склад ансамблю бандуристів під керуванням Юліяна Китастого вивчили пісню "Встає хмара з-за лиману" на слова Т. Шевченка, а початківці (кер. Оля Герасименко), середня (кер. Мішел Житовка) та старша (кер. Наталя Баслядинська) групи бандуристів підготували окремі номери для концерту.

Треба обов'язково відзначити велику організаційну роботу адміністратора Ана-

Середня група бандуристів після виступу (зліва направо) Маланка Рябокін, Андрій Шевель, Катя Лис, Діана Продан, Діана Лис, Мішел Житовка

Intermediate group after the final concert from left to right Malanka Riabokin, Andriy Sheweli, Katja Lys, Diana Prodan, Diana Lys, Michelle Schidowka

*Старша група: Богдан Кошіль, Наталя Баслядинська
(керівник), Стефан Рева, Оля Дужа, Дем'ян Сніг,
Орися Гудз, Христина Китаста, Андрейка Кошіль,
Лариса Кмйотек*

*Advanced Group: Bohdan Koshil, Natalia Basladynsky,
Stefan Rewa, Ola Duzha, Damian Snih, Orysia Gudz,
Christina Kytasty, Andrika Koshil, Larissa Kmiotek*

толія Мурги та коменданта Миколи Житовки, а також бунчужної Роми Конечкої, які так старанно підготували ноти для кожного учасника, а також продумали інші справи, щоб мистецьке життя проходило організовано й легко. Велику допомогу в підготовці бандуристів до занять та програми концерту проробили концертмайстер Дем'ян Сніг, помічники інструкторів Олекса Рева, Юрій Фединський та Ігор Трипняк.

Мистецький керівник Юліян Китастий показав себе, як глибокий і вдумливий музикант, а також досвідчений педагог та керівник, який прекрасно справився зі своїми обов'язками і досягнув хороших успіхів: концерт вдався просто чудово, діти щиро "віддалися" музиці, а Володимир Мурга (член управи капелі бандуристів) потім зауважив, що деяким батькам сльози виступили на обличчі, як побачили скільки їхні талановиті й здібні діти зробили за ті два тижні.

Треба ще додати, що молодь мала свою розважальну програму - ватру, маскарад, дискотеку (забаву), "тантант шов", було зорганізовано плавання на човнах - "канойках" (таборава назва каное). Оскільки на території табору є басейн та волейбольна площадка, були організовані

різноманітні спортові змагання.

Так що закликаємо батьків, які зацікавлені плекати українську культуру, передати своїм дітям знання про Україну, її мистецтво, про бандуру - посилайте свою молодь на такі табори - не пожалкуєте! Навіть якщо Ваш син чи дочка ніколи й не бачили бандуру раніше - за два тижні вони навчаться грати на ній! Звичайно, що спосіб навчання гри на бандурі відрізняється від систематичного навчання дітей у музичних школах України, але це дуже цікавий метод притягання американської молоді українського походження до української культури, пісні, а зокрема до бандури.

На цей табір, який міститься на оселі "Всіх Святих" пафарії Св. Володимира що у Пармі, Огайо, можна подивитися на міжмережі за адресою:

<http://members.xoom.com/bandura1/Emlenton/BanduraCamp.html>

За детальнішими інформаціями відносно кобзарських таборів звертайтеся до адміністратора Анатолія Мурги на тел. (734) 953-0305.

*Старша група: Юрій Фединський, Наталя
Баслядинська, Павло Дужий,
Всеволод Макаренко, Кирило Рева
Jurij Fedynsky, Natalia Basladynsky, Paul Duzhyj,
Vsevolod Makarenko, Rostyslav Makarenko,
Kyrylo Rewa*

BANDURA FOR FUN

This summer I spent two weeks in a very interesting place – a bandura summer camp in Emlenton, Pennsylvania. The idea of this camp was initiated in 1979 by Hryhoriy Kytasty, music director of the Detroit based Bandurist Chorus. Children of Ukrainian descent from the USA and Canada congregate here for two weeks in order to study the art of bandura performance and choral singing, and to socialize and rest in a cultural environment.

This year there were 28 girls and boys age 13 and up from Michigan, Ohio, Pennsylvania, Minnesota, Massachusetts, New York, California, Oregon and Ontario.

Auditions were on the first day of camp, Sunday, August 6, and the youngsters were divided into three groups – beginners, intermediate and advanced. Instruction was scheduled daily from 9:00 AM to 1:00 PM, from 4:00 to 6:00 PM and from 7:00 to 9:00 PM. The participants learned quite a few instrumental and choral compositions. In addition there were lectures on Ukrainian arts and the Baroque period in Ukraine prepared by Levko Maystrenko (architecture and fine arts), Oleh Mahlay, and Julian Kytasty (Duma about the Konotop Battle, music by H. Kytasty, words by Petro Karpenko-Kryny-tsia). Recitals were given by Mykhailo Andrec (computer and bandura), Julian Kytasty, Jurij Fedynsky ("Carpathian Rhapsody No. 348 from the

Emlenton Cycle), a duet with Julian Kytasty (Deconstruction of "Verkhovyno" with Jurij's bandura serving as a percussion instrument) and a guest appearance of Ola Herasymenko who presented an excerpt from concerto No. 2 for bandura and orchestra by Yuriy Oliynyk, and a demonstration of bandura repertoire from Ukraine.

In addition, the campers had the opportunity to see the new movie "By Fire and Sword" with a commentary by Julian Kytasty.

During a talent show we heard an excellent trio of Natalia Basladyńska, Michelle Schidowka and Roma Konecka. Orest Mykita sang his song about camp life accompanying himself on a guitar. Bohdan Koshil and Stefan Rewa performed their own composition "Fire" which included many glissandos and Yuriy Fedynsky, who played the guitar.

The entire bandura ensemble under the direction of Julian Kytasty prepared "Three Ancient Dances," "Medley of Kozak Songs," a few Ukrainian folk songs which the girls enjoyed singing enormously, and "Semiramis" by Roman Hurko from Canada to the words by Pavlo Tychyna, translated into English by Virliana Tkach. The choir also sang a capella two pieces by Ukrainian Baroque composers Dmytriy Tuptalo and Mykola Dyletsky.

In addition, the girls under the direction of Natalia Basladyńska and Michelle Schidowka prepared a musical Wedding Garland

Музичний керівник та диригент капелі бандуристів ім. Т.Шевченка Олег Махлай вітає присутніх гостей та батьків
Musical director and Conductor Oleh Mahlay addresses greetings to parents and guests

consisting of three songs, beautifully arranged by Oleh Mahlay, musical director of the Bandurist Chorus. This will come in handy when Oleh Mahlay and Natalia Basladyńska get married in Cleveland. They became engaged during camp!

The men's ensemble under the direction of Julian Kytasty prepared "Vstaye khmara z-za lymanu" to the words of Taras Shevchenko. The final concert included several selections prepared and performed by each group: the beginners' group under the direction of Ola Herasymenko, the intermediate group under the direction of Michelle Schidowka, and the advanced ensemble under the direction of Natalia Basladyńska.

We must mention the tremendous amount of work done by the administrator Anatoly Murha and camp commandant Mykola Schidowka who coordinated everything in order for camp life to run smoothly. Concertmaster Damian Snih and instructional assistants Oleksa Rewa, Jurij Fedynsky and Ihor Trypniak did a great job in preparing the various groups and individuals for their lessons.

Artistic director Julian Kytasty proved to be an experienced leader and educator who inspired all participants to do their best. Parents who came to the final concert were as-

tounded at the progress their children had made in two weeks. Some were moved to the point of tears of happiness.

The youngsters had plenty of recreational activity as well. There was a campfire, a masquerade, a discotheque, canoeing, a swimming pool and various sports including volleyball. A camp of this kind is a valuable resource for Ukrainian youth. The location is enchanting – a beautiful forest with a river flowing by the campground. These attributes combined with great leadership and eager youngsters provide a winning situation. We, from faraway California are planning to attend again next year. We appeal to parents to allow their children to soak up Ukrainian culture in all of its aspects. Even children who never held a bandura in their hands will learn to play and get a great deal of satisfaction in the process. They will acquire a sense of belonging to a culture, which gave their parents a unique sense of identity, so lacking in the general masses of American society.

To get more information, log onto <http://members.xoom.com/bandura1/Emlenton/BanduraCamp.html>

Or call Anatoly Murha at (734) 953-0305

Kupalo Celebrating, continued from page 27

out in the roles of "live musical garden ornaments": We each staked out some corner of the garden and played. I ended up choosing a bench under a trellis-type-thing that ended up being completely dark except for the light of two small candles about 10 feet away, which was occasionally interrupted by some audience member who would decide to stand directly in between the candles and my bandura. Let's just say I stuck to free improvisation, and even that was an interesting experience...

For the finale, the three of us moved over to a stage area where we could be amplified, and the dancers gradually coaxed the audience into the area, where they were all given lit candles. Since we weren't allowed to make an open fire (against garden rules or city ordinance or both), each audience member placed their candle in the open area in front of the stage, and formed a circle around the mass of candles and the less timid of all ages (from 8 to 78) took turns jumping over it in lieu of a bonfire. This was followed by a "water purification," where the organizers had

expected audience members to dip their fingers into a large kettle of water and sprinkle themselves. Instead, many proceeded to douse themselves with a whole ladle-full. During this whole "ceremony" the three of us played improvised "incidental music" based on a couple of traditional Kupalo melodies.

The event culminated in a grand procession with all of us holding hands in a chain from the garden on Avenue B for three blocks to the east, with Julian in the lead in his self-imposed role as the "Pied Piper of the Lower East Side," and over the FDR Drive to the East River. At the river, those who had made wreaths threw them out into the water. I'm sure the passers-by were at least slightly amused at the sight of a long chain of singing people going down the sidewalk lead by young women in white robes and a mustachioed recorder-player in a Hawaiian shirt ("Hmmm, I wonder what new cult that is? How do I join?").

It was a very interesting and fun evening. I hope this turns into an annual event; it looks like it might...

ОСЕЛЯ “СОКІЛ” - ЛІТНІЙ ТАБІР “БАНДУРА”

Можна лише позаздрити величезній кількості концертів, мистецьких вечорів, фестивалів і кобзарських таборів, які проводяться тут під материнською опікою голови фундації “Бандура” Оксани Реви, заслуженого артиста України Віктора Мішалова та організатора літніх і зимових таборів Лесі Гузар. Тут слід згадати про фестиваль бандуристів усього світу, який вперше відбувся 17-19 березня цього року в Торонто. Ідейним задумом фундації була єдність і співпраця бандуристів з різних куточків світу.

Щодо дитячих таборів, то вони проводились уже неодноразово. Хіба ж поганою є ідея поєднати приємне з корисним, тобто відпочинок з багатогодинною працею за бандурою. Кількість дітей з кожним роком збільшується новоприбулими, розширюється коло осіб, зацікавлених у грі на бандурі. Якщо говорити конкретніше, то табір відбувся в українському поселенні Гокстон і тривав протягом 10 днів з 16 по 26 серпня

2000 року. Принцип роботи був таким: усіх дітей, у залежності від їхніх можливостей, було поділено на три групи: старша, середня і молодша. В. Мішалов проводив заняття зі старшою групою, заслужений працівник культури України Віра Зелінська навчала середнячків, а з молодшими займалась студентка 3-го курсу музичної академії Оксана Зелінська-Шевчук. Такий поділ відбувся з метою покращання успішності гри на бандурі, згідно з проханням, умінням та можливостями кожної дитини. Варто відзначити, що на таборі проводились, як групові, так і індивідуальні лекції. В середньому, згідно з розкладом, кожна дитина вправляла гру на бандурі близько 6-7 годин щодня, а спільні репетиції були двічі, вранці та й увечері. Вокальні дані дітей покращував своїми порадами Сергій Стельмашенко.

Неябляку увагу слід приділити й людям, які впорядкували підручники, з яких діти мали можливість черпати нові знання,

Перший ряд: Оля Котовська, Наталка Котовська, Тамара Терефенко, Олесь Колач, Ярослав Самоїл, Христя Петлюра, Оксана Гулка, Люба Чех, Наталка Маркевич, Орест Шубеляк, Тарас Гулка, Павлик Ковальчик, Оксана Гриньків
Другий ряд: Катруся Ляхович, Ганна Гузар, Роман Дорош, Маруся Писанюк, Наталка Ляхович, Наталка Самоїл, Лада Пастушак, Ярکو Ковальчик, Орест Гриньків, Олесь Петлюра, Віра Зелінська, Михайло Котовський, Соня Шубеляк,
Третій ряд: Віктор Мішалов, Адам Турянський, Данило Яворський, Юрій Петлюра, Євген Дорош, Володимир Бабицький.

покрашувати техніку і розвивати музикальність, відчувати, розуміти і любити музику, деталізувати вимоги самих до себе. Отже, гарним оформленням і обдуманістю найдрібніших деталей ми завдячуємо С. Гузареві, а цікавий та різноманітний репертуар підібрали В. Мішалов і В. Зелінська. Репертуар був цікавий своєю різносторонністю, яка вимагала окремого підходу до кожної чи то пісні, чи інструментального твору, включаючи і народні пісні (“Ченчик” в обр. К. Місевича), і обробки (“Запорізький марш” в обр. М. Теліги, “Чоботи” в обр. Ю. Кистастого та ін.), а також твори українських композиторів (“Мелодія” М. Скорика, “Фантазія-Дощик” В. Кухти), і класичні зразки; такі як “Чакона” І. Ф. Генделя, “Військовий марш” Фр. Шуберта. Така різнобарвність та високий рівень виконання вразили кожне батьківське серце до глибини душі, а материнські сльози радості ніби дякували усьому світові за такі приємні і незабутні миті у житті. Хіба ж є більше щастя, ніж бачити свою дитину закохану в бандуру і в Україну, ніколи її ще й не бачивши на власні очі? Сила волі, бажання, надхнення - ось українські риси, якими захоплюється весь світ і наші діти довели свою вартість і цінність.

Концерт відбувся у павільйоні на природі, в дружньому товаристві тихих, теплих хвиль озера, легенького вітерця і яскравого усміху сонця. Ціла капеля у синіх сорочках з жовто-гарячими емблемами Молодечої капелі бандуристів, виблискувала на фоні сонячних променів, ніби символічно поєднуючись двома кольорами, жовтим і блакитним, у наш національний стяг.

Уся концертна програма велася у формі чергування спільних номерів із сольними. Свою колосальну працю показали: Адам Турянський (Гендель “Чакона”), Юрій Петлюра з власною композицією “Закарпатська рапсодія”, вокальне дівоче тріо у складі Марусі Писанюк, Наталки та Катрусі Ляховичів (“Гуде вітер вельми в полі” М. Глінки у перекладенні А. Омельченка), і “Харківський козачок” - музика Гната Хоткевича, перекладення В. Мішалова виконало інструментальне тріо у складі Ганни Гузар, Данила Яворського та Оксани Зелінської-Шевчук.

Instructors: Victor Mishalow, Oksana Zelinska-Shevchuk, Vera Zelinska and camp administrator Lesya Huzar
Інструктори: Віктор Мішалов, Оксана Зелінська-Шевчук, Віра Зелінська та адміністратор табору Леся Гузар

І на завершення! Від імени всіх учасників табору і від себе самої хочеться висловити величезну подяку всім тим людям, які так старанно доглядали за порядком, добросовісно виконували свої обов'язки на таборі. За бездоганну організацію усіх розважальних вечорів, танців, телевізійних розваг у вільний час від занять слід подякувати пані Наталі Бабицькій, Романові та Орісі Яворським, Любі Петлюрі, Дані Котовській, та іншим. За вічний оптимізм, винахідливість та ідейність хочеться відзначити організатора таких важливих заходів Лесею Гузар, яка також є засновником школи бандуристів при церкві Св. Петра і Павла у Скарборо (околиця Торонто).

Моя розповідь підходить до завершення, а тобі, дорогий читачу, раджу запам'ятати ці дитячі імена, може колись ти їх почувеш з великої концертної сцени у супроводі вічного, срібного дзвону бандури. Діти - то таланти твої, Україно!!!

Маруся Писанюк, Наталка та Катруся Ляховичі

CAMP SOKIL - SUMMER BANDURA CAMP

The summer of 2000 witnessed another event, which reflected the national consciousness of bandura lovers from Toronto, who strive to perpetuate Ukrainian culture so far from the motherland. One could ask what inspires these people to support the Ukrainian nation beyond its borders? From where does their idealism spring? Does it spring from their awareness of the future, the future of their children, their descendants, in whose veins flows the blood of future generations of the Ukrainian nation? Is it especially the Ukrainians in Canada who are interested in strengthening their Christian spiritual beliefs and in preserving the sweet melodiousness of the Ukrainian language so far from its source? By this time the reader is probably curious why I am indulging in such a lengthy and patriotic introduction. Let me not keep you long in suspense.

The reason is that the bandura is a very special instrument to the Ukrainian people. It represents the spirit of the Ukrainian people, it embodies their ancient history, it sings of their sorrows and their joys. In the sound of the bandura you can hear a mother's lament and the sighs of the grandfather, when a gray-haired "kobzar" sings an ancient "duma" about human faith and about despair, about luck and about fate. Many hundreds of years have passed, yet the bandura continues to live in our hearts, in the virtuoso's hands, in the souls who have fallen in love with the beauty of a Ukrainian maiden. Ukrainians in Canada are proud that they are able to perpetuate and develop the bandura tradition.

Through song and music they pass on their love of everything Ukrainian to their children, so that when they grow up they will know their heritage and be proud of it. All this requires a great deal of energy and self-sacrifice. One can only applaud the large number of concerts, artistic evenings, festivals, and bandura camps, which are organized. Credit goes to the devoted chair of the Bandura Foundation, Mrs. Oksana Rewa, to Merited Artist of Ukraine, Victor Mishalow, and to the summer and winter camps organizer, Lesia Huzar. One should mention here also the International Bandura Festival, which took place 17-19 March of this year in Toronto at the St. Volodymyr Cultural center in Oakville. The goal was to lay a foundation for the cooperation of bandurists from various corners of the world.

The children's camps have been held quite frequently because they combine work and pleasure, bandura practice with a holiday. Each year sees a growing number of children at these camps and the number of interested bandura players is increasing. This summer the Bandura Camp took place at the Ukrainian "Sokil" Camp at Hawkestone, Ontario, and lasted 10 days from 16 to 26 of August. All participating children were divided according to their skills into 3 groups: advanced, intermediate and beginner. The advanced group was taught by Victor Mishalow; the intermediate group was taught by Vera Zelinska, Merited Worker of Culture of Ukraine; and the beginners learned from Oksana Zelinska-Shevchuk, a senior student of the Lviv Academy of Music.

The students were divided into these three categories in order to improve their playing performance in the bandura. Each student's wishes, skills and musical potential were integrated into the instruction, in both group and individual lessons. On the average each child practiced the bandura and vocal music 6-7 hours a day. Group rehearsals took place twice each day, in the morning and in the evening. Under the tutelage of Serhiy Stilmashenko the vocal performance of the children steadily improved.

Special credit should be given to the people who put together the handbook used by the children to gain new knowledge, improve their technique and develop their feeling for and understanding of music. Mr. H. Huzar was responsible for the lovely artistically designed cover and binding, V. Mishalow and V. Zelinska selected the varied and interesting repertoire. Because of its variety the repertoire required that each song or instrumental piece receive a different approach. This included folk songs like "Chenchyk," arrangements like the "Zaporozhian March" by M. Teliha and "Choboty" by J. Kytasty, works by Ukrainian Composers like "Melody" by M. Skoryk and "Fantasia-Rain" by V. Kukhta and such classical examples as "Chaconne" by G. F. Handel and "March Militaire" by F. Schubert. This varied repertoire and a high level of performance by the students made a great impression on the parents. Many mothers became teary from happiness as they listened to their children sing and play the bandura, although they had never been to Ukraine. These children impressed everyone by their perseverance, by their desire to excel

and by the inspiration they derived from the music - these are Ukrainian traits that charm the world.

The concert, which took place outdoors in the Pavilion, was enhanced by the surrounding charms of nature, golden sunlight, soft breezes and gently lapping waters of Lake Simcoe. The student capella looked very handsome in their blue shirts, embossed with the yellow emblems of the Bandura Youth Chorus, which reflected in the sun the blue and yellow colors of the Ukrainian national flag. The concert program intertwined solo and ensemble performances. Excellence of the following performers revealed the huge amount of work that they had put into their bandura lessons: Adam Turiansky (Handel's "Chaconne"), Yuri Petliura (his own composition "Transcarpathian Rhapsody"), girl's vocal trio of Marusia Pysaniuk, Natalka and Katrusia Liakhovych (Glinka's "Hude Viter Vel'my v Poli" arr. by A. Omelchenko), and the instrumental trio of Hanna Huzar, Danylo Yavorsky and Oksana Zelinska-Shevchuk (Khotkevych's "Kharkiv Kozachok", arr. by V. Mishalow).

Finally, from all the participants and from myself, I would like to extend most sincere thanks to all those people who had made this summer bandura camp such a success - to those who took care of order and performed all the required duties, to the great organizers of all the dances to Mrs. Natalia Babycka, recreational activities and free time to Roman and

Orysia Yavorsky, to Luba Petliura, to Dana Kotowsky and to many others. For her eternal optimism, inventiveness and idealism special thanks are due to Lesia Huzar, the Director of the School of Bandura at the St. Peter and Paul Ukrainian Catholic Church in Scarborough (near Toronto). We also thank the parents for all their work and contribution to the success of this endeavor, for without their children there would have been no Bandura Camp 2000. Ultimately those are the children, the students of the Ukrainian bandura, who deserve our most heartfelt thanks and congratulations. Their names should be remembered and they should be applauded when some day somewhere on the stage you will hear their voices rise in song to the accompaniment of the silvery sounds of the bandura - the national instrument of Ukraine. These beautiful children are your talents, Ukraine!

Photo on page 34: Front Row: Ola Kotovska, Natalka Kotovska, Tamara Terefenko, Oles' Kolacz, Yaroslav Samoil, Khrystia Petliura, Oksana Gulka, Luba Czech, Natalka Markevych, Orest Szubeliak, Taras Gulka, Pavlyk Kovalchuk, Oksana Hrynkiw

Row 2: Katrusia Liakhovych, Hanna Huzar, Roman Dorosh, Marusia Pysaniuk, Natalka Liakhovych, Natalka Samoil, Lada Pastushak, Yarko Kovalchuk, Orest Hrynkiw, Oles' Petliura, Vera Zelinska, Mykhailo Kotovsky, Sonia Szubelak,

Row 3: Victor Mishalow, Adam Turiansky, Danylo Yavorsky, Yuri Petliura, Yevhen Dorosh, Volodymyr Babytsky.

Ансамбль бандуристів "Золоті струни" при суботній школі українознавства ім. Лесі Українки, Торонто, Канада, 1998. Керівник Віра Зелінська
"Golden Strings" Bandura Ensemble, Lesya Ukrainka Saturday school of Ukrainian studies, Toronto, Canada, 1998. Director Vera Zelinska

BANDURA MAKERS 2000

The March 2000 Bandura Conference had a special session to encourage dialogue amongst bandura makers in an attempt to share and disseminate information and to interest a younger generation of makers in the noble activity of creating an instrument. (Please note that we purposely write of making or crafting a bandura and not building one. You can build a house or a boat but you do not build a musical instrument - certainly not one worth playing!).

Much of the focus of this session was directed towards the Kharkiv bandura, which is of great interest to bandurist, both in Ukraine and in the Diaspora.

Bill Vetzal is a bandura maker from Whitby, 60 km east of Toronto. He works for General Motors and is in charge of implementation of mass production and also the regulation of tolerance values. He has been making banduras in his spare time for 20 years and has made some 237 instruments of various types to date. The primary instruments he makes are the concert Kharkiv banduras based on the design that the Honcharenko brothers made for the Ukrainian Bandurist Chorus. He also makes various children's sized instruments for the Ukrainian School Board in Toronto. Apart from

these, Vetzal has made a number of instruments which are based on the bandura made for Shtokalko by Lastovych, a number of traditional banduras with 21 strings and wooden pegs, a number of Kyiv Skliar inspired instruments and a concert Kyiv bandura.

Vetzal discussed how he became interested in making banduras, from the collecting of information for the crafting of instruments, to the copying of classical instruments and the development of new prototypes. He spoke about the delicate balance of making an instrument that is simultaneously sturdy and one that has a good sound. Sturdy instruments seem to last forever but don't have as rich or enchanting sound. Rich sounding instruments do not last long before they deform and are returned to the maker for repairs.

He related his experiences and shared the reasons for various modifications he has introduced in the instruments originally designed by the Honcharenko brothers. These included changes in the thickness of the back in certain areas of the body, and changes in sound board strutting to ensure a strong, sweet and rich sound from the instrument while maintaining structural integrity.

Vetzal spoke about the various differences in materials available in North America used for the back of the banduras – cherry, maple, willow and basswood and differences in characteristics of the soundboard woods – Sitka, Engelmann Oregon spruce. He mentioned the various methods he used to make sure that strings would not buzz and the methods he has developed with the use of nylon bushing for mounting the pins in wood that may be too soft for conventional mounting, which did not wear out through rotation as with various types of wood.

Vetzal also mentioned and spoke about a new dital system he had developed which was more accurate and which locked the strings into place without the use of springs. This mechanism was a positive development as it would not be subject to buzzes due to sound board movement, caused by the contraction and expansion of the sound board with changes in humidity.

One of the youngest bandura makers to demonstrate his instrument was **Andriy Birko**. Birko is a member of the Ukrainian Bandurist Chorus and currently lives in Detroit. By occupation he is an engineer. Birko brought an instrument he had made based on the design of

Василь Ветцал - майстер бандур з Канади
Bill Vetzal - bandura maker from Canada

the instruments made by the Honcharenko brothers often referred to as a "Poltavka." He had used the latest computers at work to analyze the construction of the bandura.

Birko's bandura has a back made of laminated materials. The sound board is a piece of laminated pine. One of his chief concerns is to make a Kharkiv style bandura with a rich sound which is relatively cheap, preferably under \$600 US. The instrument that he has produced certainly had a sweet tone, by feel and by sound it would be classed better than maybe 80% of the Kharkiv style banduras currently in use.

There were some concerns, however. The angle of the string break at the bridge was less than 10 degrees, and as a consequence some of the strings buzzed on the bridge.

Roman Hrynkiv is another relatively young up and coming bandura maker. Hrynkiv demonstrated his concert Kyiv bandura and the various innovations he has made to the instrument to give the instrument a richer and more pleasant sound and playing action.

His instrument was originally made by Chernihiv banduramaker Y. Mentey. Since then Hrynkiv has had the sound board replaced a number of times -- basically thinning the soundboard and "tuning" it to a particular note. The back is also thinned considerably to the point that it functions as a secondary sound board. In order to allow this, Hrynkiv has placed the bandura on a peg so that the left knee does not dull the vibrations of the back. This frees up his left hand and both thighs from the duty of holding the instrument.

Hrynkiv has placed a dampening system on his bandura, which is operated by his right thigh. This mechanism is made of turned titanium by his father who is an engineer. It is very effective, and has three components: one for the bass, one for the first octave of the treble strings, and another for the second octave of the treble strings. Each of these dampening sections can be activated together or in sections by a switch on the mechanism, and is sensitive to the pressure placed on the mechanism by the right thigh. However, the dampening mechanism does not cover every string, but only the strings of the main row, allowing the strings of the secondary row to vibrate freely.

Hrynkiv demonstrated the combination of dampening and half-dampening techniques used in combination with a melody played on the undampened upper strings. This demonstration was particularly effective, showing the various colors available to the player to differentiate melodic and harmonic functions. He has removed the pegboard,

*Андрій Бірко - член капелі
бандуристів ім. Т. Шевченка,
наймолодший майстер, США
Andriy Birko - member of Ukrainian
Bandurist Chorus and the youngest
bandura maker (USA)*

which houses the mechanism, and shaved it down to make it smaller and lighter. He removed the base plate of the mechanism (to lighten the mechanism) and the seven metal levers used to engage the mechanism, placing the levers together in a manner similar to those of the Lviv bandura.

The tuning pins have been shortened and are sunk lower into the pincollar in order to lighten the instrument and to get the ends of the pins out of the way when he plays with the left hand thrown over the edge of the instrument. The metal treble string nuts have been removed and replaced by bone, which apparently gives a superior tone, however, this makes adjusting of the semitone impossible by conventional methods and requires the use of pliers to bend the metal eyelet of the mechanism, which is somewhat crude. The shortening of the upper pincollar also creates difficulties with some of the mechanism eyelets.

The bridge is raised, placed on legs and thinned. All the ballast on the body has been cut or sanded away. Hrynkiv prefers to use D'Addario phosphor bronze strings which, he

states, have a nicer tone and last longer. Hrynkiv uses thinner gauge strings than those normally strung on a Chernihiv style bandura, which means a loose string action. The instrument is extremely light for a Kyiv-style concert bandura having had all its additional ballast carved away.

Given this lightness, the instrument has an extremely long sustain which is another reason for the dampening mechanism. It is quite rich in upper harmonics and sounds quite loud close up, however, it does lack some carrying power.

Hrynkiv also demonstrated a diatonically strung children's bandura based on an instrument made by Vetzal with the sound board replaced by Hrynkiv and a new concert bandura based on the ribs of a Lviv bandura with a carved maple back and carved sound board. Much of the technology of these instruments is based on violin craftsmanship. Extremely intriguing was Hrynkiv's new total mechanism put together by his father. This is based on the Chernihiv instrument mechanism i.e., using parts from this mechanism, however, having no mounting plate and with the levers in two tiers rather than one. This has meant that the mechanism takes up only half the space. The mechanism is also curved which would be ideal for mounting in a Kharkiv-style bandura.

Professor Vasyl Herasymenko from Lviv State Music Academy brought with him his latest instrument design -- a concert Kharkiv-style bandura. This instrument was based on the techniques Herasymenko had developed over the past 50 years and successfully employed in the making of his concert Kyiv style banduras.

The instrument differs in a number of ways from the concert Kyiv style banduras Herasymenko has made to date. The instrument is slightly smaller than the Kyiv-style instruments. The tuning pins were placed on the lower pin-collar, and the string placing was reversed from that of the Kyiv style bandura, so that the semitone strings are higher at the bridge. A total mechanism is placed in the upper tailpiece based on the total mechanism used in the Kyiv style instruments, and bass ditals were placed near the bridge.

The tuning of the instrument also differed slightly from the Lviv instruments. The basses were tuned C-c. The highest treble string is a³. The sound of the bass and middle registers is exceptional, however, the upper octave lacks the brilliance as well as the balance with the middle register that the Lviv style instruments are known for. Professor Herasymenko stated that this was a concern, which he would address when he returned to Lviv and redesigned and replaced the bridge. A related concern was the fact that the crossover between the main and secondary row was a trifle too high in the higher octave and made playing in the higher octave uncomfortable. This was another matter, which would be addressed when the bridge is reworked. Although the total mechanism worked well, i.e. it retuned the strings by a semitone, there is no way to do the fine adjustment so that the mechanism would accurately retune the note exactly by a semitone. This was something that Professor Herasymenko would address in his future reworking of the instrument. At this time, his main concerns were to make a concert Kharkiv bandura.

The upper tailpiece is straight, in order to accommodate the total mechanism based on the one used in the standard Lviv concert bandura. This makes playing in the upper octave slightly uncomfortable for the left hand. Other minor matters which I personally would like to see on this instrument would be the return of the upper "d" string rather than "c" in the basses and the possibility of extending the bass register notes down to a low A to give the instrument a full 5-octave range.

Despite these minor concerns, in general, this is the instrument, which is the closest to a functioning concert Kharkiv bandura of universal application, which we have to date. Hopefully once the above concerns are addressed, Professor Herasymenko can start work on designing of the templates for serial production of this instrument so that the Trembita Musical Instruments Factory in Lviv will be able to begin making these instruments for the consumer market.

Віктор Мішалов

МАЙСТРИ БАНДУР - 2000

Конференція та фестиваль бандури, які відбулися в березні 2000 року в Торонті, мали окрему сесію, щоб надати можливість діалогові бандурних майстрів, щоб поділитися інформацією та зацікавити молоде покоління майстрів. Велику увагу було приділено харківському типу банду-

ри, якою зараз зацікавлені бандуристи як України, так і діаспори. Під час сесії "Конструкція бандури" виступили майстри - Василь (Вільям) Вецал, Андрій Бірко, Василь Герасименко та Роман Гриньків.

Василь Вецал - майстер бандур з Вітбі, що 60 км від Торонта. Він працює інже-

*Професор Василь Герасименко, державна
Музична Академія ім. М. Лисенка у Львові
Professor Vasyl Herasymenko,
Lviv Music Academy*

нером на заводі “Дженерал Моторс”, а у вільний від праці час виробляє бандури. За 20 років він зробив біля 237 інструментів різних типів. В основному він виготовляє харківські бандури конструкції братів Гончаренків, які були зроблені для капелі бандуристів ім. Т. Шевченка. Він також виробляє інструменти для дітей у Торонті. Помимо цих інструментів, Вецал зробив певну кількість бандур на основі конструкції Штокалкової бандури, зробленої Ластовичем, також клясичний тип бандур з 21 струнами і дерев’яними кілками, а також конструкції Скляра - київської концертної бандури.

Вецал розказав, як він зацікавився виробництвом бандур, починаючи від збору інформації для вироблення інструментів, до копіювання класичних зразків і розвитку нових прототипів. Він говорив про делікатний баланс виготовлення музичного інструменту, щоб був міцним, а з другого боку щоб мав добрий звук. Міцні інструменти довше тримаються, але не мають такого багатого чи гарного звуку, а гарно звучні інструменти не міцні і часто їх повертають майстри для направи. Він зауважив, що багато проблем з ремонтом

інструментів часто спричинена їх власником, який залишає бандуру в місцях там, де клімат погано впливає на інструмент, або ж неправильно замінює струни, або ж необережного поводить з бандурою. Вецал також говорив про дерево, з якого можна виробляти бандури в Північній Америці - вишня, клен, верба і американська липа, як також і різниці в характеристичі дерева, яке вживається на деку - сітк, орегонська сосна. Він згадав різні методи, якими можна виробляти струни, щоб не дзижчали і методи, які він застосовує для нейлонової намотки, щоб не зношувалася при різних видах дерева. Вецал також говорив про нову систему перемикування, що він винайшов, і яка досконаліша за його попередню, і яка закріплює струни без застосування пружинки. Цей механізм є добрим винаходом, бо запобігає дзижчанню струн.

Андрій Бірко - один з наймолодших майстрів, які приїхали на конференцію і демонстрували свою роботу. Він є членом капелі бандуристів ім. Т. Шевченка і проживає в Детройті. За професією інженер. Андрій привіз інструмент, який він зробив на основі дизайну бандури роботи братів Гончаренків. Бірко користується відповідними комп’ютерними програмами, які він уживає для аналізу при конструкції бандур. Біркова бандура має склеєний корпус а дека зроблена з соснової фанери. Одна з Біркових найбільших турбот - знайти спосіб виробляти бандури харківського типу з багатим звуком, і щоб були відносно дешеві, бажано нижче 600 дол.

Інструмент, який зробив Бірко, має гарний тон, і за відчуттям і тоном він дорівнює 80% бандурам харківського типу, які зараз уживаються. Однак є деякі застереження. Кут струн на кобилці був менший, ніж 10 градусів і тому деякі струни дзижчали. Цього можна уникнути, якщо поставити іншу кобилку. Інструмент також немає механізму переключання (що Бірко збирається змайструвати в майбутньому), і також басы настроєні діятонічно. Викінчення інструменту також не було зовсім гарним у порівнянні з деякими інструментами з України, либонь через фінансові параметри, поставлені майстром.

Василь Герасименко - старший майстер, який є автором бандури “Львів’янка” і працює над вдосконаленням інструменту понад 40 років, а також виховав цілу плеяду відомих бандуристів, привіз нову

харківську бандуру зі Львова. Цей інструмент зроблений на основі інструменту, який Герасименко перед тим вже успішно вживав при конструкції своїх концертних бандур київського типу. Бандура має стандартний коряк, зроблений з клепок явора, тільки вона вже пристосована для харківського типу гри. Вона відрізняється від концертної київської тим, що менша за розмірами, металеві кілки струн поміщені на долішньому шемстоку і струни влаштовані навпаки - основні приструнки вгорі, а альтеровані (діези, бемолі) - внизу. Механізм переключення поміщений у горішньому шемстоку і оснований на тому ж принципі, що й у київського типу бандурі львівської конструкції, а також перемикачі є поміщені на басових струнах близько кобилки.

Настройка цього інструменту також відрізняється від львівських інструментів київського типу. Баси - від "до" великої до "до" малої октави, найвища струна у приструнках ля п'ятої октави. Звук у басах і середніх регістрах прекрасний, однак верхня октава не була така дзвінка, як це буває у львівських бандурах. Герасименко зазначив, що над цими проблемами він працює і буде робити відповідні удосконалення в кобилці, коли повернеться до Львова. Також дещо незручним для гри було трошки зависоке перехрещення верхнього і нижнього ряду приструнків, що особливо утруднює гру у високих октавах.

Механізм працював справно і переключав струни на пів тона дуже точно. В даний момент майстер постарався зробити інструмент, на якому можна вільно грати харківським способом. Горішній шемсток прямий, щоб помістити теперішній механізм, який уживається у львівських концертних бандурах.

Я особисто хотів би, щоб баси продовжувалися до "ре" а не до "до", а також додати басові струни внизу до "ля", щоб створити інструмент на повних 5 октав. Помимо всіх цих побажань, на загал, цей інструмент є найближчим до харківської бандури, яку ми маємо на цю пору. Надіємося, що всі зміни будуть зроблені в короткому часі й можна буде розпочати серійну продукцію таких бандур на Львівській фабриці "Трембіта".

Роман Гриньків з Києва - ще один молодий майстер, який демонстрував свою концертну бандуру київського типу і різні іновачії, які він зробив для інстру-

менту, щоб отримати багатший і приємніший звук та розширити виконавські можливості при грі. Гринькова бандура первісно була вироблена майстром з Чернігова Ментеєм. Гриньків заміняв деку кілька разів, буквально стесуючи та "підстроюючи" її до певної ноти. Задня частина (корпус) також стесаний настільки, що служить як друга резонаторна дека. Гриньків продемонстрував це переконливо, вигрававачи пассажи прикриваючи і відкриваючи задню частину бандури.

Для того щоб задня частина бандури вільно вібрувала, Гриньків поставив бандуру на підставку, отже ліве коліно не торкається коряка. Гриньків також поставив демпферну систему для бандури, якою він оперує своїм бедром. Цей механізм зроблений з титанія. Він досить ефектний і має три частини - для басів, для першої октави і другої октав приструнків. Кожна з цих частин працює індивідуально і може бути переключена повністю, або окремими частинами. Гриньків продемонстрував комбінацію прикриваючи струни вповні й наполовину, коли він грав мелодію на відкритих верхніх струнах.

Роман стесав шемсток, в якому міститься механізм, зменшивши його розмір,

*Роман Гриньків - бандурист і бандурник з Києва
Roman Hrynkiw - bandurist and bandura maker from Kyiv*

також зменшив вагу механізму, забравши долішню плиту і помістивши 7 важелів рядом, як це зроблено в львівських бандурах Герасименка. Гриньків також укоротив металеві кілки, вмонтувавши їх глибше в дерево, щоб не перешкождали лівій руці при грі на приструнках.

Місток у його бандурі підвищений і впирається в горішню деку вузькими підпорками, отже вага бандури була зменшена шляхом стесання зайвого дерева коряка.

Роман використовує фосфорно бронзові струни фірми "Да'Даріо" і запевняє, що вони мають кращий тон, який триває довше. Він уживає тонші струни, ніж це

прийнято на звичайній бандурі з чернігівської фабрики, що зменшує напругу струн. Тому місток підвищено, щоб збільшити кут, під яким струни перехрещуються, щоб не дзижчали. Інструмент у цілому є набагато легший від концертної бандури виробництва Чернігівської фабрики музичних інструментів.

Дека набагато тонша і струни мають продовжене звучання, і тому був потрібний приглушуючий механізм. Звук бандури повний, насичений у горішніх обертонах і бандура звучить дуже голосно зблизка, однак на дальшу віддаль бандура не має відповідного звучання.

THE INTERNATIONAL

Hnat Khotkevych Ukrainian Folk Instrument Competition

The Second Hnat Khotkevych International Competition for Ukrainian Folk Instrument Performers will take place in April 2001 in Kharkiv, Ukraine.

The following categories may participate: Bandura, both vocal-instrumental, and instrumental, Tsybaly, Sopilka, Four-string Domra, Bandura Ensembles up to 6 members. Ages 16 to 30 will be accepted. Participants may be students of higher and secondary music institutions and artists from concert organizations and artistic collectives. First prize winners of previous competitions are not eligible.

After submitting the required documents and fees, contestants will be required to perform in 3 phases. Each phase allows for 20 to 25 minutes performance of both prescribed and freely chosen repertoire.

BANDURIST-VOCALIST

First Phase (20 min.): 1. Large form instrumental piece by composers of 18-19 c. 2. Ukrainian classical romance. 3. Large form vocal piece (duma). 4. Folk songs of differing character.

Second phase (до 25 min.): 1. Piece by H. Khotkevych 2. Aria by composer of 16-18 c. 3. Romance by contemporary composer. 4. Large form original instrumental piece. 5. 2-3 vocal pieces of differing character.

Third phase (25 min.): 1. Large form vocal piece by contemporary Ukrainian author. 2. Instrumental piece. 3. 2-3 Songs of differing character.

BANDURIST-INSTRUMENTALIST

First phase (25 min.): 1. Prelude and fugue (3-4 voices). 2. Virtuoso piece. 3. Large form original piece. 4. Required piece (will be announced).

Second Phase (25 min.): 1. Cyclic piece by composer of 18-19 c. 2. Lyrical piece. 3. Piece based on folk themes. 4. 2-3 pieces of differing character,

one of them based on folk theme.

Third phase: Large form composition for bandura and orchestra. Will be performed with the orchestra.

BANDURA ENSEMBLE

First Phase: (20 min.): 1. Instrumental piece. 2. Arrangement of Ukrainian folk song a capella. 3. Piece by H. Khotkevych. 4. Vocal ensemble by a classical composer. 5. 2-3 songs of differing character.

Second Phase: 1. Instrumental piece. 2. Arrangement of Ukrainian folk song a capella. 3. Ukrainian romance. 4. Piece by composer from the performer's region. 5. 2-3 songs of differing character.

An additional **Review for performers on authentic diatonic instruments (starosvitska bandura, kobza, torban, husli, lira)** will be conducted with 25 minutes for each participant. No age restrictions. Program requirements: 1. Duma, 2. Psalm, 3. Chant, 4. Historical folk ballade, 5. Folk dance.

Performers should send CV (autobiography), questionnaire and 2 b/w glossy photographs (9 by 12 cm) to the Organizational committee before December 31, 2000

Address: 31003 Kharkiv, Majdan Konstytutsii, 11/13, Kharkiv State Institute (for Hnat Khotkevych International competition).

Monetary prizes and honorary diplomas will be awarded to the winners of all categories.

Bandura magazine would like to extend our best wishes to the organizers and the contestants of this prestigious competition.

For more information see the web page: <http://www.kobzarstvo.alfacom.net/dva.htm>

For information in Ukrainian, see page 57 of our magazine.

ВІРА ШУМЕЙКО - МЕЦЕНАТ БАНДУРИСТІВ

Ділимося сумною вісткою, що в Нью-Йорку 10 липня померла Віра Ковбаснюк-Шумейко, фундаторка та меценат Школи кобзарського мистецтва Нью-Йорку. Покійна Віра зі своїм також уже покійним чоловіком і партнером нотаріального й туристичного бюро першими подарували три бандури згаданій школі на початок, а пізніше докладали чимало фондів на прохання організатора, а пізніше директора Миколи Чорного-Досінчука.

Віра Шумейко зі своїм чоловіком Антоном Шумейком постійно жертвували на школу і підтримували виступи численних молодих бандуристів, які вони активно відвідували, як також і видання журналу "Бандура". Вони були меценатами багатьох культурних і наукових установ, за що записані золотими буквами в історії нью-йоркської української метрополії, а в наших бандуристів особливо.

Український інститут Америки визначив заслуги пані Шумейко перед українською спільнотою у 1990 р., нагородивши її почесною грамотою.

Пам'ять про Віру Шумейко та її чоловіка залишиться в нью-йоркській громаді назавжди.

Нехай Господь нагородить сл. п. Віру Шумейко царством небесним, як вірцевих патріотів і християн.

За управу Школи кобзарського мистецтва висловлюю глибоке співчуття родині покійної Віри,

*Стефанія Чорна-Досінчук
Джамейка, Нью-Йорк, 6 жовтня 2000 р.*

VERA SHUMEYKO - BANDURIST'S BENEFACTOR

We are deeply saddened to share the news that Vera Kobasniuk- Shumeyko passed away on July 10, 2000. Mrs. Shumeyko and her husband Anthony Shumeyko, who passed away in 1995, were partners in the Kobasniuk Travel/ Shumeyko Insurance office in New York City. They not only helped support the New York School of Bandura throughout the years with their generous donations, but were also instrumental in its founding. When approached by the School's Executive Director Nick Czorny-Dosinchuk, they donated three banduras when the School was first being organized, and continued their support of the School, its many young bandurists and of BANDURA Magazine.

Their philanthropy extended to many other cultural and educational institutions and organizations throughout the Metropolitan area as well, including the Ukrainian Mu-

seum and Dumka Choir -- to name but a few. In recognition of Mrs. Shumeyko's commitment to the Ukrainian community, the Ukrainian Institute of America in 1990 presented her with a well-deserved achievement award.

Mrs. Vera Shumeyko will be sorely missed in the Ukrainian community, for she not only provided financial support to so many institutions, but also gave moral support by physically attending the many events held by them. The bandurists of New York extend their deepest condolences to the family of Mrs. Shumeyko, and will always remember her encouraging smile in the audience. She and her husband Anthony were truly exemplary patriots and charitable Christians.

*Stefania Czorny-Dosinchuk
Jamaica, New York, October 6, 2000*

Н. Супрун,

кандидат мистецтвознавства,

професор Рівненського державного гуманітарного університету

СПОСІБ ЖИТТЯ - КОБЗАРСТВО

З кобзою і бандурою, кобзарями і бандуристами, кобзарськими думами і піснями у нашій свідомості пов'язується та частка народної культури, що увібрала в себе камерний сріблясто-звучний інструмент, відомий у Європі під назвою багатострунної лютні, і безліч знаних і невідомих творців-індивідумів, які протягом століть своїм мистецтвом співу, гри, розповіді підтримували на належній висоті національні почуття і дух українців, їхні ідеали, мораль та людську гідність. Відома думка про те, що в кобзарських думах оспівана чи не вся трагічна історія України, перегукується зі словами Олени Пчілки, яка колись під враженням кобзарського концерту сказала, що коли б їй сталося проводити боротьбу з українським духом, вона б наказала зібрати і спалити разом усі кобзи. Які ж почуття можуть охопити сучасного слухача, знайомого - глибоко чи поверхово - з історією кобзарства, на сольному бандурному концерті, в програмі котрого, крім декількох дум і народних пісень, - сучасні пісенні й інструментальні новотвори патріотичного й ліричного звучання, а бандура - в руках тендітної жінки, яка високий статус солістки-бандуристки набувала протягом багатьох років у мистецьких закладах усіх "акредитаційних" рівнів? Саме таке питання постало переді мною на бандурному концерті солістки-бандуристки Рівненської філармонії Галини Топоровської, яка присвятила його пам'яті Миколи Чорного - "Апостола бандури", редактора музично-літературного журналу "Бандура" при школі кобзарського мистецтва у Нью-Йорку, виконавчим директором якої він був. Відповідь на поставлене самозапитання не може бути однозначною, поскільки, окрім висловлення глибокої подяки талановитому і зрілому музикантові Галині Топоровській, яка захопила всю увагу й душу кожного слухача, вимагає ретроспективного погляду на унікальне й самовистачальне явище, ім'я якому "український кобзар".

Отже, трохи з історії кобзарства... "Неписьмовий" його період пов'язується з

козацтвом, яке, за словами видатного практика і теоретика кобзарського мистецтва Гната Хоткевича, було "вищою мірою сприятливою епохою для проявлення музикального духу народу", а призначенням бандури було "виражати глибокий душевний рух, співати горе." У всіх військових походах супроводжувала козака кобза, і це дало можливість анонімому творцю думи про Ригоренка назвати кобзу "подорожньою", а П. Кулішу стверджувати, що "бандура і пісня заступали в старовину перше місце після піднесення до Бога." Але коли ця епоха породила геніяльних створювачів дум і пісень, то історичні події, пов'язані із зруйнуванням Запорізької Січі і закріпаченням селян, відбилися на художньому обличчі козака-кобзаря. На зміну йому прийшли незрячі кобзарі і лірники, які, пристосовуючись до нових форм існування, утискувані, переслідувані, а часом і фізично знищувані, поступово забували свої пісні і думи. І ось на початку ХХ ст. мандруючий кобзар, який змінив військового кобзаря, за характеристикою Г. Хоткевича, це "забитий нащадок славних батьків", котрий, проте, не дивлячись на важке життя, став єдиним охоронцем "деяких залишків старовини" у своєму середовищі. Мандруючий кобзар представляв розповсюджену в Європі традицію, запозичену від арабів середньовічними поетами-музикантами - французькими труверами, італійськими трубадурами, німецькими мінезингерами. Із їхнього середовища відзначились найобдарованіші, "акцентуїзовані" (вислів С. Грици) особистості, серед яких Остап Вересай, Іван Кравченко, Крюковський та інші. У 70-х роках ХІХ ст. дехто з мандруючих кобзарів починає концертувати по різних містах України і Росії, що свідчить про перші ознаки формування нового типу кобзаря - концертуючого.

З кінця ХІХ ст. починається становлення "інтелігентного" типу кобзаря - вихідця із міського інтелігентного середовища, який поєднує ознаки і народного (усного), і академічного (письмового) ви-

конання. Саме до такого типу кобзаря відноситься Г. Хоткевич - за освітою інженер, за покликанням - музикант, вчений, культурний діяч. Коли врахувати те, що офіційний педагогічний напрямок в кобзарстві був закладений М. Лисенком з відкриттям у 1908 році в Київській музично-драматичній школі класу традиційної бандури, то цей період можна вважати початком формування освіченого типу кобзаря. Г. Хоткевич продовжив розвиток цього напрямку на новому рівні, ставши у 1925 р. фундатором вузівської професійної школи бандурного виконавства письмової традиції. Після загибелі Хоткевича у 1938 р. розвиток його соціологічних, історико-етнографічних кобзарських ідей і досягнень був надовго зупинений, його друковані та рукописні роботи з кобзарства попали у спецфонди з печаткою "не видавати", внаслідок чого бандурне виконавство не пішло утвердження науково-практичної концепції свого творця. Більше того, під час закріплення радянської влади в Україні, коли кобзарство особливо жорстоко переслідувалось, сформувалась нова гілка бандурного виконавства, яка не йде від традиції, і яку не передбачав Хоткевич - жіноча індивідуальна та ансамблева співгра з відповідним репертуаром.

Отже, коли імперський тоталітаризм розправився з багатовіковим автентичним культурним пластом народного генія, бандурне виконавство не загинуло, воно перейшло в жіночі руки і саме завдяки їм продовжило своє функціонування, хоча і в нових формах педагогічного і концертно-сценічного життя.

На сьогоднішній день, поряд з бандурництвом, як мистецтвом співогри, пов'язаним з формуванням бандуриста в умовах початкових, середніх та вищих навчальних мистецьких закладів і, переважно, на класичному матеріалі, все більш конкретних форм набуває практична реалізація ідеї відродження традиційного кобзарства. Ця ідея, що виникла на хвилі національного піднесення кінця 80-х років ХХ ст. захопила молодих людей, які, поєднавшись в київський цех традиційного кобзарства, очолюваний панотцем Миколою Будником, почали відтворювати традиції кобзарства як на рівні виготовлення народних інструментів, так і шляхом виконання на них автентичного кобзарського та нового експериментаторського

репертуару, що стає однією з можливих форм розвитку кобзарства. Свідченням перших досягнень мистецького руху за утвердження, здавалося, втраченої національної традиції, став проведений у Харкові в грудні 1997 року Перший Всеукраїнський огляд автентичного виконавства на традиційних кобзарських інструментах, присвячений 120-річчю від дня народження Г. Хоткевича.

Наш ретроспективний екскурс мав на меті прослідкувати ті зміни, які відбувались в часі і на фоні національної історії в галузі кобзарської виконавської культури і завдяки яким трансформувався сам тип кобзаря. Наше сьогодні демонструє нам бандурництво декількох різновидів: 1) в особі освіченого виконавця на хроматичній бандурі - жінки, в репертуарі якої переважають композиторські інструментальні твори-переклади і ліричний спів з супроводом, і чоловіка, котрий саме завдяки споконвічній традиції чоловічого кобзарського музикування має репертуар, що певним чином відрізняється від жіночого; 2) в особі освіченого музиканта - представника українських бандурних шкіл Америки, Канади, Австралії, який, успадкувавши традиції Г. Хоткевича, при грі на бандурі традиційного харківського типу користується усіма пальцями обох рук; 3) в особі відродженого автентичного кобзаря, близького до мандруючого типу, який прагне дотримуватися філософсько-світоглядного духу традиційних співців і давніх форм їх виконавства на реконструйованому інструменті.

Звернімось же до нашої бандуристки Галини Топоровської, яка своєю грою, співом, словом, репертуаром спонукала до роздумів щодо кобзарсько-бандурного феномену.

Нещодавно п. Галина відмітила 25-річчя своєї діяльності на ниві бандурництва. Цей період - від 1983 року закінчення Рівненського музичного училища і вступу до Київської консерваторії - був заповнений невпинною роботою в студентських аудиторіях та на концертних сценах Будинку вчителів, державного музею Т. Шевченка, студії при республіканській капелі бандуристів, інституту підвищення кваліфікації працівників культури, книгарні "Поезія"; після ж здолання високої матури столичної консерваторії - самовідданою працею педагога музичного училища та інституту культури міста Рівне, і

безліччю концертів - сольних і “за участю”, тематичних і монографічних, конкурсних і фестивальних, благодійних і виїзних. Географія концертних виступів - Рівне і Рівненщина, Київ, Харків, Львів, Дніпропетровськ, Суми, Житомир, Івано-Франківськ, Луцьк, Трускавець, Самбір.

Репертуар бандуристки, що постійно поповнюється, визначається не тільки прагненням до жіночого самовираження; в ньому відчувається позиція освіченого музиканта, спрямована на вихід за межі лірики, охоплення найбільшого кола жанрів (зокрема епічних), і, що найголовніше, на розширення жанрової системи шляхом створення власних композицій, в яких поєднуються слово, спів, гра, мелодекламація, молитва, тощо. Виконання Г. Топоровською твору будь-якого жанру приваблює не лише справжньою майстерністю, музикальністю, відмінним інструменталізмом, за яким відчувається добра школа і високе “ремесло”; в ньому відчувається не тільки тонкий художній смак, сценічний досвід і цілком сформована музично-виконавська естетика. Виконання Топоровської вражає дивовижним почуттям тієї міри у всьому, якої вдається досягти небагатьом артистам. Очевидно, це почуття має генетичні коріння на рівні кобзарської вдачі, яка характеризується мужньою стриманістю у самовираженні, що завжди коректувалась глибоким сприйняттям правди, шляхетною вірою у свою місію підтримувати мораль-

не життя народу, прагненням до постійної творчої напруги і саморозвитку. Формуванню ж цієї вдачі сприяв учитель Г. Топоровської, її панотець Анатолій Юхимович Грицай, кобзарська генеалогія якого базується на традиціях, що, послідовно трансформуючись, але не зупиняючись, переходили від народних музик до Г. Хоткевича, від Хоткевича - до його

учня Володимира Кабачка, від Кабачка - до його учня - А. Грицяя. І ось на сьогодні А. Грицай по праву вважається класичним і авторитетним бандурним педагогом, в якому висока духовність і освіченість поєднуються з безкорисливим служінням мистецтву (доказом останнього є факт відсутності будь-якого почесного чи звичайного звання у педагога і музиканта, що більш як за 40 років діяльності створив потужну бандурну школу у Рівному, знану у всій Україні). Успадкувавши від свого вчителя стиль життя,

спрямований на безперервний і безкорисливий процес художньої популяризації бандурного виконавства, Г. Топоровська ще під час навчання у вузі стала на шлях самостійного концертування і за 15 років здобула не лише високого статусу солістки, спроможної виконати програму двох відділів, але й визнання й пошану колег, учнів, слухачів, прихильників національної музики. Воістину, перед людиною красивої праці світ не німотствує! За плечима бандуристки і педагога - сотні концертних, конкурсних та фести-

Галина Топоровська - Halyna Toporovska

вальних виступів, десятки підготовлених концертних програм і творчих вечорів, опублікована збірка власних бандурних творів, численні відгуки у рівненській та столичній пресі, а також 9 випускниць її класу, які всі пішли шляхом своєї улюбленої вчительки.

“Кобзарівну Галю” знає і любить уся чоловіча генерація кобзарів, серед них - Іван Немирович, Андрій Бобир, Павло Супрун, брати Литвини, Василь Нечепа, Остап Стахів, Володимир Кушпет, Володимир Горбатюк, Микола Будник та ін. “Галюнею-музикою” називає Топоровську донька Г. Хоткевича - Галина Гнатівна, яка часто приїжджає із Франції на кобзарські акції. Всеукраїнська Спілка Кобзарів запрошує кобзарку Галину Миколаївну Топоровську на Великі Ради, благодійні мистецькі вечори і зустрічі, що проводяться в кобзарській світлиці Київського Українського Дому. І коли на “кобзаро-світличних” концертах і вечорах, програма яких складається з творів чоловічого виконання, на сцену виходить мініатюрна молода кобзарка з відкритим обличчям, що випромінює жіночу чарівність і дух внутрішньої сили й зібраності, і дарує слухачам хвилюючі мелосповіді про бурю

на Чорному морі, чи невольницький ринок у Кафі, про плач Ярославни або козака-бандуриста, козацькі могили чи дзвони Чорнобиля, здається, нібито попадаєш в енергетично здорове інформативне поле, в якому панує дух гармонії та єдності зі своїм народом, його трагічним минулим і складним сьогоденням. А якою чистою лірикою лунають з її уст пісні, що може заспівати тільки жінка! Це тихі колискові, молитовне звернення до Божої Матері або вечірньої зіроньки, сповнена високого чуття пісня про маму і її дорогі й натружені долоні. І в ці хвилини загостреного сприйняття відчутого відходять на другий план думки про первісну належність бандури до чоловічих рук, а бандурництва - до чоловічого ремесла, і в бандуристці бачиш не лише рятувальницю кобзарства за трагічних часів його тотального знищення, але й митця, запаленого священним вогнем прадавнього мистецтва. І тебе тоді не покидає думка про те, що Галина Топоровська є однією з небагатьох бандуристок, яка заслуговує честі належати до гурту кобзарського братства, метою якого є послідовне досягнення унікального національного явища, як світоглядово-філософського способу власного життя.

N. Suprun

KOBZARSTVO - A WAY OF LIFE

Throughout the centuries, the kobza-bandura has accompanied countless musicians/bards, some famous and others totally unknown to us, who cultivated the Ukrainian national spirit, in its purest, most idealistic form. Their songs recounted Ukraine's often tragic, but also triumphant history. As Olena Pchilka, the well-known poetess once stated after a bandura concert, "If I was ever forced to fight the Ukrainian spirit, I would start by gathering all the kobza-banduras and burning them, so powerful is their message." Imagine the emotions evoked in today's day and age, when listening to this powerful instrument in the hands of an accomplished bandurist and vocalist, whose beautiful, classically trained voice seems too dynamic to be contained in such a petite woman. Such was my experience when I attended the concert of Halyna Toporovska, bandura soloist of the Rivne Philharmonic Symphony Orchestra. The concert was dedicated to the memory of

Mykola Czorny-Dosinchuk, "Apostle of the Bandura," Editor of the music-literary magazine "BANDURA," and Executive Director of the New York School of Bandura. The evening included many traditional dumy and folk songs, but also contemporary lyrical and instrumental pieces, as well as some original compositions of the performer, whose accomplished career encompasses the true meaning of "Ukrainian kobzar" and urges us to explore the history of this particular phenomenon.

A look at the historical annals of kobzarstvo... The period during the Kozak State, according to Hnat Khotkevych, kobzar performer and scholar, was "a very conducive epoch for the realization of the musical spirit of the nation," when the role of the bandura was to "evoke a deep, spiritual movement, and sing about woes." Kozak-kobzars led armies into battle, and as P. Kulish stated, "the bandura and its song were second only to

prayers to God.” However, if this era brought us the genius composers of dumy and songs, then with the destruction of the Zaporizhian Sich and serfdom, the face of the bandurist changed from a mighty warrior to a blind, wandering kobzar or lirnyk, oppressed and often physically abused, whose memories eventually forgot many of the songs and dumy. Even so, they remained the stalwart guardians of Ukrainian history, song and spirit. The wandering kobzar upheld a European tradition borrowed from the Arab world, of medieval troubadours and minstrels. The most talented of the kobzars were Ostap Veresai, Ivan Kravchenko, Kruikovsky, and others. In the 1870’s, some of the kobzars gave concerts throughout Ukraine and Russia, beginning a new trend of the kobzar-performer.

At the turn of the century, a new “intellectual” kobzar emerges, who combines both the oral folk traditions and the more academic approach. For example, Hnat Khotkevych, an engineer by profession, was an avid musician, academic and cultural activist. In 1908, M. Lysenko included a class in traditional bandura playing in the Kyiv Music and Drama School. This could be considered the beginning of a new pedagogical approach to bandura development, which was continued by Khotkevych, who in 1925 became the founder of a higher professional school for bandura performance. With Khotkevych’s death in 1938, the development of his sociological, historical-ethnographic kobzar ideals and achievements were halted; his published documents and various manuscripts were locked in a restricted-access archive, stamped “Circulation Forbidden.” During the Soviet period, when kobzarstvo was strongly persecuted and repressed, a new form of bandura performance emerged which was not foreseen by Khotkevych, that of female solo and ensemble performance on the bandura. So although the imperialist, totalitarian regime managed to bury this traditional art form and the academic works of its elite, the bandura itself persevered in the hands of women, who developed new possibilities for this ancient instrument.

Today, along with the classical approach to bandura instruction being taught in beginner, intermediate and higher institutions of music education, there is also the recognition of the need to incorporate the traditional roots of kobzarstvo. On the wave of Ukrainian national awareness in the late

1980’s, Mykola Budnyk headed a movement for the rebirth of kobzar traditions, teaching youth how to build their own instruments, how to play traditional kobzar repertoire as well as experimental repertoire which is an extension of the natural development of the instrument. In 1997, on the occasion of the 120th Birthday of Hnat Khotkevych, a retrospective of traditional kobzar arts was held in Kharkiv, to show how just how alive the traditions remain.

There exist a number of different schools of bandura playing, which can basically be broken down into the following categories: 1) the academically-trained performer, who plays a chromatic instrument; women, whose repertoire includes instrumental compositions-transcriptions and lyrical songs with accompaniment; and men, whose repertoire differs slightly from the women’s, because it also includes some of the more traditional kobzar songs; 2) the learned musician, represented by the bandura schools of the US, Canada and Australia, who inherited the traditions of Khotkevych, referred to as the Kharkiv-school of bandura, using all fingers of both hands in playing the instrument; and 3) the renaissance-kobzar, who recreates the authenticity of the wandering minstrel-bard in both the spiritual, philosophical approach to life and in the traditional performance style on a reconstructed instrument.

Halyna Toporovska, whose song, music, recitation and varied repertoire led me on the above discourse on kobzarstvo, recently marked the 25th anniversary of her bandura career. After completion of the Rivne Music College, she was admitted to the prestigious Kyiv Conservatory. Halyna gave countless performances in university auditoriums, the National Shevchenko Museum and other concert halls, at various festivals and competitions in Rivne, Kyiv, Kharkiv, Lviv, Dnipropetrovsk, Sumy, Zhytomyr, Ivano-Frankivsk, Lutsk, Truskavets, Sambir. After completing her studies in Kyiv, she became a dedicated pedagogue at the Music College and Cultural Institute of Rivne.

This bandurist’s repertoire is constantly changing, expanding and pushing the limits not only to affirm the performer’s capabilities, but also to show the wide range of genres, not only lyrical and particularly the epic, which are possible for women to perform. Most importantly, she has created her own style and written original compositions, which combine recitation, vocals, instrumental,

prayer, etc., demonstrating her individuality, creativity and professional training. She is a real master of her trade, remaining true to the kobzar principles of searching for truth, pledging allegiance to your nation, and striving to further your own creative development.

Her instructor, Anatoliy Hrytsay, was very instrumental in fostering those principles. Hrytsay studied with Volodymyr Kabachok, who was a student of Hnat Khotkevych -- and so, the folk traditions were handed down through the generations. Hrytsay, considered an authoritative and classic pedagogue, has worked selflessly for over 40 years, having founded a bandura school in Rivne, which is known throughout Ukraine. His student, Halyna Toporovska followed in his footsteps, and in the past 15 years has not only been recognized as an accomplished soloist, but has worked tirelessly in the promotion of the bandura, gaining the respect of her colleagues, students, listeners and supporters of Ukrainian music. She has hundreds of concert, festival and competition performances under her belt, tens of completed concert programs, published a collection of her original compositions for the bandura, and perhaps most importantly, nine graduates of her class who have taken the lead of their beloved instructor.

"Kobzarivna Halya," as she is affectionately called, is known and loved by a whole generation of kobzars - Ivan Nemyrovych, Andriy Bobyr, Pavlo Suprun, the Lytvyn brothers, Vasyl Nechepa, Ostap Stakhiv, Volody-

myr Kushpet, Volodymyr Horbatiuk, Mykola Budnyk and others. The All-Ukrainian Union of Kobzars invites Halyna to participate in their Great Council meetings and various events, which take place at the Ukrainian House Kobzar Hall. At these concerts, the audience listens in awe, as this diminutive kobzar-woman full of strength, vitality and emotion sings of the Black Sea storm, or the slave-market in Kaffa, or Yaroslavna's cry or the kozak-bandurist, of kozak graves or the bells of Chornobyl. She creates an energy-field, where the spirit of the painful past intertwines with that of present-day complexities. And yet she also evokes gentle, soothing images in her lyrical songs -- quiet lullabies, prayerful entreaties to the Virgin Mary or to the evening star, loving words about a mother and her hands, which have worked so hard. It is at these times, when you are so enraptured by this bandurist's performance, that you can easily forget the oft-repeated thought that the bandura was originally meant for men and that this is a man's profession.

In Halyna Toporovska you not only see a woman who helped save the kobzar art form during the tragic period of its almost total annihilation, but also someone who has committed herself -- heart and soul -- to its preservation and further development. She has truly earned the right to be a member of the kobzar brotherhood -- those who promote the kobzar way of life by their own example.

*Остап Венгерчук з Павлом Супруном
Ostap Wengerchuk with Pavlo Suprun*

На фото - адміністратор журналу "Бандура" Остап Венгерчук біля сліпого кобзаря Павла Супруна, коло стін відбудованого Михайлівського собору, Київ, жовтень 2000 р.

Павло Степанович Супрун живе в Києві. Він продовжує і розвиває традиції, виконуючи історичні пісні, а також складає твори сам. Найбільш відома його композиція - "Дума про Чорнобиль" на слова поеми Миколи Чичкана.

Photo - Administrator of Bandura magazine Ostap Wengerchuk with kobzar Pavlo Suprun. Most contemporary kobzari receive conservatory training rather than studying with kobzar masters. Pavlo Stepanovych Suprun is a contemporary blind performer who lives in Kyiv. He tries to continue and develop the traditions of old by singing epic and historical songs and by composing his own material in the traditional vein. His best known composition is Duma pro Chornobyl' which is based on a poem by Mykola Chychkan.

Про кобзарів на ІНТЕРНЕТІ:
<http://www.brama.com/art/kobzar.html>

ЛЕТІТЬ, СОКОЛИКИ, ВИСОКО!

Почалося все з того, що десять років тому до викладача Чернігівської дитячої музичної школи № 1 Валентини Володимирівни Іщенко прийшов кобзар і лірник Василь Нечепа і попросив:

- Валю, навчи мого Романа грати на бандурі.

Прохання було настільки несподіване, що вона розсміялася. Досі її учнями були виключно дівчата. І в ансамблі бандуристок, яким керувала довгі шістнадцять літ, також були дівчата - учениці музичних шкіл міста. Так уже склалося, що бандура - давній чоловічий музичний інструмент - поступово перейшла до тендітних жіночих рук. Не лише в Чернігові, а скрізь в Україні. Хлопці дуже рідко виявляли бажання вчитися по класу бандури. Нечепу вона поважала і відмовити не могла. Сказала тільки, що в такому разі треба знайти ще хоча б двох хлопчиків. І знайшла, знову ж подачі Василя, у Романовій же школі. Восьмирічні Валерій Луцик, Роман Нечепа і Юрій Сучков стали її першими учнями.

Після року занять у підготовчій групі, коли хлопчаки навчилися перебирати струни і співати, не оглядаючись щохвилини на басы, Нечепа запропонував повезти їх на Всеукраїнський фестиваль народної творчості "Хортиця", присвячений 500-річчю запорозького козацтва. Нехай, мовляв, подивляться, проймуться національним духом. Нагадаємо, що було це влітку 1991 року.

У Запоріжжі їх несподівано запросили взяти участь у концерті.

Та ми ж ще тільки-тільки починаємо, жодного разу не виступали на великій сцені, - хвилювалася Валентина Володимирівна.

Але Нечепа наполіг: нехай привчаються, колись же треба зробити перший крок.

Народна пісня "Було колись, на Вкраїні" у виконанні хлопчиків-бандуристів мала величезний успіх. І хоч це були перші кроки, пошук та експеримент педагога і дітей, після "Хортиці" прийшла впевненість, що вони на правильному шляху, що треба працювати, шукати репертуар, іти далі.

Тоді ж народилася і назва колективу - "Соколики". Гарна, якась дуже пісенна, українська.

Сьогодні в ансамблі 20 хлопчиків від десяти до п'ятнадцяти років. Усі вони дуже

різні, зі своїми характерами, уподобаннями і захопленнями. І підходу до себе вимагають іншого, аніж у роботі з дівчатами. У чомусь з ними важче, у чомусь легше. Хлопці впевненіші, не губляться в екстремальних ситуаціях, дуже наполегливі в роботі. Пальці до крові збивають струнами, але ніколи не стогнуть, не скаржаться, що їм боляче. Здавалося б, малі, а сила чоловіча, мужність, наполегливість у кожного, хто взяв до рук бандуру.

І пісні їм подобаються героїчні, маршові, козацькі й чумацькі: "Прощай, город наш рідненький", "Розвивайся, зелений байраче", "Отамане, батьку наш", "Ой, на горі вогонь горить". Цього року взяли до репертуару стародавню рекрутську "Ой, як будуть, моя мати". З задоволенням співають жартівливі народні "Та літав комар по лугу", "Та орав мужик край дороги", "Музика на весіллі". А як гарно звучить у їхньому виконанні старовинна "Де згода в сімействі"!..

Сучасні міські хлопчики, вони, знімаючи джинси, светри та кросівки й одягаючи шаравари, сорочки-чумачки, взуваючи чоботи, підперезуючись поясами, вмить стають іншими. Відбувається щось дивовижне. У хлопців стають інші обличчя, вони немов підрастають, розправляють плечі, інша хода, інша поведінка. В українському народному костюмі, переконана Валентина Володимирівна, є якась магія, генетична сила, козацтво озивається!

Коли хлопці, співаючи, входять в образ, міняються їхні обличчя, очі горять. Бандура - особливий інструмент. У ній, як і в народній пісні, живе людська душа, розкривається найчистіше і найкраще людської сутності. А якщо це ще й пісня про кохання, тоді то справді диво. Українська пісенна лірика виховує в людині, а маленькій поготів, найкращі почуття.

До "маминих зборів" підготувала Валентина Володимирівна з кожним своїм вихованцем народну пісню про кохання. Вони назвали цей прекрасний концерт "Для тебе, мамо". Десять синів подарували мамам десять пісень.

"Сонце низенько, вечір близенько, спішу до тебе, лечу до тебе, ти ж моє серденько" - ловила мама ніжні слова синові пісні. "Ти ж не лякайся, що ніженьки босії змочиш в холодну росу..." - дзвеніли струни бандури і

найрідніший у світі голос. “Вечір надворі”, “Гаю, гаю, зелен розмаю”, “Чорнії брови, карії очі” - кожна пісня мала свою адресу, торкалася серця. Слухаючи синів, мами плакали. Хто зна, коли востаннє чули вони слова любови й ніжності. А мовлені з вуст си-на, вони ще бажаніші й дорожчі.

“Соколики” - то як велика дружна сім’я. Найважче Валентині Володимирівні розставатися з ними.

- Хлопців дуже важко виховувати, а ще важче відривати від серця, - каже вона.

Але закінчуються роки навчання в школі, і настає час розлуки. Хтось з її “соколиків” вступає до музичного училища, хтось до іншого навчального закладу. Проводжаючи їх у самостійне життя, вона по-материнському зичить їм щастя й добра. Щоб ніколи не були порубані, постріляні, китайкою покривані. Це - слова з їхньої пісні “Ой, на горі вогонь горить”, де в долині козак лежить - порубаний, постріляний, китайкою покриваний. Вона тривожиться за них - час бо нині неспокійний, війна на Балканах, у Чечні, хто вгадає їхню долю?

Прощаючись з ними, бажає, щоб вони несли в житті козацьку славу, наш український незламний дух, нашу народну пісню, навчили любити її своїх майбутніх дітей.

А крила “Соколиків” міцніють. У них уже своя творча біографія. Вони дуже люблять виступати в Києві, в Кобзарській світлиці Українського дому, куди їх уперше привіз знову ж таки Василь Нечепач. Тут їх тепло приймають, на зустрічі з ними приходять відомі кобзарі й бандуристи, слухають, підтримують добрим словом і порадою.

Побували “Соколики” й у Львові, гостювали у тамтешнього ансамблю хлопчиків-бандуристів “Гамалія” Палацу дітей та юнацтва. Господарі прийняли їх дуже гостинно, розібрали по сім’ях, показали місто, возили в гори. На прощальному концерті разом заспівали “Взяв би я бандуру”. Тепер би львів’ян до себе запросити, але де взяти кошти?

Дзвеніла пісня “Соколиків” і на Вересаєвому святі в Сокиринцях, куди збирається усе козацьке братство України, виступає Національна капеля бандуристів, на козацькому святі в Батурині, на Співочому полі в Березні. Співали вони й на відкритті пам’ятника Шевченка на Чернігівському валу, виступали в школі мистецтва Славутича.

Соліст ансамблю Руслан Пінчук - лауреат Всеукраїнського конкурсу “Золота струна” в Донецьку, а Сашко Козянюк нещодавно

- у січні 2000 року отримав III премію Першого Всеукраїнського конкурсу молодих виконавців у Луганську. Вони та й інші хлопці - дуже перспективні діти, їм обов’язково треба вчитися далі.

Усі ці роки Валентина Володимирівна, сама прекрасна співачка, учасниця тріо бандуристок “Журавка”, у роботі з ансамблем відчуває постійну підтримку добрих людей. Це насамперед директор музичної школи Ольга Андріївна Астаф’єва, директор обласної філармонії Іван Олексійович Семененко, фольклорист Владислав Григорович Бойко і ще багато інших. Та справжнім хрещеним батьком “Соколиків” став заслужений артист України Василь Григорович Нечепач. Хоч його син Роман уже студент музичного училища, кобзар по-батьківськи дбає про “Соколиків”. А нині відкривається нова грань їхньої творчої співдружності.

- Завжди мріяли виступити з Василем Григоровичем, разом заспівати, - говорить Валентина Володимирівна,

- Раді, що нині маємо таку щасливу нагоду - у концерті на сцені Національного палацу “Україна” в Києві показати композицію “Краю мій кобзарський, сіверська земля”. То велика честь і відповідальність - виступати на головній сцені України.

І мрія здійснилась! У квітні 1999 року цей проєкт увінчався успіхом - зал бурею оплесків вітав юних бандуристів з Василем Нечепачем, які заспівали старовинну козацьку пісню “Прощай, город наш рідненький.”

У квітні 2000 року “Соколики” приготували творчий вечір до свого 10-літнього ювілею.

- Ми запрошуємо усіх - говорить Валентина Володимирівна, - хто цікавиться нашим мистецтвом, хто хоче з нами разом заспівати і побрататися. Наша адреса: Україна 14000, м. Чернігів, вул. Т. Шевченка, 23.

Народний художник Іван Сколоздра - “Ой у гаю зелененькім” (фрагмент)
Folk artist Ivan Skolozdra - “In the Green Forest”

ON OUR BACK COVER

L. Kuzmenko

FLY HIGH, SOKOLYKY* !

It all began 10 years ago, when Valentyna Ischenko, an instructor at the Chernihiv Music School No.1 was approached by the well-known kobzar and lirnyk Vasyl Nechepa, who asked her to teach his son Roman to play the bandura. The request was so unexpected, that she had to laugh. Until now, her students were all girls, and the members of the ensemble she directed for over 16 years were also all girls, students of the various city music schools. Somehow over the years, this traditionally male-dominated instrument had gradually fallen into the gentle hands of female musicians, not only in Chernihiv, but also throughout Ukraine. Boys rarely showed any interest in studying the bandura. However, Nechepa was well respected and his request could not be denied. She sought out two more boys, both from Roman's class, who wanted to study the bandura, and the three 8 year-olds- Roman Nechepa, Valeriy Dudyk and Yuriy Suchkov became her first students.

After their first year of studies, when they became confident enough to pick through the strings and sing without nervously glancing at their basses, Vasyl Nechepa suggested we take them to the All-Ukrainian Folk Festival "Khortytsia," dedicated to the 500th anniversary of the Zaporizhian Kozaks, so that they could experience the Ukrainian spirit. This was in the summer of 1991.

In Zaporizhia, they were unexpectedly invited to participate in the concert program. Considering these students were just beginners, Valentyna was very anxious about their first appearance on a grand stage. However, Nechepa persisted, saying that they had to take the first step and learn sometime soon.

The folk song, "So It Was Once, in Ukraine" performed by the boys, was a big hit with the audience. And although this was an experiment for both students and instructor, "Khortytsia" served as an encouraging impulse to work harder, seek out appropriate repertoire and move ahead.

It was at this time that the group's name was born -- "Sokolyky" -- very uplifting, melodious and Ukrainian.

Today the ensemble numbers 20 boys aged 10-15 years old, all of them very different in character, likes and interests. They require a different approach than teaching girls, as some things come easier for them, others harder. They seem surer of themselves, particularly in

difficult situations and are very hard workers. They can play their fingers to the bones, but would not complain even when those fingers are raw and bleeding. It would seem they are still so young, but they demonstrate manly strength and perseverance when they play the bandura.

They enjoy playing heroic, march, kozak and chumak songs: "Farewell, Our Native City," "Otaman, Our Father," "The Fire Burning on the Mountain." This year, they have added other old songs to their repertoire including various humorous folk songs.

As these ordinary, contemporary city boys take off their jeans, sneakers and sweaters, and put on their sharavary (kozak pants), embroidered shirts and boots, a transformation takes place. Their faces take on a different demeanor, their shoulders become broader, their walk becomes more confident and their behavior changes. Valentyna Ischenko is convinced that the Ukrainian folk costume carries some magical, mystical power that awakens the kozak genes in each of these boys.

When the boys begin to sing, their eyes light up their faces. The bandura and the folk song bring out the human spirit, uncovering what is most pure and good in each person. And when the song is about love, then truly the best emotions surface.

To help celebrate the mothers of the ensemble, Valentyna Ischenko taught each of ten students a folk song about love. They presented a concert entitled "For You, Mother," in which ten sons gave the gift of song to each of their mothers. The gentle lyrics sung by these young boys moved their mothers to tears- who knows when last they heard such words of love, and when spoken by their beloved sons, those words are even nearer and dearer.

"Sokolyky" are like one big, happy family, and their instructor Valentyna Ischenko says that although it may be difficult at times to teach them and raise them properly, she finds it even harder to part with them. But the years pass, and the students eventually graduate from her class. Some move on to Music College, others to some other higher educational institution. As they leave her and enter into adulthood, Valentyna wishes them the best life has to offer and gives them her maternal blessing.

She hopes they will carry on the glorious kozak traditions, remain strong in spirit, nurture

their love of Ukrainian song and teach their own children to nurture and love it as well.

"Sokolyky's" wings grow stronger. They enjoy playing in Kyiv at the Kobzar Hall of the Ukrainian House. Here they have the opportunity to meet well-known bandurists and kobzars who come to support them. "Sokolyky" have also traveled to Lviv, as guests of the local boy's ensemble at the Children and Youth Palace. The children stayed with different families and were taken on excursions in the city and to the mountains. At the final concert, both ensembles together performed "I Would Play My Bandura." If the economic situation were better today, the Lviv hosts would surely happily invite the ensemble back again.

"Sokolyky" also performed at the Veresay Festival in Sokyryntsi, where all the kozak brotherhood of Ukraine gathered, and the National Bandurist Chorus performed at the kozak festival at Baturyn. They also sang at the unveiling of the Shevchenko monument at the Chernihiv Wall, and at the Arts School in Slavutych.

Ruslan Pinchuk, a soloist of the ensemble is a laureate of the All-Ukrainian "Golden String" Competition in Donetsk; Sashko

Kozianko in January 2000 received third place in the First All-Ukrainian Competition of Young Artists in Luhansk. They are only two of the many talented students with potential who need to continue their studies.

Valentyna Ischenko, who is a wonderful singer in her own right and a member of the trio "Zhuravka," has been fortunate to have the constant support of many good people: First and foremost, the Music School Director, Olha Astafyeva; Ivan Semenenko - the Director of the Oblast Philharmonic; the folklorist Vladyslav Boyko, and many others. The true godfather of the ensemble is Merited Artist of Ukraine, Vasyl Nechepa. Though his son Roman is already a student of the music college, the kobzar still keeps a fatherly eye on the ensemble. Valentyna had long dreamed that the ensemble would one day perform together with Nechepa, and this dream became a reality on the stage of the Ukrayina Palace in Kyiv in April 1999. In April 2000, "Sokolyky" will present their 10th Anniversary Concert.

Our address: Ukraine 14000, Chernihiv Vul. Shevchenka 23.

*Sokolyky is the Ukrainian word for small hawks.

Ірина Кметь

ПЕРЕДРІЗДВЯНИЙ КОНЦЕРТ ЮНИХ БАНДУРИСТІВ У ЛЬВОВІ

Ірина Кметь - Iryna Kmet

Пісня - душа народу, невичерпне джерело традиції та надхнення, тло, на якому розвинувся один з найпрекрасніших голосистих символів України - бандура. І справді, котре вже століття минає від того дня, коли цей інструмент опинився у славних руках першого запорожця-кобзаря - Перебенді, чи козака Мамаю, яких давно вже

немає. І залишилася бандура чистою і неповторною. І навіть у ХХ ст., в епоху телебачення, радіо та електронної музики,

звучить ніжно і проникливо її голос - в руках як відомих, так і молодих бандуристів-початківців.

Холодний морозяний вечір 25 грудня 1999 року. Давній княжий Львів уже вкотре поринув у зимову круговерть заметілі. У вікнах 1-ї музичної школи ім. А. Кос-Анатольського виблискують вогники палаючих свічеч, відображаючись у портретних задумливих і живих очах Й.С. Баха, В.А. Моцарта, М. Лисенка. Це світло гармонійно вливається у святкову атмосферу різдвяного концерту і непомітними духмяними пахощами воску розсіюється по всьому залу, зачіпляючись за рояль чи ялинкові прикраси. Поволі зал наповнюють глядачі. Серед них - викладачі-бандуристи музичних шкіл Львова, відомі композитори, автори пісень та музичних обробок колядок, що звучали того вечора зі сцени, інші поважні гості: Оксана Герасименко, Степан Козак, Марія Сорока, співачка Львівської опери Марія Машак, прапра-

внучка Т. Г. Шевченка Наталія Лисенко, яка приїхала з Києва та ін. Присутність таких поважних гостей надавала особливої урочистості концертові, збільшувала відповідальність юних бандуристів.

Уже через кілька хвилин на сцені звучали колядки в обробці Оксани Герасименко та Надії Севби у виконанні молодшого ансамблю бандуристів, ознаменуючи початок концерту. Події чудесної Різдв'яної ночі з колядою "В Вифлеємі новина" ожили у співі дуету учениць школи Катрусі Антонів та Олі Пик. Барвистий букет різноманітних творів запропонували глядачам учениці 1-3 класів. Незважаючи на невеликий досвід (для декого це був перший виступ), Аня Бринько, Оксана Шпик, сестри Оля та Марта Пик, Олена Гладка, Катруся Антонів виявляли вправність та вміння володіти своїм диво-інструментом. У їхньому виконанні прозвучали пісні "До св. Миколая", "Мати до-ню колихала", "Миколай" (в обр. Н. Севби), "Божа наречена" (муз. М. Сороки, обр. Н. Севби), "Повішу я колисочку".

Своєрідною генеральною репетицією перед випускним іспитом став цей перед-новорічний вечір для Ірини Нички. Елегійного та романтичного настрою навіяла усім пісня "Гудуть вітри" (муз. Оксани Герасименко), п'єса Фібіха з циклу "Спогади".

Надзвичайно відповідальним було для юних бандуристів виконання пісень на музику Оксани Герасименко чи Степана Козака. Адже, кожен з нас, співаючи, нишком поглядав на відповідні місця у залі, намагаючись щось прочитати в очах музиканта. Чи достатньо реальними стали музичні їх образи на сцені, чи так бачив свій твір автор? Ці запитання сповнювали мене під час виконання пісні "Народи мені, дівчино, сина" на музику Ок. Герасименко, чи "Народної пісні" на музику С. Козака (виконаної в дуеті разом з Іриною Літ-ник, ще одною колишньою випускницею класу Н. Севби).

У виконанні випускниць школи прозвучала низка українських колядок: "Чудесна зірка днесь сіяє" (обр. О. Герасименко) - дует у складі Марти Кость та Мар'яни Маланюк, "Дивная новина" (обр. О. Герасименко) - дует Мар'яни Маланюк та Марії Семен. Ще одну колядку із циклу обробок Ок. Герасименко - "Возвеселімся всі разом нині" я мала можливість виконати разом з Іриною Літ-ник. Побажання щасливого Нового року при-

сутнім всі ми висловили піснею "Із-за хмари".

Швидко промайнув час, відлунали на завершення колядки на муз. С. Козака в обр. Н. Севби. Мерехтливі свічки тихенько доплакували стікаючими восковими сльозами і канули в сутінках зимового Львова. Святковий концерт закінчився.

У серцях глядачів залишилися теплі та приємні враження; у юних артистів - радість від оплесків; у педагога, наставника та організатора свята - Надії Михайлівни Севби - віра у наступне покоління бандуристів. Адже для вчителя цей рік і концерт стали навіть ювілейними - саме цими днями сповнилося двадцять років від того часу, коли Надія Михайлівна почала у цій школі виховувати юних бандуристів. А бандурі залишилася впевненість, що і в XXI ст. її душа житиме і втілюватиметься у нових Орфеях-Перебендах.

Iryna Kmet

PRE-CHRISTMAS CONCERT OF YOUNG BANDURISTS IN LVIV

Song -- the spirit of a nation, the inexhaustible source of tradition and inspiration, the basis on which the bandura, one of Ukraine's most beautiful, vocal symbols originated. How many centuries have already passed since this instrument first fell into the hands of the first kozak-zaporozhetz Perebendya, or Kozak Mamay- both long-gone? Yet the bandura remains pure and irreplaceable. Even in the 20th century, in the age of television, radio and electronic music, its poignant yet gentle sound is heard, whether performed by known virtuosos or young beginners.

December 25, 1999 was a cold winter evening in Lviv. Candlelight peered through the windows of Music School No.1 named after the composer Kos-Anatolsky, and lit up the pensive portraits of J.S. Bach, W.A. Mozart, and M. Lysenko that line the recital hall wall. The audience filing into the hall included many familiar faces: bandura instructors from various Lviv music schools, well-known composers--many of whom wrote the lyrics or musical adaptations for carols included in the evening's program, and other special guests such as Oksana Herasy-

menko, Stepan Kozak, Maria Soroka, Lviv opera singer Maria Mashchak, the great-great-granddaughter of Taras Shevchenko-Natalia Lysenko from Kyiv, and others. Their presence added to the festive ambience and increased the responsibility of the young performers to do their best.

The concert began with a carol arranged by Oksana Herasymenko and Nadia Sevba, and performed by the younger bandura ensemble. In the carol, "Tidings from Bethlehem," the wonders of Christmas night were brought to life by the duet of Katrusia Antoniv and Ola Pik. A colorful bouquet of songs, performed by students of classes 1-3, included "For St. Nicholas," "Mother's Lullaby for Daughter," "St. Nicholas" (arr. N. Sevba), "God's Betrothed" (mus. M. Soroka, arr. N. Sevba), "Hanging the Cradle." Despite the relative inexperience of these young performers (for some, this was their first concert ever!), the group comprised of Anya Brynko, Oksana Shpik, sisters Ola and Marta Pik, Olena Hladka and Katrusia Antoniv demonstrated their ability to master the bandura.

Iryna Nychko's performance of the romantic and sentimental "The Wind's Humming", (music by Oksana Herasymenko) from Fibich's piece "Memories," served as a dress rehearsal for her upcoming graduation examinations.

All of us young bandurists felt particularly pressured when playing pieces written by Oksana Herasymenko and Stepan Kozak, who were in the audience. Our eyes searched

out the composers in the audience to see if their expressions gave any clue whether we were doing justice to their musical compositions, and were the interpretations as expected. These were definitely questions in my mind, when I performed "Bore Me a Son" (mus. O. Herasymenko) and "Folk Song" (S. Kozak), in a duet with Iryna Litnyk, another alumni of N. Sevba's class.

Graduates of the school performed a number of Ukrainian carols: "Wondrous Star That Shines Today" (arr. O. Herasymenko) performed by the duet of Marta Kost and Mariana Malaniuk; "Wondrous Tidings" (arr. O. Herasymenko) performed by Mariana Malaniuk and Maria Semen. Iryna Litnyk and I had the opportunity to perform another carol. "Let Us All Rejoice Today," also of the cycle of Christmas carols arranged by Oksana Herasymenko. Together we all wished our audience the best in the New Year with the song "From Beyond the Cloud."

The evening passed quickly, and for the finale, the carols of Stepan Kozak, arranged by N. Sevba drifted through the hall, as the candles quietly wept their last tears. The audience left with warm hearts and uplifted souls, the performers rewarded with sincere applause. Everyone was grateful to the main organizer and spirit of this memorable event-Nadia Sevba. Nadia Sevba has served as the bandura instructor in this school for twenty years, working with a new generation of bandurists that will carry on the legacy of Orpheus-Perebendyas into the 21st century.

Ансамбль бандуристів Дитячої музичної школи № 1 м. Львова, керівник Надія Севба (перший ряд, четверта зліва) * Bandura Music School #1 Ensemble from Lviv, Director Nadia Sevba (fourth from the left)

ДРУГИЙ МІЖНАРОДНИЙ КОНКУРС ВИКОНАВЦІВ НА УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ІНСТРУМЕНТАХ

Другий міжнародний конкурс виконавців на українських народних інструментах ім. Гната Хоткевича відбудеться у квітні 2001 року у місті Харкові, Україна.

(Про точну дату початку конкурсу буде повідомлено окремо).

Конкурс проводитиметься з таких спеціальностей:

- бандура (вокально-інструментальне та інструментальне виконавство),
- цимбали;
- сопілка;
- домра чотири-струнна;
- ансамблі бандуристів (склад учасників - не більше 6 виконавців)

До участі в конкурсі допускаються особи віком від 16 до 30 років, артисти концертних організацій і художніх колективів, студенти вищих і середніх музичних навчальних закладів. Лавреати попередніх міжнародних конкурсів (1 премія) до участі в конкурсі не допускаються.

Для участі в конкурсі подають такі документи:

- характеристику-рекомендацію з місця роботи або навчання;
- ксерокопію свідоцтва про народження;
- творчу автобіографію;
- три фотокартки (9x12) на глянцевому папері;
- анкету учасника з програмою по турах.

Порядок проведення конкурсу

Конкурсні змагання складаються з трьох турів, для ансамблів бандуристів - з двох турів. Порядок виступів на конкурсі встановлюється жеребкуванням перед першим туром окремо з кожної спеціальності й зберігається до кінця конкурсу.

До участі в другому турі допускається не більше половини учасників першого туру, які одержали не менше 18 балів за 25-бальною оцінковою системою. До участі в третьому турі допускаються не більше п'яти виконавців (ансамблів) з кожної номінації, які отримали найбільшу кількість балів.

Учасники другого туру нагороджуються грамотами за участь у першому та другому турах конкурсу.

Остаточний розподіл місць і премій між учасниками третього туру відбудеться на

заключних засіданнях журі з кожної спеціальності шляхом відкритого голосування по кожній кандидатурі окремо. Рішення журі є остаточними і перегляду не підлягають. Лавреати конкурсу зобов'язані виступити безкоштовно у заключних концертах конкурсу.

Огляд автентичного виконавства на традиційних кобзарських інструментах

У межах конкурсу відбудеться огляд автентичного виконавства на традиційних кобзарських інструментах: старосвітська бандура, кобза, торбан, гуслі, ліра. До участі в огляді запрошуються лише виконавці, які володіють традицією гри на діятонічних інструментах. (Виконавці на хроматичних інструментах участі в огляді не беруть). Вік учасників огляду не обмежено. Огляд буде проведено за один тур безпосередньо в колі слухачів, відповідно до традиції.

Виступ кожного учасника огляду - до 25 хв.

У програму обов'язково повинні входити традиційні кобзарсько-лірницькі твори, зокрема:

1. Дума.
2. Псальма
3. Кант
4. Народна (історична, або побутова) пісня (балада)
5. Народний танок.

Учасники огляду складають анкету й творчу автобіографію і надсилають їх разом із двома фотокартками (розміром 9x12 на чорно-білому глянцевому папері) до Оргкомітету до 31 грудня на вказану адресу:

310003 м. Харків, майдан Конституції, 11/13, Харківський державний інститут мистецтв імені І. Котляревського (на Міжнародний конкурс імені Гната Хоткевича) Окремо зазначити: "На огляд автентичного виконавства".

Учасники огляду забезпечуються помешканням і харчуванням, звільняються від сплати реєстраційних внесків. Особливі виступи на огляді нагороджуються пам'ятними відзнаками і подарунками. Передбачені виступи учасників огляду в громадських організаціях і установах, в навчальних закладах, на радіо і телебаченні. Більше інформації на міжмережі:

<http://www.kobzarstvo.alfacom.net/dva.htm>

В. Г. Кушпет, *Самовчитель гри на старосвітських музичних інструментах: Кобза О. Вересая, Бандура Г. Ткаченка Торбан Ф. Відорта*. Київ; LitSoft, 1997, 148 ст.

Ще не далекі від нас ті часи, коли в Україні були лише два типи бандури - чернігівська та львівська, різниці між ними - мінімальні. Правда, в обидвох моделей були деякі різновиди: звичайна дитяча, звичайна для дорослих і концертна з перемікачами. Навіть коли хтось сам зробив собі бандуру, вона звичайно вміщалася в параметри цих різновидів. Правда, з книжки А. Гуменюка¹ можна було прочитати, що бували ще інші бандури, навіть можна було побачити їх у музеї музичних інструментів, але у виконавській практиці це насправді не мало значення, бо таких інструментів на ринку просто не було. Що десь Г. Ткаченко грав на старосвітській бандурі, про це знало лише дуже маленьке коло друзів. А що вже говорити про кобзу чи торбан!

У пізніх 1980-х роках справи почали помаленьку мінятися. Коло друзів Ткаченка стало щораз більшати (дарма, що воно було дальше досить мале), щораз більше ентузіастів почали самі робити старосвітські інструменти. (Тут їх дещо випередила діаспора, бо в Північній Америці і К. Блум, і В. Вецал почали серійно виробляти такі бандури ще в другій половині 1980-х років). Щасливці засвоювали техніку гри в самого Ткаченка, інші може навчалися на підставі дуже скупих опублікованих матеріалів.

Приблизно в

той час В. Кушпет реконструював кобзу О. Вересая й відтворив його техніку гри на підставі матеріалів М. Лисенка².

Відносно легко було з торбаном, бо на ньому досить легко грати тому, що він вже опанував техніку гри на полтавській бандурі, де обидві руки грають по цілому діапазоні інструменту. Треба було тільки змайструвати сам торбан.

У ранніх 1990-х роках В. Кушпет записав на плівку низку пісень та інструментальних творів на усіх цих інструментах. Зацікавлення ними зростало, і Кушпет зрозумів, що свій досвід і знання треба передати іншим, а це, в наших обставинах, найоперативніше можна зробити підручником-самовчителем. На щастя, знайшлися меценати, які уможливили видання цієї праці.

Книжка поділена на три частини, кожна присвячена одному інструментові:

кобзі, старосвітській бандурі й торбанові. У першій (1-80) автор вияснює, як кобза відрізняється від бандури конструкцією, строєм та способом гри. Тоді Кушпет подає підстави теорії музики. Подавши дані про будову й стрій інструменту, автор подає найосновніші вправи гри на кобзі. Оскільки Вересаєва кобза - ладовий інструмент, подано точну табулятуру, де треба добувати кожен тон. Тоді подано, спершу інструментальні твори, а за ними й такі традиційні кобзарські пісні,

В. Г. КУШПЕТ

САМОВЧИТЕЛЬ ГРИ на старосвітських музичних інструментах

Кобза О.Вересая,
Бандура Г.Ткаченка,
Торбан Ф.Відорта

Київ-1997

як “Кисіль”, “Щиголь”, Про правду, Кант про Страшний суд, Думу про Хведора Безрідного і ще багато інших пісень.

Друга частина (81-136) присвячена старосвітській бандурі зі вступом самого Г. К. Ткаченка. Знову, після короткого Кушпетового вступу про інструмент, ідуть підставові вправи, а за ними такі традиційні інструментальні твори, як Горлиця, Метелиця, Молодичка, Млинок, а тоді канти про Потоп, Страсті Христові, та кобзарські пісні Біда, Побратався сокіл, про Морозенка, про Байду та багато інших неслухно призабутих пісень, чимало з репертуару Ткаченка.

Торбанові присвячено найменше місця (137-148). На початку подано основні дані про стрій цього інструменту, але підставових вправ не подано, оскільки на цьому інструменті ймовірно гратимуть передовсім ті, що вже засвоїли ази бандури. Репертуарний матеріал взято з Лисенкових записів від Ф. Відорта³.

Появу цього *Самовчителя* треба палко привітати, оскільки це вперше видано підручник гри на цих інструментах; до тепер існували тільки вищезгадані етно-музикологічні записи, які давали певне поняття про гру, але не мали ні систематичної програми навчання, ні репертуару.

У *Самовчителіві* знаходяться нечисленні технічні недоліки, наприклад у черговості інтервалів зменшена квінта повинна бути перед чистою квартою, можна б прискіпатися до слова “полутон”, замість загально прийнятого “півтон” (там таки). Дивно вражає заголовок “Про страшний час”, коли цей кант звичайно називають “Страшний суд”. Все ж таки, це дуже незначні недоліки, які ні в якому разі не зменшують великої вартості цього видання. До речі, зацікавлені можуть знайти інакші переспіви пісень Г. Сковороди у загально доступному виданні його творів у серії Шкільна бібліотека⁴.

Надіємося, що цей підручник причиниться до відродження призабутих інструментів і творення нового репертуару для них.

1. А. Гуменюк, *Українські народні музичні інструменти*. (Київ: “Наукова думка”, 1967).

2. М. Лисенко, *Характеристика музичних особливостей українських дум і пісень у виконанні кобзаря Вересая*, Видання друге. (Київ: “Музична Україна”, 1978)

3. М. Лисенко, “Народні музичні інструменти на Україні”, *Зоря*, № 1, 2, 5-10 (1894).

4. Г. Сковорода, *Сад пісень*, Вибрані твори. (Київ: “Веселка”, 1980).

А. Горняткевич
Альбертський університет, Едмонтон,
Канада

V. H. Kushpet. *Samovchytel' hry na starosvits'kykh muzhychnykh instrumentakh: Kobza O. Veresaia, Bandura H. Tkachenka, Torban F. Vidorta* [Self instruction manual on old style musical instruments: O. Veresai's kobza, H. Tkachenko's bandura, F. Vidort's torban]. Kyiv: LitSoft, 1977, 148 pp.

Until the late 1980s there was little choice in Ukraine for those who wanted to play the bandura; there were only the Lviv and Chernihiv instruments, with only rather subtle differences between them. To be sure, Heorhii Tkachenko was playing the traditional [*starosvits'ka*] bandura, he even had a following, but it was very small.

Then things began to change. Primarily on the basis of Mykola Lysenko's late 19th c. field work on Ostap Veresai, Vasyl' Kushpet reconstructed the latter's kobza and taught himself to play it. Soon he was performing not only the bard's repertoire, but started writing original compositions for this instrument.

Kushpet also took an interest in Tkachenko's traditional bandura and mastered its technique and repertoire as well. Finally, he did the same with Frants Vidort's torban, an instrument of which the latter was the last exponent in the late 19th c.

Armed with this experience on the one hand and his professional musical training on the other, Kushpet wrote a concise yet comprehensive manual which allows one with access to any of these three instruments to teach himself to play them.

The manual is divided into three sections, each devoted to one of the aforementioned instruments. In the first, Kushpet first points out how the kobza differs from the bandura in construction, tuning and playing technique. Having given the student the most fundamental exercises, he proceeds to introduce the traditional repertoire of the kobza. The second section is devoted to the *starosvits'ka* bandura; this section begins with an essay on the instrument by

Tkachenko himself. Again, elementary exercises are followed by traditional examples of dances and songs for this instrument. Mastery of the torban requires relatively little work from one who already has a good grasp of the Poltava playing style on the bandura, so the relatively short theoretical part is followed by pieces that were the traditional repertoire of the torban.

Anyone even remotely familiar with the great difficulties of publishing anything in

Ukraine today can only begin to appreciate the heroic efforts it must have taken Kushpet to put out this book. To have an instruction manual for any one of these three instruments would have been a major event in ethnomusicological circles; to have them all under one cover is cause for celebration indeed.

*Andrij Hornjatkevyc
Edmonton, Canada*

ЗАПИСИ БАНДУРНОЇ МУЗИКИ - RECORDINGS OF BANDURA MUSIC

ПЕТРО ГОНЧАРЕНКО - БАНДУРИСТ

Фірма "Євшан", 1995

Недавня вістка про відхід у вічність Петра Гончаренка наводить на сумну думку, що з кожним роком втрачаємо більше й більше живих зв'язків із великою бандурною традицією 1940-60-х років. У майбутньому будемо знати цих наших попередників виключно із їхніх звукозаписів, які здебільшого або давно зникли з ринку, або лежать неопубліковані в архівах. Тим більше щастя, що маємо тепер на ринку цю касетку фірми "Єв-шан", на якій задукоментована гра Петра Гончаренка - одного з найвидатніших бандуристів його доби.

Мої перші враження про Петра Гончаренка є з дитинства. Пригадую, як він заспівував на тлі Капелі бандуристів ім. Т. Шевченка "Ніч яка, Господи" (Цю пісню, до речі, можна почути на касетці). Пізніше, коли я сам почав грати в капелі при кінці 1970-х р.р., Гончаренко був одним із провідних інструменталістів і став наставником нам, молодшим. Одного разу після проби в капелянській домівці (де Петро Федорович жив і працював, часто цілодобово, над адміністрацією капелі), він пустив нам записи, які зробив ще в 1966 році, коли, за його словами: "знайшлося трохи часу повправляти". Це були чотири інструментальні твори на основі народних таночків. Ми слухали і роти роззявили - від технічної майстерности, іскрометної швидкости, блискучої артикуляції, грайливих і несподіваних зворотів. Зрозуміли в один момент,

скільки треба працювати, щоб досягнути подібного рівня.

Всього разом на касетці шість інструментальних творів: "Іхав козак за Дунай", Коломийка ("Мінорний танок"), Гопак, Полька, Козачок, Тропак - і вже тільки через них цей запис є необхідний у фонотеці кожного серйозного бандуриста. Також записано дванадцять вокальних номерів: "Дума про Богдана Хмельницького", "Ой, ішли наші славні запорожці", "Гей, у мене був коняка", "Тече вода в синє море", "Вечірня пісня", "Удовицю я любив", "У місяці липні", "Ніч яка, Господи", "Забіліли сніги білі", "Сонце низенько", "Ой гиля", "Дозволь мені мати".

Всі пісні й два інструментальні твори є взяті з довгограючої платівки КОЗАК МАМАЙ-БАНДУРИСТ, яка появилась в 70-х роках на RCA VICTOR Custom Records. Характерно, що скромний Гончаренко видав платівку анонімно. Додано чотири раніше неопубліковані точки, які ми слухали того дня в "бюро".

Тепер маєте нагоду послухати. ПЕТРО ГОНЧАРЕНКО - БАНДУРИСТ. Купіть. Вслухайтесь.

Повчійся. Наслідуйте, якщо можете.

Школа Кобзарського мистецтва видає Збірник інструментальних творів П. Гончаренка, упорядник Ю. Китастих, редактор О. Олійник. Його можна буде замовити у Школі, або ж у фірмі Євшан. Касетку можна замовити у фірми Євшан, див. сторінку 68.

Юліан Китастих

PETRO HONCHARENKO - BANDURIST

Yevshan 1995

The recent news of the passing of Petro Honcharenko leads one inescapably to the realization that with each year we are losing more of the living links to the great bandura tradition of mid-century. We can experience it now only through its recorded legacy, much of it consisting of long out of print or unpublished archival recordings. It is all the more welcome to have on the market this cassette, which documents the playing of Honcharenko and makes it clear that he was one of the great bandurists of his era.

My first impressions of Petro Honcharenko were from childhood: hearing him sing the solo in the love song "Moonlit and Starry Night" with the Ukrainian Bandurist Chorus (incidentally, this is one of the vocal numbers featured on the cassette). Later, when I myself started to play with the Chorus in the late 1970's, Honcharenko was one of its leading instrumentalists and a mentor to the younger players. Once, after a rehearsal at the UBC's building in Hamtramck (where he also lived and worked 24-hour days as administrator of the Chorus), he took a group of us aside and played a recording of four original instrumental pieces, based on folk dance tunes that he had made in 1966, when, as he said, he still had time to practice. It took our collective breath away -- with the sheer brilliance of his technique, the blistering tempo, the clarity of articulation, the

inventiveness and playful turns of the music. We understood instantly that this man had set us a very high standard indeed, and that years of hard work would be required to approach it.

The Yevshan cassette includes a total of six instrumental pieces -- the four we listened to that day and two others -- and these alone make it an essential addition to any bandurist's collection. There are also twelve vocal numbers, including a *duma* and several rare historical songs.

The vocal material and two of the instrumental pieces were previously issued on the out of print LP KOZAK MAMAI - BANDURIST that came out on RCA Victor Custom Records in the early 70's. Characteristically, the ever-modest Honcharenko released the LP anonymously.

PETRO HONCHARENKO-BANDURIST. Buy it. Listen to it. Learn from it. Emulate it, if you can. Bandura magazine editor Ola Oliynyk and myself are preparing an edition of Honcharenko's instrumental pieces. It will include transcriptions of all the instrumentals on the cassette along with several pieces he wrote for bandura camps in the late 70s and will be published later this year by the New York School of Bandura. It will be possible to order it directly from the School or through the Yevshan catalogue.

Julian Kytasty

KOBZAR

Epic Ukrainian Songs with Bandura sung and played by Andriy Kytasty

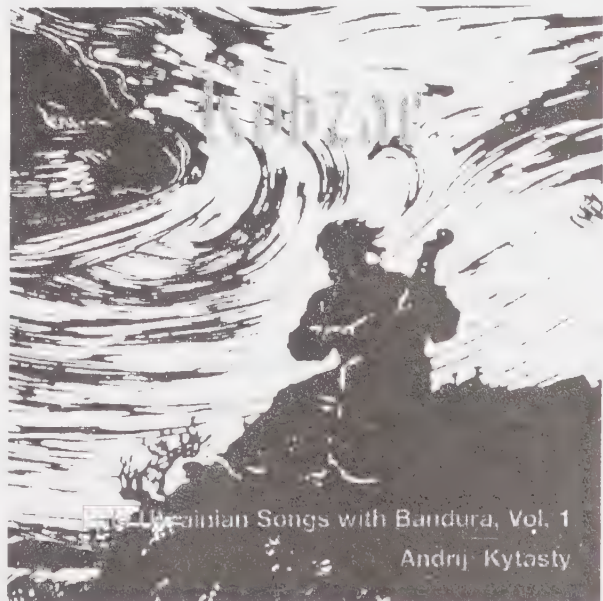
This CD was released in 1997. It contains 7 epic ballads and one instrumental composition for serious listeners: The Overseas Adventure, St. George the Dragon Slayer, Khmelnytsky's Song, My Black Field, Duma of a Dying Kozak-Bandurist, Duma about Petro Sahajdachny, Duma about the year 1933, Sounds of the Steppes.

It was the artist's intention to record Ukrainian "*dumas*", a genre that is becoming quite rare both in Ukraine and abroad.

Andriy Kytasty is an engineer by profession. He earned degrees both in chemistry and mechanical engineering. At age 20 he began to take bandura lessons from his older brother Victor and later from his father Hryhoriy Kytasty. Having studied piano and voice from his early years, he was able to learn basic bandura technique in a relatively short time. He was the first bandurist from the diaspora to earn an award and perform at Shevchenko's

Burial Mound in Kaniv, Ukraine.

As a performer, Andriy has a pleasant voice timbre and excellent diction -- qualities that are very important in epic repertoire, as

well as the necessary bandura techniques of glissando, tremolando, etc. In the first piece there is a glissando in the bass – an unusual and effective device. This is one of the best pieces in the collection. The second selection – Chant about St. George begins with an introduction that is much too delicate and sweet for what follows in the dramatic story itself. The following “Duma about the year 1933” is a very interesting composition (Music by L. Haidamaka, words by O. Veretenchenko). It begins with a recitation and a minimalist bandura accompaniment. A fully developed song form follows making a very original and effective combination. The remaining two compositions – “Duma about Sahaidachny” and “Sounds of the Step-pes” are by the father of the artist, Hryhoriy Kytasty.

This CD is serious in nature and the listeners will be amply rewarded. The interpretation is mu-

sical, expressive and stylistically authentic.

The artwork is interesting but makes reading the red letters on black and white graphic design very difficult to read. A little booklet with a brief bio about the artist and a few lines of explanation about the compositions would also help the Ukrainian as well as the non-Ukrainian listeners.

It is very commendable that Andriy Kytasty, who grew up in America, has preserved his heritage and has passed it to the future generations in such a convincing manner. This CD is worthy of attention both in Ukraine and the diaspora. We would like to convey our best wishes for future successes in the field of this rare bandura art!

To order by e-mail at: AKYT@aol.com., or by mail at: Gary Gebet, UOL Fund Raiser, 447 Aldwych Rd., El Cajon, CA 92020, (619) 447-1252, pysanka@msn.com

Yu Riy

КОБЗАР

Епічні українські пісні з бандурою, виконані Андрієм Китасти

Цей компакт диск вийшов у світ у 1997 році і містить серйозний репертуар – 7 епічних творів та один інструментальний. (Заморський похід, Святий Юрій-змієборець, Пісня Хмельницького на слова Степана Руданського, музика Андрія Китастого, Чорне моє поле, Дума про смерть козака-бандуриста на музику Андрія Китастого, Дума про Сагайдачного, Дума про 1933 рік, Гомін степів).

Задумом митця було увіковічнити думи, саме цей жанр, який зараз стає рідкісним, як в Україні, так і в діаспорі.

Андрій Китасти за професією інженер, закінчив університет з двома дипломами: хіміка та інженера-механіка. Почав вчитися гри на бандурі у 20 років від старшого брата Віктора, а пізніше – від батька Григорія Китастого. Маючи музичну освіту по фортепіано і вокалу, він швидко опанував бандуру. У 1980 році він був першим бандуристом, народженим поза межами України, який грав та співав на могилі Тараса Шевченка у Каневі.

Виконавець володіє гарним, чистим тембром голосу, доброю дикцією, що є дуже важливо при виконанні такого складного епічного жанру, до певної міри володіє технікою супроводу дум - гліссандо, тремоляndo, і т.п. Цікаво було почути гліссандо в басах у першому творі - “Заморському поході”. Можна сказати, що це один з найкращих творів, записаних на диску. “Святий Юрій” - другий твір має вступ, який сам по

собі занадто делікатний і ліричний, і тому не приготує слухача до драматичного змісту. Дуже цікавим твором є “Дума про 1933 рік” (музика Л. Гайдамаки, слова О. Веретенченка). Починається дума деклямацією на фоні бандурного акомпанементу у стилі мінімалізму, але згодом переходить на пісенну форму. Це гарно скомпонований твір. Два твори – “Дума про Сагайдачного” та “Гомін степів” – написав його батько, Григорій.

Цей компакт диск містить серйозні твори і слухачеві треба бути на це приготує. Твори виконані з виразом і музичально оформлені, притримуючись стилістичних вимог репертуару.

Найбільше зауважень стосується графічного оформлення диску: на чорно-білому фоні текст поданий червоними буквами губиться і його важко читати. Бракує також книжечки з інформацією про виконавця а також роз’яснення тексту дум як для українського так і для англомовного слухача.

Але треба дати признання виконавцеві, що незважаючи на те, що виріс на американській землі, він зберіг батьківську традицію і спромігся на такий проект, щоб передати свої знання далі – для наступного покоління. Бажаємо Андрієві дальших успіхів на ниві бандурного мистецтва!

Його робота заслуговує на пильну увагу слухача як в діаспорі, так і в Україні.

Ю. Рій

ГОПАК - НОРАК

П. Гончаренко
P. Honcharenko

Весело, жваво

Замовити компакт диск "Кобзар" можна через міжмережу за адресою: AKYT@aol.com. Поштова адреса: Gary Gebet, UOL Fund Raiser, 447 Aldwych Rd., El Cajon, CA 92020, (619) 447-1252 e-mail: pysanka@msn.com

Замовити збірник інструментальних творів П. Гончаренка та інші ноти для бандури та бандурних ансамблів можна через міжмережу: <http://members.nbci.com/bandura1/BanduraMusicBooks.html>

Ой, підемо, друже-брате! Українська колядка

Обр. О. Олійник
Авт. О. Олійник

Урочисто

1 бандура

2 бандура

mf

f

Ой, пі де мо, дру же бра - те, від ха ти до ха ти: сво їм брат тям ук ра їн цям

tr

p

mf

за ко ля ду ва ти. Сво їм брат тям ук ра їн цям за ко ля ду ва ти.

Ой, підемо, друже-брате, від хати до хати
Своїм браттям українцям заколядувати.

Ой, колядо-колядонько, яка ти нам мила,
Бо Пречиста Діва Мати Сина породила.

Вона його породила в місті Вифлеємі.
Засмутився людей Ірод аж в Єрусалимі.

А ми гарно колядуймо, Слава! - заспіваймо,
Народженого Ісуса щиро всі вітаймо.

Йому поклін, честь і слава, Він - Спаситель світу,
І на небі, і на землі від віку й до віку.

“ТРЕМБІТА” ФАБРИКА МУЗИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ У ЛЬВОВІ

Веб-сторінка:

www.lviv.net/bus/trembita

E-mail: trembita@mail.lviv.ua

Бандура - національний музичний інструмент України - без перебільшення вважається третім символом нашої держави і є невід'ємною частиною її духовної спадщини. Протягом XVII-XIX ст. паралельно з формуванням багатострунної кобзи-бандури в окремих регіонах України зформувались два способи гри на ній, які, в залежності від територіальної приналежності відповідно мають назви харківської (полтавської) та київської (чернігівської).

Вже близько 40 років АТ “Трембіта” виготовляє бандури конструкції В. Я. Герасименка, які користуються заслуженою популярністю в Україні та за її межами. Професору В. Герасименку вдалось змоделювати інструмент значно легший від існуючих на цей час, із повноцінними акустичними можливостями і зручним для користування механізмом перестроювання тональностей.

Сьогодні АТ “Трембіта” виготовляє чотири види бандур:

1. Бандура “Львів'янка” київського типу без механізму, звукоряд хроматичний, діапазон звучання 4.75 октави, кількість струн 58.

2. Бандура “Прима” з механізмом для перестроювання тональностей, діапазон звучання 4.75 октави, кількість струн 65.

3. Бандура підліткова київського типу - при відповідно зменшених розмірах та відстані між струнами має всі показники бандури для дорослих крім певної втрати повноти звучання та зменшення діапазону на один тон (вгорі). Кількість струн 15 басових та 41 пристрункових

4. Бандура підліткова з механізмом для перестроювання тональностей, кількість струн 15 басових та 51 пристрункових.

Корпус бандур виготовляється з кленової (яворової) породи дерева, верхня дека - з резонансової ялини, краї якої оздоблені орнаментом з фарбованого дерева. Бандура покривається прозорим лаком (полі-

турою). До концертних бандур пристосований механізм, при допомозі якого звукоряд приструнків перестроюється в різні тональності. Механізм компактний, зручно регулюється та забезпечує високу чистоту звучання струн у різних тональностях. Річазки механізму зосереджені на одній осі, що дозволяє виконавцю одним рухом перестроїти звукоряд у потрібну тональність.

Бандури відзначаються повнотою звучання та яскравим, властивим для цього музичного інструменту тембром, за розмірами, формою та вагою привабливі для виконавців.

LVIV MUSICAL INSTRUMENT FACTORY “TREMBITA”

Web-site: www.lviv.net/bus/trembita

E-mail: trembita@mail.lviv.ua

Bandura, the Ukrainian national instrument, is regarded as the third symbol of Ukraine after the Blue and Gold Flag and the Trident.

Between the 17th and 19th centuries there was a parallel development of two types of bandura - the Kharkiv-Poltava and the Kyiv-Chernihiv varieties.

Over the last 40 years the Lviv Musical Instrument Factory “Trembita” has been producing banduras designed by professor Vasyl Herasymenko. His designs are much lighter, more resonant and are equipped with an advanced mechanism for switching keys that is much more convenient to operate.

Today the “Trembita” factory produces:

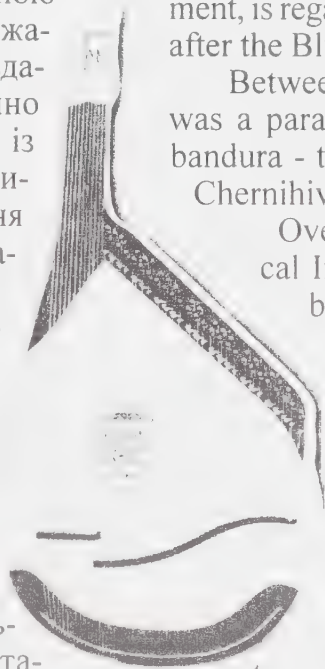
1. Bandura “Lvivianka,” Kyiv type, with a chromatic range of 58 strings spanning 4.75 octaves.

2. Bandura “Prima,” Kyiv type with a chromatic range of 65 strings spanning 4.75 octaves and a mechanism for switching tonalities.

3. A 3/4 size bandura, Kyiv type, with chromatic range of 56 strings without mechanism, but suitable for young students.

4. A 3/4 size bandura, Kyiv type, fully equipped with mechanism for changing tonalities.

All banduras are made of a maple hardwood body and of the highest quality spruce sound board. They enjoy the much deserved reputation for excellence in Ukraine and abroad.

НАМ ПИШУТЬ - LETTERS FROM OUR READERS:

***

Журнал "Бандура" прогресує, чудово відредаговано, краще розміщений матеріал і поліграфія краща. Побажання - вміщувати порівну матеріалів з України та діаспори. Пропоную ввести в журнал постійний розділ: Хроніка: події, новини.

Богдан Жеплинський, Львів, Україна

Translation: Bandura Magazine is progressing in the right direction. The typesetting and polygraphy is better. It would be nice to see equal space allotted to Ukrainian affairs and the diaspora. I suggest to introduce a new permanent feature: Chronicle of Current Events.

Bohdan Zheplynsky, Lviv, Ukraine

***

I just want to say that the latest issue of Bandura Magazine is a major improvement over previous issues. I was really pleased to note that most of the articles had at least an English summary so that non-Ukrainian bandurists can get some benefit from the articles. I think many of us might be surprised at how many bandurists don't speak Ukrainian. Besides the translations, the layout was well done and it seemed to be packed with information. Congratulations to all who contributed to this issue.

Orest Lechnovsky, USA

Переклад: Хочу сказати, що останній випуск журналу "Бандура" куди ліпший оскільки майже всі статті мають переклад на англійську мову, отже бандуристи, які не володіють українською мовою, можуть зрозуміти, про що йдеться. Я думаю, що багато з нас були б здивовані, скільки бандуристів не говорить українською. Помимо перекладів, типографія зроблена добре і виглядає, що журнал містить багато інформації. Поздоровлення усім тим, хто доклав праці до цього видання.

Орест Лехновський, США

***

Dear Bandura Magazine,
I think it's great that the magazine is trying to cover what's going on in the bandura world today (like recent recordings, events like the Toronto festival, bandura camps, etc.) Also, I noticed that there were many instances in the last few articles where younger bandurists were given attention, for their participation in bandura related events.

Jurij Fedynskyj, USA

Переклад: Дорогий журнале "Бандура"! Прекрасно, що журнал висвітлює те, що робиться у бандурному світі сьогодні (а це сучасні записи, події - Торонтський фестиваль, бандурні табори і т.д.) Також я зауважив, що згадується про молодих бандуристів, про їхню участь в бандурних подіях. Вітаю редакцію за хорошу роботу.

Юрій Фединський, Нью-Йорк, США

***

Congratulations to the editorial and production staff of Bandura Magazine for continuing the fine work of Mykola Dosinchuk-Czorny on this unique journal. I am especially pleased to see more articles in translation, which makes this information accessible to a wider readership. Here in the Pacific Northwest I have observed more active interest in the bandura and its music among non-Ukrainians than within the admittedly small Ukrainian community.

Along with Bandura Magazine's bilingual editorial policy, the publication of Z. Shtokalko's manuscripts in both Ukrainian and English has similarly expanded the material available to bandura enthusiasts lacking Ukrainian language skills. This type of material published in both languages facilitates and enhances both bandura instruction and Ukrainian language acquisition, as well as providing inclusiveness and a sense of a world-wide bandura community for these individuals.

An area of special interest for some of us Northwesterners is the Kharkiv bandura and style of play. Thank you for your work on behalf of Bandura magazine.

Best wishes for future issues,

Alex Krynytzky, Seattle, Washington, USA

Переклад: Вітаю редакцію та видавців журналу "Бандура" за продовження цінної праці, започаткованої Миколою Досінчуком-Чорним. Я зокрема дуже радий побачити багато статей у перекладі англійською мовою, що дає змогу поширити коло читачів. У нас на Північному Заході зараз є більше американців, зацікавлених бандурою, ніж українців, яких тут дуже мало. Оскільки бандура невід'ємно пов'язана з Україною і українською мовою, дуже важливо, щоб ознайомити їх з нашим інструментом та його історією.

Матеріали про З. Штокалка були особливо інформативними в обох мовах. На загал, журнал "Бандура" об'єднує бандуристів, допомагає англомовним читачам вивчити українську мову, та поширює знання про бандуру. Ми також зацікавилися тут харківським способом гри на бандурі. Дякуємо Вам за працю, яка вможливорює продовження цього цінного журналу.

З найкращими побажаннями,

Олександр Криницький,

Сіатл, штат Вашингтон, США

***

Дорога редакціє, журнал вийшов дуже цікавий - прочитала від початку до кінця, як цікаву художню книжку. Всі матеріали - цікаві. Бажаю успіху в праці.

Оксана Герасименко, Львів, Україна

Translation: Dear Editors: Your latest magazine is very interesting - I read it from cover to cover unable to put it down. All the articles were most informative. Best wishes in your work.

Oksana Herasymenko, Lviv, Ukraine

МАЄТЕ ФІНАНСОВІ СПРАВИ? ЗАЙДІТЬ ДО НАС, АБО ЗАТЕЛЕФОНУЙТЕ І ДОВІДАЙТЕСЬ, ЩО

УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА КРЕДИТІВКА В НЬЮ-ЙОРКУ

- Виплачує найвищі відсотки на звичайні ощадневі конта
- Дає безкоштовне життєве забезпечення до \$2,000.00
- Утримує пенсійні конта (IRA) на високих відсотках
- Усі ощадністі вклати забезпечені федеральним урядом до \$100,000.00
- Уділяє позики на вигідних до сплати умовах

НА ВАШЕ ОСОБИСТІ ПОТРЕБИ АБО МОРТІДЕЖОВІ ПОЗИКИ НА ЗАКУП РЕАЛЬНОСТЕЙ

- Видає сертифікати різного терміну
- Безкоштовно забезпечує позики до 10,000.00 на випадок смерти або випадкової непрацездатности
- З чистого прибутку дає пожертви нашим культурним, науковим, молодечим, мистецьким та релігійним організаціям

ОЩАДЖУЄТЕ ЧИ ПОЗИЧАЄТЕ - ПАМ'ЯТАЙТЕ:
наш КАПІТАЛ мусить працювати ДЛЯ НАШОЇ ГРОМАДИ
Вже три роки, як ми перебрали Кредитівку в Савт-Бавнд-Бруку
і вона стала нашою філією

UKRAINIAN ORTHODOX FEDERAL CREDIT UNION

Main office: 215 Second Ave., New York, NY 10003
(212) 533-2980; FAX (212) 995-5204

Branch office: 35 Main Street, So. Bound Brook, NJ 08880
(908) 469-9085, FAX (908) 469-9165

Українська федеральна кредитова кооператива "САМОПОМИЧ"

**у Нью-Йорку вітає славну КОБЗАРСЬКУ РОДИНУ
з її небуденними успіхами в праці над збереженнями кобзарського
мистецтва - гордості українського народу, висловлюючи зокрема
найвище признание
НАШІЙ МОЛОДІ,**

**що з посвятою включилася в ряди
КОБЗАРСЬКОГО БРАТСТВА**

**Ця найстарша і найбільша
УКРАЇНСЬКА КРЕДИТОВА СПІЛКА В АМЕРИЦІ
все готова служити усіми банковими послугами
НАШИМИ БАНДУРИСТАМИ ТА ЇХНІМИ РОДИНАМИ
на найкорисніших умовах,
що їх кредитівка дає своїм членам**

**SELF RELIANCE (N. Y.) FEDERAL CREDIT UNION
108 Second Avenue, New York, N.Y. 10003
tel. (212) 473-7310**

YEVSHAN

ЄВШАН

BANDURA MUSIC FROM YEVSHAN!

Send orders to:

Yevshan Corporation
Box 325, Beaconsfield, Quebec
Canada H9W 5T8

or call our toll-free number:

1-800-265-9858

or via e-mail: info@yevshan.com

VISIT OUR NEW WEBSITE AT:

www.yevshan.com

VIDEO, CD, CASSETTES

- * Bandura Instructional Video by Victor Mishalow
- * Three Concertos for Bandura & Symphony Orchestra by Ola Herasymenko - CD
- * Bandura Magic - CD
- * The Best of Bandura - CD
- * Bandura Vol. 1, 2, 3 by Victor Mishalow
- * Roman Hrynkiw - The Bandura - CD
- * Ukrainian Steppe - Ukrainian Bandurist Chorus - CD
- Black Sea Tour 1994 - CD
- * Ancient Kozak Songs

- * Lvivky Bandura Trio - CD
- * Homin Stepiv
- * Julian Kytasty - Bandurist
- * Oksana Herasymenko - Strings of the Soul
- * Halyna Menkush
- * Ukrainian Bandura Ensemble of New York
- * Petro Honcharenko
- * Ukrainian Carols - Ukrainian Bandurist Chorus - CD
- * Bandura Christmas Magic - Victor Mishalow - CD
- * On Ukrainian Christmas - Ola & Oksana Herasymenko - CD

ORDER OUR UKRAINIAN CATALOG AND SEND IT TO YOUR FRIENDS!

YOU CAN ALSO SEE THE BANDURA MUSIC DISCOGRAPHY ON THE WEB PAGE OF THE
UKRAINIAN BANDURIST CHORUS
AT [HTTP://WWW.BANDURA/ORG./UBC_DISC.HTML](http://www.bandura.org/UBC_DISC.HTML)

MORE BANDURA MUSIC ON LVIV BANDURA MUSIC
[HTTP://MEMBERS.XOOM/BANDURA1/BANDURAMUSIC/INDEX.HTML](http://members.xoom.com/BANDURA1/BANDURAMUSIC/INDEX.HTML)

Випуск підготував творчий колектив:
Оля Герасименко-Олійник - редактор,
д-р Андрій Горняткевич - коректор, мовний
редактор, Лідія Матіяшек, Ірена Андреадіс

Дякуємо за допомогу в співпраці
Юрієві Олійникові, Стефанії Досінчук-Чорній,
Мирославу Дяковському, Анні Троян

This issue was prepared by:
Ola Herasymenko Oliynyk - editor,
Dr. Andriy Hornjatkevyc - language editor,
Lydia Matiaszek, Irene Andreadis

We are also grateful for the assistance provided
by Yuriy Oliynyk, Stefania Dosinchuk-Czorny,
Morris Diakowsky, Anna Trojan

WE ARE VERY THANKFUL TO OUR SUPPORTERS:

Alberta Ukrainian Commemorative Society -----	Can.\$500.00
Dmytro & Olha Nahirny -----	\$200.00
Irene & Nicolas Andreadis in memory of Mykola Czorny-Dosinchuk ----	\$200.00
Turkalo Family in memory of mother Paraskevia Turkalo -----	\$200.00
Levko Maystrenko -----	\$100.00
Maria Starostiak -----	\$75.00

PRINTED IN THE USA
BY ADVANCE SLAVIC GRAPHIC PRODUCTION
3418 AUBURN BLVD., SUITE B,
SACRAMENTO, CA 95821

ЗМІСТ * CONTENTS

Різдвяні вітання - Christmas Greetings -----	1
<i>О. Махлай, А. Мурга</i> - Пам'яті Петра Гончаренка - корифея капелі бандуристів -----	2
<i>А. Hornjatkevyc̣</i> - In Memory of Petro Honcharenko -----	4
<i>М. Дейчаківський</i> - Пам'яті Віктора Китастого -----	6
<i>Студенти й співробітники НаУКМА</i> - Віктор Григорович Китастих -----	7
<i>Lydia Matiaszek</i> - In Memory of Victor Kytasty -----	8
<i>J. Erlenborn</i> - A Testimonial to Victor Kytasty -----	10
З ІСТОРИЇ - FROM HISTORY	
<i>М. Гримич</i> - Виконавці українських дум (продовження) -----	11
<i>М. Нрумч</i> - Performers of Ukrainian Dumy -----	14
<i>Р. Савицький</i> - Василь Ємець у звукозаписах -----	15
<i>R. Savucky, Jr.</i> - Vassyl Yemetz in Collected Recordings -----	19
<i>А. Горняткевич</i> - Кобзарство (суб'єктивні міркування) -----	21
<i>А. Horniatkevyc̣</i> - The Kobzar's Art (subjective meditations) -----	24
БАНДУРА В ДІАСПОРІ - BANDURA IN THE DIASPORA	
<i>N. Basladynska</i> - Cleveland Bandura Students Flourish -----	25
<i>Н. Баслядинська</i> - Клівлендська школа бандуристів процвітає -----	26
<i>М. Андрес</i> - Kupalo Celebration in New York -----	27
<i>М. Андрець</i> - Святування Купала в Нью-Йорку -----	28
<i>О. Олійник</i> - Бандура для радості -----	29
<i>О. Oliynyk</i> - Bandura for Fun -----	32
<i>О. Зелінська-Шевчук</i> - Оселя "Сокил" - літній табір "Бандура" -----	34
<i>O. Zelinska-Shevchuk</i> - Camp Sokil - Summer Bandura Camp -----	36
<i>V. Mishalow</i> - Bandura Makers - 2000 -----	38
<i>В. Мішалов</i> - Майстри бандур - 2000 -----	40
<i>С. Чорна-Досінчук</i> - Пам'яті Віри Шумейко - Мецената Школи Кобзарського мистецтва -----	44
<i>C. Czorny-Dosinchuk</i> - In Memory of Vera Shumeyko -----	44
БАНДУРА В УКРАЇНІ - BANDURA IN UKRAINE	
<i>Н. Супрун</i> - Спосіб життя - кобзарство (про Галину Топоровську) -----	45
<i>N. Suprun</i> - Kobzarstvo - A Way of Life -----	48
<i>Л. Кузьменко</i> - Летить, "Соколики", високо! -----	51
<i>L. Kuzmenko</i> - Fly High, "Sokolyky"! -----	53
<i>Ірина Кметь</i> - Передріздвяний концерт юних бандуристів у Львові -----	54
<i>Iryna Kmet</i> - Pre-Christmas Concert of Young Banburists in Lviv -----	55
Міжнародний конкурс виконавців на народних інструментах ім. Гната Хоткевича -----	57
РЕЦЕНЗІЇ - REVIEWS	
Самовчитель гри на старосвітських музичних інструментах В. Кушпета (<i>А. Горняткевич</i>) -----	58
Self-Instruction Manual on Old Style Musical Instruments by V. Kushpet (<i>А. Hornjatkevyc̣</i>) -----	59
ЗАПИСИ БАНДУРНОЇ МУЗИКИ - RECORDINGS OF BANDURA MUSIC	
Петро Гончаренко-Бандурист (<i>Ю. Кутастих</i>) -----	60
Petro Honcharenko-Bandurist (<i>J. Kytasty</i>) -----	61
Andrij Kytasty's CD "Kobzar" (<i>Y. Rij</i>) -----	61
"Кобзар" - компакт диск Андрія Китастого (<i>Ю. Рій</i>) -----	62
НОТИ ДЛЯ БАНДУРИ - MUSIC FOR BANDURA	
Ukrainian Christmas Carol - Колядка "Гей, підемо, друже-брате!" -----	63
P. Honcharenko - "Норак" - П. Гончаренко "Гопак" -----	64
ОГОЛОШЕННЯ, ЛИСТИ - ADS, LETTERS	
Львівська фабрика музичних інструментів "Трембіта" - Lviv Music Factory -----	65
Letters of the Readers * Нам пишуть -----	66
Реклама наших спонсорів * Our Sponsors -----	67

“Соколики” з Чернігова (див. стор. 51) - “Sokolyky” from Chernihiv (see page 53)